

”Löytää se oma paikkansa ja piirinsä”

- Sosiaalisen kuntoutuksen merkitys nuorten aikuisten toimijuudelle

Johanna Maaninka
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
2021

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Löytää se oma paikkansa ja piirinsä” - Sosiaalisen kuntoutuksen merkitys nuorten aikuisten toimijuudelle

Tekijä: Johanna Maaninka

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 69 + 6

Vuosi: 2021

Tiivistelmä:

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä nuorten aikuisten toimijuudelle. Tutkimuksen keskeisinä käsitteinä ovat NEET-nuoret, sosiaalinen kuntoutus ja toimijuus. NEET-nuorilla tarkoitetaan koulutuksen, harjoittelun ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria, ja he ovat tutkimukseni pääasiallisena kohderyhmänä. Tutkimusaihe on tärkeä, sillä sosiaalisella kuntoutuksella on todettu olevan myönteisiä vaikutuksia sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla.

Pyrin tutkimuksessani selvittämään, millaiset tekijät ovat haastaneet nuorten aikuisten toimijuutta heidän elämänsä aikana ja mikä merkitys sosiaalisella kuntoutuksella on ollut nuorten aikuisten toimijuuden vahvistumiselle. Käytin tutkimuksen aineistona SOKU2 ”Sosiaalinen kuntoutus osaksi palvelujärjestelmää” -hankkeessa (2018–2020) tuotettua nuorten ryhmähaastattelumateriaalia. Tutkimukseni oli laadullinen tutkimus, jossa käytin analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkimusanalyysin teoreettisena viitekehyksenä toimi Jyrki Jyrkämän kehittämä toimijuuden modaaliteettimalli.

Tutkimustulosten mukaan koulukiusaaminen on ollut yleisin nuorten aikuisten toimijuutta haastanut tekijä heidän elämänsä aikana. Muita nuorten aikuisten toimijuutta haastaneita tekijöitä ovat olleet mielenterveyden häiriöt, kognitiiviset haasteet, haasteellinen perhetausta, koulun keskeytys ja vajaakuntoisuus. SOKU2-hankkeen toteuttamalla sosiaalisella kuntoutuksella on ollut suuri merkitys nuorten aikuisten toimijuuden vahvistumiselle. Toiminnallisuus, elämäntilanteen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tukeminen, työelämä- ja koulutustaitojen vahvistaminen sekä kansalaislähtöinen toimintatapa ovat vahvistaneet nuorten aikuisten toimijuutta kykenemisen, haluamisen, osaamisen ja voimisen kannalta. Tutkimustulokseni vahvistavat sitä käsitystä, että nuoret aikuiset tarvitsevat matalan kynnyksen kokoontumispaikkoja, joissa heidät kohdataan kokonaisvaltaisesti ja joissa heitä tuetaan heidän omat voimavaransa, vahvuudet ja tavoitteet huomioiden.

Avainsanat: nuoret aikuiset, sosiaalinen kuntoutus, toimijuus, sisällönanalyysi, modaaliteettimalli

Sisällys

1. JOHDANTO	4
2. NEET-NUORET JA SOSIAALINEN KUNTOUTUS	6
2.1 Koulutuksen, harjoittelun ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret.....	6
2.2 Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä.....	10
2.3 Sosiaalinen kuntoutus käytäntönä	12
3. TOIMIJUUS.....	17
3.1 Näkökulmia toimijuuden käsitteeseen	17
3.2 Toimijuus empiirisissä tutkimuksissa	20
4. TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	24
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	24
4.2 Aineiston kuvaus	24
4.3 Aineiston analysointi.....	26
4.4 Tutkimuseettiset kysymykset	30
5. SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN MERKITYS NUORTEN AIKUISTEN TOIMIJUDELLE	33
5.1 Nuorten aikuisten toimijuutta haastaneita tekijöitä	33
5.2 Toiminnallisuus.....	36
5.3 Elämänhallinta ja sosiaalinen vuorovaikutus	45
5.4 Työelämä- ja koulutustaidot.....	51
5.5 Kansalaislähtöisyys	53
6. POHDINTA	57
LÄHTEET.....	62
LIITE 1: Haastattelurunko 1	
LIITE 2: Haastattelurunko 2	

1. JOHDANTO

Tutkin pro gradu -tutkielmassani sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä nuorten aikuisten toimijuudelle. Tarkoitukseni on selvittää, millaiset tekijät ovat haastaneet nuorten aikuisten toimijuutta heidän elämänsä aikana ja mikä merkitys sosiaalisella kuntoutuksella on ollut nuorten aikuisten toimijuuden vahvistumiselle. Tutkimukseni pääasiallisena kohderyhmänä ovat niin sanotut NEET-nuoret, joilla tarkoitetaan koulutuksen, harjoittelun ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 5).

Käytän tutkimukseni aineistona SOKU2 ”Sosiaalinen kuntoutus osaksi palvelujärjestelmää” -hankkeessa (2018–2020) kerättyä nuorten haastattelumateriaalia. SOKU2-hankkeen tavoitteina on ollut työelämän ulkopuolella ja heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien nuorten aikuisten työ- ja toimintakyvyn parantaminen sekä asiakkaiden sosiaalisen osallisuuden tukeminen (Räty 2020a, 8). Hankkeessa on kerätty haastattelumateriaalia myös työntekijöiltä, mutta haluan tutkia aihetta nimenomaan nuorten aikuisten näkökulmasta, jotta saisin heidän oman äänensä esille.

Sosiaalinen kuntoutus on tullut lakisääteiseksi uudistetun sosiaalihuoltolain myötä vuodesta 2015 alkaen. Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) 17 §:n mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Olen työskennellyt pitkään Rovaniemen kaupungin aikuissosiaalityössä sosiaaliohjaajana tehden töitä sosiaalisen kuntoutuksen parissa, joten aihe on minulle henkilökohtaisesti läheinen ja mielenkiintoinen. Pääasiassa olen työskennellyt yli 30-vuotiaiden kanssa, mutta minulla on ollut myös nuoria aikuisia asiakkaana. Sosiaalisen kuntoutuksen tarve näkyy vahvasti aikuissosiaalityössä ja varsinkin heikoimmassa asemassa olevien ihmisten auttamisessa (Romakkaniemi ym. 2018, 108). Nuorten aikuisten moninaiset ongelmat ja tehostetun tuen tarve ovat tulleet työssä selkeästi esille.

Toimijuuden käsite on hyvin moniulotteinen. Yhteiskuntatieteissä toimijuutta on määritelty yksilön, rakenteiden ja yhteiskunnallisten lainalaisuuksien välisten suhteiden kautta (Jyrkämä 2008, 191). Yksilön toimijuus rakentuu suhteessa toisiin ihmisiin, yhteisöihin, instituutioihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (Mäkinen 2016, 5; Juvonen 2015, 41). Nuorten aikuisten toimijuutta analysoidessani sovellan tutkimuksessani Jyrki Jyrkämän kehittämää

toimijuuden modaliteettimallia. Modaliteettimallin avulla voi tutkia, mitä ihminen osaa, kykenee, haluaa, tuntee, voi ja mitä hänen kulloinkin täytyy tehdä tai olla tekemättä. (Jyrkämä 2008, 195–197.) Tarkoitukseni on selvittää, millainen merkitys sosiaalisella kuntoutuksella on ollut nuorten aikuisten kykenemisiin, osaamisiin, haluamisiin ja voimisiin. Tutkin sosiaalista kuntoutusta sen toimintamahdollisuuksia avaavasta näkökulmasta.

Koen tutkimusaiheeni tärkeäksi sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta katsottuna. Yksilötasolla sosiaalinen kuntoutus voi kartuttaa osallistujien sosiaalisia taitoja, kohentaa itsetuntoa, parantaa elämänhallintaa, tukea työllistämistoimenpiteisiin ja koulutukseen osallistumista sekä työllistymistä (Hinkka ym. 2006, 36). Sosiaalisella kuntoutuksella on myös yhteiskunnallisia vaikutuksia, sillä se ehkäisee yhteiskunnan sosiaalisia ongelmia ja niiden pahenemista sekä syrjäytymistä (Piirainen & Kettunen 2018, 58). Sanna Toivianen (2019) mukaan tämänhetkinen trendi on, että nuorille tarjotaan yhä yksilökeskeisempiä palvelu- ja tukimuotoja tueksi elämän eri osa-alueille. Hänen Ohjaamo-kontekstissa tehdyn tutkimuksen tulosten mukaan suhteissa oloilla ja yhteisöllisyydellä on ollut erityinen merkitys nuorten toimijuudelle. Siksi onkin tärkeää tutkia enemmän ryhmämuotoisten toimintamallien ja yhteistöllisten toimintamuotojen vaikutuksia nuorten hyvinvointiin ja toimijuuteen. (Mt., 99.)

Tutkielmani jakaantuu johdannon lisäksi viiteen päälukuun. Luvussa 2 ja 3 esittelen tutkimukseni keskeisiä käsitteitä eli NEET-nuoria, sosiaalista kuntoutusta ja toimijuutta. Luvussa 4 kuvaan tutkimustehtävän, aineiston ja analyysiprosessin sekä käyn läpi tutkimuseettistä pohdintaa. Luvussa 5 kuvaan saamani tutkimustulokset ja tutkielmani päättää luvun 6 sisältämä pohdinta, jossa esitän myös tutkielmani johtopäätökset.

2. NEET-NUORET JA SOSIAALINEN KUNTOUTUS

2.1 Koulutuksen, harjoittelun ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret

NEET-nuorilla tarkoitetaan koulutuksen, harjoittelun ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria. NEET-kategoria (Not in Education, Employment, or Training) on lähtöisin Englannista 1990-luvulla virinneestä nuorten työmarkkinastatukseen liittyvästä keskustelusta ja se on tullut suomalaisen keskusteluun EU:n nuorisopolitiikan kautta. Vuoden 2017 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan NEET-statuksella olevia 15–29-vuotiaita nuoria oli Suomessa 11,9 prosenttia samanikäisestä väestöstä. Mikäli NEET-asteen laskemiseen käytetään vielä yhdistettyä Tilastokeskuksen rekisteritietoja, on Suomessa ollut vuoden 2017 lopussa NEET-nuoria 14,9 prosenttia samanikäisestä väestöstä. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 5, 28.) Euroopan unionin alueella 15–29-vuotiaiden keskimääräinen NEET-aste oli vuoden 2015 Eurostatin tilastotietojen mukaan 14,8 prosenttia. Matalin NEET-aste (alle 8 prosenttia) oli Tanskassa, Luxemburgissa, Alankomaissa ja Ruotsissa, kun taas korkein NEET-aste (24 prosenttia tai enemmän) oli Kreikassa ja Italiassa. (Eurofound 2016, 15.)

NEET-nuoret muodostavat Euroopan unionin alueella hyvin heterogeenisen ryhmän, jonka koko ja koostumus vaihtelee eri maiden välillä. Yli puolet 15–24-vuotiaista NEET-nuorista (51,8 prosenttia) on lyhyt- tai pitkäaikaistyöttömiä ja 15,4 prosenttia on NEET-statuksella perhevastuiden vuoksi. NEET-nuoriin kuuluvat myös väliaikaisesti kyseisellä statuksella olevat nuoret, jotka ovat pian aloittamassa koulutuksen, työn tai harjoittelun (7,8 prosenttia), sairaat tai vammaiset nuoret (6,8 prosenttia) ja niin sanotut lannistuneet työntekijät, jotka ovat luovuttaneet työn hakemisessa, sillä he eivät enää usko omaan työllistymismahdollisuuteensa (5,8 prosenttia). Loppuosan (12,5 prosenttia) kohdalla ei NEET-statuksella olemisen syytä ole voitu tunnistaa. Laajennettaessa taustatekijöiden tarkastelua 15–29-vuotiaisiin nuoriin, nousee perhevastuiden vuoksi NEET-statuksella olevien osuus. (Mt., 2, 32–35, 56.)

Matalampi koulutustaso on yhteydessä NEET-statukselle päätymiseen, vaikkakin yleisesti ottaen koulutus antaa suojaa työttömyyttä ja syrjäytymistä vastaan (mt., 19). Myös maahanmuuttajataustan, terveysongelmien ja vammaisuuden on todettu olevan yhteydessä NEET-statukselle joutumiseen. Lisäksi perhetaustalla on ratkaiseva vaikutus. Vanhempien työttömyys, matala koulutustaso tai avioero lisää nuorten riskiä päätyä NEET-statukselle (Eurofound 2012, 2, 56.) Olennaista on muistaa, että iso osa NEET-nuorista ei jää kyseiselle

statukselle pitkäksi aikaa. NEET-statukselle pitemmäksi aikaa jäämisen taustalla voi olla useita eri tekijöitä: esimerkiksi soveltuvan työn tarjonnan vähäisyys, mielenterveysongelmat, kognitiiviset vaikeudet, päihdeongelmat, sairaus, lasten hoitaminen kotona, vammaisuus tai erilaiset elämänpoliittiset ratkaisut. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 28.)

Koulutuksen, harjoittelun ja työelämän ulkopuolella olemisella on vakavia yksilöllisiä, yhteiskunnallisia ja taloudellisia haittavaikutuksia. NEET-statuksella oleminen voi johtaa moniin sosiaalisiin haittoihin kuten tyytymättömyyteen, epävarmuuteen ja heikkoon tulevaan työllisyyteen. NEET-nuorilla on myös suurempi riski vieraantua poliittisesti ja sosiaalisesti. Työ- ja tulotilanteen epävarmuus voi estää nuoria saavuttamasta myös muita perinteisiä aikuisuuden tunnusmerkkejä. Sillä voi olla vakavia pitkäaikaisia seurauksia terveyteen, synnytyyteen ja rikollisuuteen ja se voi vaarantaa yhteiskunnan sosiaalisen koheesion. NEET-statuksella olevilla on muihin nuoriin verrattuna suurempi riski ajautua taloudelliseen huono-osaisuuteen ja syrjäytymiseen. (Eurofound 2012, 2; Eurofound 2016, 26; OECD 2016, 9.)

NEET-statuksella olo ei kuitenkaan tarkoita yhtä kuin syrjäytynyttä tai syrjäytymisvaarassa olevaa (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 28). Syrjäytymisen käsitteelle ei ole löytynyt vakiintunutta määritelmää, vaan sitä on tutkimuksissa lähestytty erilaisten syrjäytymisen riskitekijöiden avulla. Syrjäytymisen riskitekijöitä ovat esimerkiksi heikko koulutustaso, puutteellinen ammattitaito, nuoruuden huono-osaisuus perheessä, työttömyys, huono terveys ja toimintakyky, puutteelliset asuinolosuhteet ja vähemmistöihin kuuluminen. Tilastollisissa syrjäytymisen määritelmässä viitataan yleensä palkkatyön tai opiskelun ulkopuolisuuteen. (Juvonen 2015, 32; Myllyniemi 2014, 50; Vaarama ym. 2010, 143,)

Eurofoundin eli Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiön (2012, 57) raportin mukaan NEET-nuoret voidaan jakaa haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin, joilla on korkea riski syrjäytyä heiltä usein puuttuessa sosiaalista, kulttuurista ja inhimillistä pääomaa sekä ei-haavoittuvassa asemassa oleviin, joilla syrjäytymisen riski on pieni heidän runsaan kulttuurisen, sosiaalisen ja inhimillisen pääoman vuoksi. Syrjäytymisvaarassa olevien tai syrjäytyneiden nuorten määrät on julkisessa keskustelussa ja tutkimuksissa laskettu niistä NEET-nuorista, joilla on korkeintaan perusasteen tutkinto suoritettuna ja jotka eivät ole vanhempainvapaalla. Näinkin kuvattuna ryhmään kuuluu syrjäytyvien lisäksi myös lukion tai ammatilliset opinnot

opiskelupaikan vaihtamisen vuoksi keskeyttäneitä nuoria, työstä irtisanoutuneita opiskelun aloittamista aikovia nuoria sekä vammaisia nuoria. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 28.)

Vauhkonen ja Hoikkala määrittelevät NEET-nuoria koskevassa tutkimuksessaan (2020) syrjäytymisen prosessiksi, jossa työn ja koulutuksen ulkopuolella olo muuttuu huono-osaisuudeksi eli moniulotteiseen hyvinvoinnin resurssien puutteeseen. NEET-statukselle jäämisen taustalla ovat tutkimuksen mukaan perusasteen tutkinnon varaan jääminen ja huono-osaisempi tausta. Kuitenkin nuorten sijaishuollossa olo ja vanhempien pitkäaikainen toimeentulotuen saanti lisäsivät nuorten riskiä jäädä NEET-statukselle silloinkin, kun he olivat suorittaneet toisen asteen tutkinnon. Vauhkonen ja Hoikkalan tutkimustulosten mukaan työpajavalmennuksella ja etsivällä nuorisotyöllä on yhteys NEET-statukselle jäämisen lyhenemiseen. Työpajatoiminnasta hyötyvät varsinkin mielenterveyden diagnoosin saaneet nuoret. (Mt., 30, 82, 93–94, 120.)

Nuorten omia näkemyksiä syrjäytymisen syistä on selvitetty Nuorisobarometreissa vuodesta 1998 alkaen. Vuoden 2014 Nuorisobarometrissa nuoret ovat vastanneet ystävien puutteen ja huonoon seuran joutumisen tärkeimmiksi syrjäytymisen syiksi. Vastaajista useampi kuin kaksi kolmesta näkee syrjäytymisessä olevan ainakin jonkin verran mukana myös omaa halua. Työn tai koulutuksen puute ei nouse vastauksissa syrjäytymissyiden kärkeen, mutta vuosien saatossa nuorten näkemys koulutuksen puutteesta syrjäytymisen syynä on yleistynyt. (Myllyniemi 2014, 49–52.)

Gretschel ja Myllyniemi (2017) ovat Nuorisobarometrin erillisnäytteessä tutkineet NEET-nuorten arvoja, asenteita ja kokemustietoa omasta hyvinvoinnistaan ja yhteiskunnan tilasta. Etsivän nuorisotyön kohteena olevilta haastatelluilta nuorilta on kysytty muun muassa heidän omaa näkemystään syrjäytymisestä. Vastaajista vain 3 prosenttia kokee itsensä täysin syrjäytyneeksi. Joka kuudes vastaajista kokee olevansa melko syrjäytynyt ja joka toinen kokee olevansa jonkin verran syrjäytynyt. Puolet NEET-nuorista kokee olevansa vain vähän tai ei ollenkaan syrjäytynyt. Oma aktiivisuus ja toimivat ihmissuhteet ovat toimineet syrjäytymiskokemuksilta suojaavina tekijöinä. Tyytyväisyys eri elämäntilanteisiin on NEET-nuorilla heikompaa verrattuna Nuorisobarometrin perusotokseen. Varsinkin tyytyväisyydessä psyykkiseen terveydentilaan ja taloudelliseen tilanteeseen on näkyvissä selvä ero. Pitkittynyt työttömyys ja sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön kuuluminen laskevat tyytyväisyyttä entisestään. (Mt., 4, 20, 32.)

Anu Gretschel on jatkanut NEET-nuorten näkemysten tutkimista Nuorisobarometrin erillisnäytteessä tehden osalle etsivien nuorisotyöntekijöiden haastattelemille nuorille syvähaastattelut vuosien 2018–2019 aikana. Tutkimuksessa on selvitetty työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten näkemyksiä elämäntilanteestaan, vaikutusmahdollisuuksistaan, yhteiskunnallisesta asemastaan ja heille suunnatuista palveluista. Tutkimustulosten mukaan nuorten elämään ovat vaikuttaneet merkittävän negatiivisesti kiusatuksi tuleminen yläkouluikäisenä, vanhemmilta saatu vähäinen henkinen tuki sekä yhteiskunnan suunnalta tuleva liiallinen kiirehtiminen kohti koulutusta ja työtä, vaikkei esimerkiksi nuoren terveys ole ollut riittävä. Haastateltavat nuoret olivat myös hyvin pitkälti hyväksyneet ajatuksen siitä, että menestyminen koulutuksessa ja työelämässä on ehto yhteiskunnan sisäpuolelle kuulumiseen. Vähentämällä koulutuksen ja työn painoarvoa nuorten ohjauksessa sekä kuuntelemalla heidän omia näkemyksiään siitä, mitkä ovat heidän hyvinvointinsa suurimpia esteitä, voitaisiin saada nuorille suunnattujen palvelujen laatu paremmalle tasolle. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 7–8.)

Sekä Aaltonen ym. (2019) että Jenni Simonen (2019) ovat tutkineet NEET-nuorten hyvinvointia. Aaltonen ym. ovat tutkineet NEET-nuorten koettua hyvinvointia ja Jenni Simonen on tutkinut Anu Gretschelin keräämän nuorten syvähaastatteluaineiston perusteella 20–29-vuotiaiden NEET-nuorten hyvinvointia ja sen esteitä. Aaltonen ym. tutkimustulosten mukaan NEET-nuoret kokevat elämänlaatunsa keskimäärin muita nuoria aikuisia heikommaksi sekä fyysisellä, psyykkisellä, sosiaalisella että ympäristöön liittyvällä elämänlaadun ulottuvuudella. Vaikka yksinäisyys korostuu hyvinvointivajeena, kaksi kolmasosaa tutkimukseen osallistuneista nuorista aikuisista kokee yksinäisyyttä vain joskus, harvoin tai ei ollenkaan. Jenni Simonen tutkimustulosten mukaan ihmissuhteiden hauraus, yksinäisyys ja koulukiusaaminen ovat huonontaneet sosiaalista hyvinvointia. Kouluaikana koettu kiusaaminen erottui tutkimustuloksissa merkittävimpana yksittäisenä hyvinvointia horjuttavana tekijänä. Nuorten taloudellista hyvinvointia ovat heikentäneet nuorena otetut pikavipit, osamaksut ja kesken jääneistä opinnoista kertyneet opintolainat. Osallisuuteen ja itsensä toteuttamiseen liittyvää hyvinvointia ovat heikentäneet psyykkiset ongelmat sekä yhteiskunnallisen luottamuksen säröt. Hyvinvointia vahvistavia tekijöitä ovat olleet ihmissuhteet ja mielekäs tekeminen. (Aaltonen ym. 2019, 301, 304, 309; Simonen 2019, 4–7, 14, 61.)

2.2 Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä

Sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä on määritelty Suomessa 1950-luvulta lähtien ja käsitteen sisältö on muuttunut menneiden vuosikymmenien aikana. Sillä on viitattu ihmisen ja ympäristön väliseen suhteeseen, hänen vuorovaikutussuhteisiinsa, rooleihinsa, sosiaalis-taloudelliseen asemaansa sekä osallisuuteen ja palveluiden käyttöön (Kataja & Romakkaniemi 2020, 18–19). Sosiaalinen kuntoutus on etsinyt omaa paikkaansa lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen rinnalla. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä on voitu pitää koko kuntoutusjärjestelmän kattokäsitteenä, kuntoutustoimintaa läpäisevänä periaatteena, jonka alle on voitu sijoittaa kaikki se, mikä ei kuulu muuhun kuntoutukseen. (Haimi & Kahilainen 2012, 41–43.) Sosiaalinen kuntoutus on ollut kytköksissä ammatilliseen ja lääkinälliseen kuntoutukseen, mutta vuosikymmenten saatossa kytkennät ovat löystyneet (Väisänen 2018, 35).

Vuonna 1983 Tampereella pidetyssä kansainvälisessä seminaarissa sosiaalinen kuntoutus määriteltiin prosessiksi, jonka tavoitteena on sosiaalisen toimintakyvyn saavuttaminen. Tällä tarkoitettiin henkilön edellytyksiä suoriutua elämässä toisten ihmisten kanssa sekä yhteisöissä ja koko yhteiskunnassa. (Niemi 1983, 1–2.) 1990- ja 2000-luvuilla sosiaalista kuntoutusta on alettu määritellä enemmän sen mukaan, mitä sosiaalinen kuntoutus on käytännössä. Siitä on alettu puhumaan laajemmissa viitekehyksissä ja sen kohderyhmät ja menetelmät ovat muotoutuneet moninaisiksi. (Haimi & Kahilainen 2012, 44.) Sosiaalinen kuntoutus voidaan käsittää toimintana, jonka tavoitteena on parantaa kuntoutujan mahdollisuuksia selviytyä arkipäivän toimista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristön edellyttämistä rooleista (Järvikoski & Härkäpää 2011, 22).

Sosiaalinen kuntoutus on tullut lakisääteiseksi uudistetun sosiaalihuoltolain myötä vuodesta 2015 alkaen. Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelu ja toteutus on kunnan sosiaalihuollon vastuulla, mutta toteutettaessa sosiaalista kuntoutusta korostuu yhteistyö muun muassa terveydenhuollon, työ- ja elinkeinotoimen, opetustoimen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa (Väisänen 2018, 30; Ala-kauhaluoma & Tuusa 2015, 35–36). Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) 17 §:n mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaalinen kuntoutus koostuu sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittämisestä sekä

kuntoutusneuvonnasta ja -ohjauksesta ja tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittamisesta. Sosiaaliseen kuntoutukseen sisältyy myös valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Nuorten sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu nuorten työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sijoittumisen tukeminen sekä näiden keskeyttämisen ehkäiseminen.

Sosiaalista kuntoutusta koskeva pykälä on sisällytetty sosiaalihuoltolakiin, jotta sen asema kuntoutuskokonaisuudessa selkeytyisi (Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti 2012, 141). Sosiaalihuoltolain määritelmä sosiaalisesta kuntoutuksesta on kuitenkin aika väljä, koska palvelun sisällöt syntyvät kuntoutujakohtaisesti asiakkaan ja asiantuntijoiden yhteistyöllä. Syrjäytymisuhan alla olevat nuoret ja aikuiset, mielenterveyskuntoutujat, maahanmuuttajat, kehitysvammaiset ihmiset, päihteidenkäyttäjät ja pitkäaikaistyöttömät ovat sosiaalisen kuntoutuksen keskeisiä kohderyhmiä (Kokko & Veistilä 2016, 215). Sosiaalista kuntoutusta tarvitsevat yleensä nuoret, joilla on vakavia ja pitkäkestoisia elämänhallinnan ongelmia (Ala-kauhaluoma & Tuusa 2015, 35.)

Sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen on sosiaalisen kuntoutuksen yleinen tavoite. Sosiaaliseen toimintakykyyn sisältyy ihminen vuorovaikutussuhteissaan ja ihminen aktiivisena toimijana, osallistujana yhteisöissään ja yhteiskunnassa (Heikkinen 1987, 34). Tiikkaisen ja Heikkisen (2011) mukaan potentiaalinen sosiaalinen toimintakyky muodostuu erilaisten yksilötekijöiden ja sosiaalisen verkoston, ympäristön, yhteisön ja yhteiskunnan välisessä dynaamisessa vuorovaikutuksessa. Aktuaalinen toimintakyky kuvastuu toimijuutena muun muassa vuorovaikutuksessa sosiaalisissa verkostoissa, rooleista suoriutumisena, sosiaalisena aktiivisuutena ja osallistumisena sekä yhteisyyden ja osallisuuden kokemuksina. Arvioidessa sosiaalista toimintakykyä tulisi Tiikkaisen ja Heikkisen mukaan ottaa huomioon ihmisen sosiaalinen verkosto ja sosiaalinen eristyneisyys, sosiaalinen yhteisyys, yksinäisyys, sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen sekä sosiaaliset taidot. (Mt., 2.)

Kannasoja Sirpa (2013) määrittelee nuorten sosiaalista toimintakykyä tarkastelevassa väitöskirjassaan sosiaalisen toimintakyvyn olevan sosiaalista toimintaa ohjaavaa yleistynyttä tulevaisuuteen orientoitunutta asennetta itseä ja muita kohtaan. Kannasoja toteaa sosiaalisen toimintakyvyn rakentuvan yksilön sosiaalisten taitojen ja sopeutuvan toiminnan varaan.

Sosiaaliseen toimintakykyyn liittyy kyky ja halu kehittyä, tavoitteellisuus sekä toiminnan esteiden tunnistaminen ja niihin vaikuttaminen. (Kannasoja 2013, 200–204; Kannasoja 2018, 52–53.)

Romakkaniemi ym. (2018) tulkitsevat sosiaalisen kuntoutuksen paikalliseen palvelurakenteeseen yhteen kietoutuvaksi sommitelmaksi, jolla korostetaan sosiaalisen kuntoutuksen moninaista ja muuttuvaa systeemis-relaationaalista toimijuutta. Tällöin sosiaalista kuntoutusta ei tulkita staattiseksi järjestelmäksi eikä erilliseksi palveluksi, sektoriksi tai osaamisalueeksi vaan eri asioiden ja toimijoiden välisiksi suhteiksi. Se painottaa sosiaalisen kuntoutuksen laaja-alaisuutta, relationaalisuutta, dynaamisuutta ja verkostomaisuutta. Paikalliset työ- ja koulutusmarkkinat, palvelurakenne ja laajemmat talouden, politiikan ja teknologian tuottamat ehdot ja mahdollisuudet ovat yhteydessä sosiaaliseen kuntoutukseen sommitelman näkökulmasta katsottuna. (Mt., 20–23; Lindh & Lappi 2018, 28–29.)

2.3 Sosiaalinen kuntoutus käytäntönä

Hinkka ym. (2006) ovat tehneet kartoittavan kirjallisuuskatsauksen sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Sosiaalisen kuntoutuksen työmuodot voidaan jakaa neljään osaan: psykososiaalinen työ, suunnitelmallinen työskentelymalli, työllistämisen tukitoimet ja yhteistyö. Psykososiaalinen työ pitää sisällään asiakkaan emotionaalisen ja toiminnallisen tukemisen, minkä tavoitteena on asiakkaan elämänhallinnan ja työllistymisen edellytysten parantaminen ja työllistymisen tukeminen. Työ voi olla yksilökohtaista, ryhmämuotoista toimintaa tai muuta psykososiaalista tukea (esimerkiksi vertaisryhmät ja tukihenkilötoiminta). Suunnitelmallinen työskentelymalli tarkoittaa työtappaa, jossa työskennellään asiakkaan määrittelemien tavoitteiden saavuttamiseksi suunnitelmaa työvälineenä käyttäen. Työllistämisen tukitoimien tavoitteena on tukea asiakkaan pääsyä työmarkkinoille ja siihen kuuluvat eri tavoin toteuttavat asiakkaiden tyøjaksot ja koulutus sekä kuntoutustutkimukset ja työkykyarviot. Moniammatillinen työ, verkostoyhteistyö ja yhteistyö asiakkaan lähiverkoston kanssa luetaan myös yhdeksi sosiaalisen kuntoutuksen työmenetelmäksi. Sosiaalisen kuntoutuksen työmuodon toimivuuteen vaikuttavat olennaisesti asiakaskeskeisyys ja kohdeherkkyys, luottamuksellisen asiakassuhteen luominen, työntekijän suhtautuminen ja persoonallisuus sekä asiakkaan sitoutuminen ja motivaatio. (Mt., 23–27.)

Hinkan ym. (2006) analysoimien tutkimusten kohderyhminä olivat pääosin työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevat työikäiset nuoret ja aikuiset, joilla oli syrjäytymisen vaara, elämänhallinnan ongelmia ja/tai alentunut toimintakyky. Projekteina toteutetut, monia toimenpiteitä ja työmenetelmiä sisältäneet sekä eri tahojen yhteistyönä toteutetut sosiaalisen kuntoutuksen työmuodot ovat tuottaneet positiivisia vaikutuksia kohderyhmissä. Sosiaalinen kuntoutus on kartuttanut osallistujien sosiaalisia taitoja, kohentanut itsetuntoa, parantanut elämänhallintaa, tukenut työllistämistoimenpiteisiin ja koulutukseen osallistumista sekä työllistymistä. Analyysin perusteella sosiaalisen kuntoutuksen työmuotojen mahdollisista negatiivisista vaikutuksista ei ole saatu tietoa, mutta se voi johtua siitä, että projekteista niin sanotusti ”pudonneet” eivät ole enää olleet tutkimusten vaikutusten analyysissä mukana kuin enintään vertailuryhmänä. (Mt., 36.)

Sosiaalinen kuntoutus voidaan nähdä sekä ennaltaehkäisevänä että korjaavana työotteena. Ennaltaehkäisevässä työssä ihmisen ongelmiin pyritään vastaamaan ennen kuin ne ovat kasvaneet liian suuriksi ja korjaavassa työssä pyritään palauttamaan henkilön toimintakyky sen jälkeen, kun jotain toimintakykyä vaurioittavaa on tapahtunut. (Nieminen 2018, 14–15.) Ennaltaehkäisevän toiminnan ajattelutapa on ollut laajemmin käytössä nuorten kuin aikuisväestön kohdalla (Puromäki ym. 2016, 45).

Toiminnallisuus on yksi tärkeä osa sosiaalista kuntoutusta. Toiminnalliseen ryhmämuotoiseen kuntoutukseen osallistuminen antaa vertaistukea, oppimista ja onnistumisen kokemuksia, mitkä vaikuttavat osallistujien itsetunnon ja toimijuuden kasvuun. (Lindh & Lappi 2018, 25). Ryhmätoimintaan osallistuminen antaa mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin ja sitä myötä edistää johonkin kuulumisen tunnetta. Toiminnassa pääsee toteuttamaan itseään ja oppimaan uutta, mikä tukee kasvamista ja kehittymistä sekä edistää osallisuutta yhteiskuntaan ja maailmaan. Mikäli toimintaan osallistuu kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella, voi osallistujan taloudellinen tilannekin hieman parantua työttömyysetuuden kulukorvauksen ja/tai korotusosan sekä matkalipun myötä. (Böckerman 2018, 238–239.)

Vertaistuki on kokemusten jakamista vertaisten kesken, mikä voi aikaansaada tiedollista, emotionaalista ja sosiaalista tukea. Se on psykososiaalista tukea, joka voi edistää henkilökohtaista kasvua ja myönteisiä elämäntapamuutoksia. Kippola-Pääkkönen (2018) toteaa, että suomalaisten ryhmä- ja laitoskuntoutukseen liittyvien tutkimustulosten mukaan vertaistukea on pidetty kuntoutuksen keskeisimpänä ja merkityksellisimpänä tuen muotona tai

auttavana tekijänä. Kippola-Pääkkönen muistuttaa kuitenkin huomioimaan sen, että kaikki vertaisuuden kokemukset eivät ole välttämättä pelkästään myönteisiä. Esimerkiksi sosiaalisen tuen vastaanottaminen voi lisätä riippuvuuden tunnetta ja vertaistuki voi aiheuttaa myönteisten tunteiden kokemisen lisäksi myös negatiivisia tunteita kuten ahdistusta, syyllisyyttä tai kateutta. Vertaisuuden kokemuksiin vaikuttavat ihmisen tarve ja mahdollisuus saada tukea, toimintaympäristöt, vuorovaikutuksen muodot ja dynamiikka sekä osallistumisen asteet ja rakenteet. (Kippola-Pääkkönen 2018, 184–187.)

Voimavaralähtöisellä työotteella voidaan edistää sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita ja myönteistä muutosta. Olennaista työotteessa on asiakkaan kuuleminen ja dialogisuus, asiakkaan omista tavoitteista lähteminen ja hänen omien voimavarojensa ja vahvuksiensa hyödyntäminen. Voimavarakeskeisyys on yhteydessä ratkaisukeskeisyyteen, jossa olennaista on nimetä ongelmat uudelleen tavoitteiksi ja tukea asiakasta itse löytämään omat ratkaisunsa. (Keskitalo & Vuokila-Oikkonen 2018, 84–86, 89–90.)

Yhteiskehittäminen, eli asiakkaiden ja työntekijöiden välinen yhteistoiminta, tarjoaa molemmille osapuolille mahdollisuuksia vaikuttaa omaan asemaansa palveluissa sekä palveluihin yleisemminkin. Silloin, kun asiakas voi itse olla sosiaalisen kuntoutuksen kontekstissa mukana määrittelemässä toiminnan tarkoitusta, luomassa ratkaisuja sekä toteuttamassa niitä, voi asiakkaan osallisuus konkretisoitua. Asiakasraatityöskentely on yksi esimerkki yhteiskehittämisen toteuttamisesta, mutta yhteiskehittämistä voi tapahtua myös muun muassa työntekijän ja asiakkaan välisissä yksilöllisissä kohtaamisissa. (Hietala 2018, 118–120.)

Jyväskylän sosiaalisen kuntoutuksen hankkeessa (SOSKU-hanke) on kehitetty yhteiskehittämisen prosessia. Prosessiin osallistuneet kehittäjäasiakkaat ovat kokeneet olevansa tarpeellisia toimijoita ja saaneet prosessin myötä arkeen mielekkyyttä ja osallistumismahdollisuuksia. Toiminta on tuottanut vertaistukea ja parhaimmillaan uusia ihmissuhteitakin. (Kinunen 2018, 177, 191.) Mikkeliissä yhteiskehittämisen mallia on sovellettu ”Arki on draama” -toiminnassa, joka on ollut osa nuorille suunnattua sosiaalisen kuntoutuksen palvelua. Ryhmätoimintaa on toteutettu monialaisena yhteistyönä Mikkelin teatterissa. Ikonen (2018, 273) toteaa Tuusaan (2017¹) viitaten, että Arki on draama -prosessi on kokonaisuudessaan vahvistanut nuorten osallisuuden kokemuksia. Nuorten vastuunotto ja itseohjautuvuus on

---

¹ Tuusa, Matti 2017: Mikkelin Sosku-osahankkeen teatteriprojektin arviointi. Kuntoutussäätiö, Helsinki.

lisääntynyt toimintaan osallistumisen myötä. Ryhmähengen ja keskinäisen huolenpidon vahvistuminen on vaikuttanut positiivisesti nuoriin yksilöinä, mikä on edistänyt nuorten yksilöllistä kohtaamista. (Ikonen 2018, 261–263, 273.)

Ketola ym. (2018) ovat tutkineet sosiaalista kuntoutusta työvalmennuksen kontekstissa. Osallisuus työvalmennuksessa näyttäytyy sosiaalisten suhteiden laajentamisena sekä pääsynä työhön ja valmennusyhteisön jäseneksi. Työvalmennuksen myötä mahdollistuu tekeminen, joka tukee valmentautujan toimijuutta. Valmennusyhteisö tarjoaa sosiaalisissa suhteissa olemisen ja johonkin kuulumisen mahdollisuuden. (Mt., 298, 311.)

Perkiö ja Koivu (2017) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan Tampereen kaupungin järjestämää sosiaalisen kuntoutuksen mallia. Tampereen kaupunki on järjestänyt sosiaalista kuntoutusta vuosien 2012–2017 aikana ryhmämuotoisena kuntouttavana työtoimintana. Tutkimustulosten mukaan osallistujat ovat kokeneet ryhmätoimintaan osallistumisessa merkityksellisimmiksi asioiksi mielekkään tekemisen saamisen, uudet ihmissuhteet ja tuen saamisen tulevaisuuden suunnitteluun. (Mt., 49–52.) Englannissa Peter Robertson (2018) on tutkinut 12-viikkoisen voimavaralähtöisen ohjelman vaikutuksia NEET-nuorille. Ohjelmaan osallistuminen on vahvistanut osallistujien itseluottamusta ja mahdollistanut ottamaan käyttöön olemassa olevia voimavaroja henkilökohtaisesti merkityksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Näitä myönteisiä vaikutuksia on ohjelmassa saatu aikaan luottamusta lisäävien toimintojen ja elämänuran uudelleen kohdentamisen yhdistelmällä. (Mt., 752, 761.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteutti vuonna 2016 kuntakyselyn sosiaalihuoltoista ja sosiaalisesta kuntoutuksesta. Kyselyn tulosten mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ja sisältö ymmärretään kunnissa pääsääntöisesti samalla tavalla. Sosiaalinen kuntoutus käsitetään hyvin laaja-alaisesti: asiakkaan tarpeista lähtevänä moniammatillisena ja monimuotoisena palveluna, johon kuuluu sosiaalityötä, sosiaaliohjausta, neuvonta- ja ohjauspalveluita sekä erilaisia aktivointitoimia joko yksilö- tai ryhmätoimintana tai vertaistukena. Yleisimmät sosiaalisessa kuntoutuksessa käytettävät työmenetelmät ovat sosiaalialan ammattilaisten tarjoama tehostettu tuki ja ohjaus, ryhmätoiminta, sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ja elämänhallinnan edistäminen, tuki arkipäivän toimintoihin, kuntouttava työtoiminta, työkokeilut, työpajat, vertaistuki ja kotiin vietävät palvelut. Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen välinen suhde ei ole tulosten mukaan kunnissa selkeä. Pääsääntöisesti niiden ajatellaan olevan erillisiä asioita ja kuntouttava työtoiminta käsitetään

yhdeksi osaksi sosiaalista kuntoutusta. Käytännössä sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamista-
vat vaihtelevat eri kuntien välillä ja sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuden selkiyttämi-
selle olisi kunnissa tarvetta. (Puromäki ym. 2016, 3–4, 25–26.)

Sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmien, tavoitteiden, keinojen ja menettelytapojen jäseny-
mättömyys heikentävät sosiaalisen kuntoutuksen läpinäkyvyyttä ja toiminnan vaikutusten
näkyväksi tekemistä. Tilannetta voisi parantaa sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteenasettelu-
jen selkeys, käytettävien palvelukokonaisuuksien määrittely, tapauskohtaisen arvioinnin ke-
hittyminen ja seurannan varmistaminen. (Piirainen ym. 2018, 116.) Toisaalta sosiaalisen
kuntoutuksen laaja määritelmä mahdollistaa joustavan toiminnan erilaisissa tilanteissa ja
ympäristöissä sekä toimintatapojen muuttamisen yhteiskunnan tai kulttuurin muuttuessa
(Nieminen 2018, 22). Sosiaalinen kuntoutus tarvitsee toimivaa palveluohjausta eli kuntou-
tusprosessin hallintaa ja ohjausta, jossa palvelutarpeen arviointi, tavoitteiden asettaminen ja
suunnitelmien laadinta, palveluihin ohjaus ja niihin liittyvien sopimusten teko on keskitettyä.
Keijo Piiraisen (2018) mukaan palveluohjauksen näkökulmasta mahdollisimman yhdenmu-
kainen sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli olisi oikea suunta, vaikka palveluvalikoiman
sisällä ja järjestöjen tarjoamissa mahdollisuuksissa olisikin eroja. (Mt., 2018, 40, 50, 53.)

3. TOIMIJUUS

3.1 Näkökulmia toimijuuden käsitteeseen

Yhteiskuntatieteissä toimijuuden määrittely liittyy kiinnostukseen ihmisten käyttäytymisestä ja toiminnasta sekä niiden luonteesta ja merkityksestä. Toimijuutta on määritelty yksilön, rakenteiden ja yhteiskunnallisten lainalaisuuksien välisten suhteiden kautta. On pohdittu, ohjaako yksilö ja missä määrin toimintaansa omilla valinnoillaan vai ohjaavatko sitä rakenteet ja eritasoiset lainalaisuudet. (Jyrkämä 2007, 202; 2008, 191.) Rakennetta korostavissa näkökulmissa rakenne nähdään ensisijaisesti toimijuutta rajoittavana ja pakottavana tekijänä, jolloin yksilölle ei jää laajaa autonomisuuden tai refleksiivisyyden mahdollisuutta. Yksilönäkökulmaa korostavissa tarkasteluissa toimijuus näyttäytyy mahdollisuutena, sillä toimijuuden lähtökohtana pidetään ihmisten kykyä tulkita ja tehdä sosiaalista todellisuutta. Toimijuutta on mahdollista tarkastella sekä rakenteiden että yksilön toiminnan näkökulmista tai nämä näkökulmat yhdistäen. (Ojala 2010, 37–38.)

Jyrki Jyrkämä (2007, 202–203; 2008, 191–192) toteaa, että toimijuuden käsite liitetään yhteiskuntatieteissä hyvin pitkälti Anthony Giddensiin (1984). Giddensin mukaan toimijuudessa rakenteet ja toiminta liittyvät kiinteästi yhteen. Rakenteet rajoittavat ja määräävät, mutta myös mahdollistavat ja ohjaavat ihmisten toimintaa. Toimijuudessa on Giddensin mukaan kyse aikomuksellisesta toiminnasta, jonka yksilö tekee tai jättää tekemättä. Giddens liittää toimijuuden tiiviisti valtaan. Valta ja voima kuvastuvat toimijuuden resurssina ja toimijan kapasiteetteina, mutta valta voi asettaa toimijuudelle myös rajoja (Eteläpelto ym. 2011, 12–14). (Giddens 1984, 9, 25.)

Jyrki Jyrkämän näkökulma toimijuuteen pohjautuu Anthony Giddensin strukturaatioteoriaan sekä eräisiin semiotiikan ja semioottisen sosiologian piirissä käytyihin keskusteluihin. Jyrkämä avaa toimijuuden käsitettä kolmesta toisiinsa liittyvästä näkökulmasta. Ensinnäkin elämäntulkinto rakentaa yksilön toimijuudelle omat puitteensa. Elämäntulkinto myötä yksilö on tullut juuri tämänhetkiseen tilanteeseensa, joka sisältää rajoituksia ja esteitä sekä mahdollisuuksia ja valittavissa olevia vaihtoehtoja. Toisekseen toimijuus on yhteydessä rakenteisiin. Ikä, sukupuoli, sukupolvi, yhteiskuntaluokka, ympäristö, kulttuurinen tausta ja ajankohta määrittävät toimijuutta. Jyrkämä puhuu tässä yhteydessä toimijuuden koordinaateista, toimijuudesta tarkasteltuna ikään kuin ulkoapäin. Kolmas näkökulma avaa toimijuutta

sisältäpäin, yksilöistä ja tilanteista käsin, jolloin toimijuus rakentuu kuuden modaliteetin (kyetä, osata, haluta, täytyä, voida ja tuntea) keskinäisestä kokonaisdynamiikasta. (Jyrkämä 2008, 190, 193–195; Jyrkämä 2013, 422–423.)

Marjatta Vanhalakka-Ruoho (2014, 193) toteaa Albert Banduran (2001) korostaneen minäpystyvyyttä selvittävässä tutkimuksissaan yksilön sisäisten toimintamallien ja uskomusten merkitystä toimijuudessa. Banduran mukaan henkilökohtaiseen toimijuuteen sisältyy tavoitteellisuus, ennakoivuus, itseohjautuvuus ja reflektiivisyys. Tavoitteellisuudella viitataan ihmisen mahdollisuuden laatia suunnitelmia elämässään. Ennakoivuus tarkoittaa ihmisen tekemien ratkaisujen seurausten ennakointia ja arviointia. Itseohjautuvuudella viitataan ihmisen itsesäätelyyn ja kykyyn tarkastella omaa toimintaansa. Reflektiivisyydessä on kyse ihmisen kyvystä tarkastella omaa ajattelua ja toimintoja. (Mt., 6–11)

Henkilökohtaisen toimijuuden lisäksi Albert Bandura (2000) tuo esille myös kaksi muuta näkökulmaa toimijuuteen: toisiin ihmisiin kytkeytyvä toimijuus (*proxy agency*) sekä yhteisöllinen toimijuus (*collective agency*). Toisiin ihmisiin kytkeytyvä toimijuus tarkoittaa sitä, että ihminen voi turvautua toisen henkilön asiantuntemukseen, voimaan tai valtaan tuottaa muutosta. Yhteisöllisessä toimijuudessa on kyse siitä, että ihmiset yhdistävät voimansa saavuttaakseen päämääriään. (Mt., 75.)

Toisiin ihmisiin kytkeytyvä toimijuus ja yhteisöllinen toimijuus ovat perusteiltaan niin sanottua jaettua toimijuutta, joka koostuu ihmisen tilanteeseen vaikuttavien tahojen ja henkilöiden välisestä yhteistyöstä. Jaetusta toimijuudesta voi käyttää myös käsitettä yhteistoimijuus, jolla korostetaan organisaatioiden, asiantuntijoiden ja asiakkaiden yhdessä tekemisen ja toimimisen sekä niitä mahdollistavien tekijöiden merkitystä. Yhdessä tekeminen, osallisuus, kumppanuus, vuorovaikutus, asiakaskeskeisyys, dialogisuus, integroiminen, kokonaisvaltaisuus ja verkostollisuus painottuvat yhteistoimijuudessa. (Väyrynen & Lindh 2013, 407–408, 426.) Jaettu toimijuus tai yhteistoimijuus ei ole kuitenkaan yhtä kuin yhteistoiminta, vaan yhteistoimintaan voi liittyä jaettua toimijuutta tai yhteistoiminta voi edistää jaettua toimijuutta (Åkerblad & Haapakoski 2020, 222).

Marjo Romakkaniemen ja Aila Järvikosken (2013) mukaan jaettu toimijuus voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: emotionaaliseen, kommunikatiiviseen ja supportiiviseen jaettuun toimijuuteen. Emotionaaliseen ulottuvuuteen sisältyy kuulluksi ja hyväksytyksi tuleminen,

luottamuksellisen suhteen luominen sekä sitoutuminen. Kommunikatiivinen ulottuvuus koostuu reflektiosta ja dialogista sekä tiedon jakamisesta ja ymmärryksen luomisesta. Supportiiviseen ulottuvuuteen kuuluu pystyvyyden kokemusten etsiminen, rohkaiseminen, positiivisen palautteen antaminen, toivon herättäminen ja ylläpitäminen sekä tiedon saaminen ja välineellinen tuki. (Romakkaniemi & Järvikoski 2013, 40–42.)

Martha Nussbaumin ja Amartya Senin (1993) toimintavalmiusteoria (*capability approach*) tuo esille yksilön ja rakenteiden välisen suhteen. Teorian mukaan ihmisen todelliset toimintamahdollisuudet muotoutuvat yksilöllisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden vuorovaikutuksessa ja suhteissa. Teorian päähuomio keskittyy siihen, miten institutionaaliset rakenteet tukevat yksilön todellisia mahdollisuuksia toimia itselleen merkityksellisellä tavalla. Ihmisellä on toimintavalmiusteorian mukaan yksilöllisten toiminnallisten valmiuksiensa (*capabilities*) perusteella erilaisia mahdollisuuksia toimia (*functionings*) ja ihmisen hyvinvointi riippuu sekä hänen luontaisista että institutionaalisin järjestelyin tarjotuista mahdollisuuksista toteuttaa toimintavalmiuksiaan. Kuntoutuksen näkökulmasta olennaista teoriassa ovat toimijuuden, valinnanvapauden ja todellisten mahdollisuuksien periaatteet (Lindh & Suikkanen 2011, 130). (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 37–39; Romakkaniemi ym. 2018, 20; Saikku & Kokko 2012, 7.)

Toimijuus rakentuu siis aina suhteessa toisiin ihmisiin, yhteisöihin, instituutioihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (Juvonen 2015, 41; Mäkinen 2016, 5). Voidaan puhua toimijuuden relationaalisuudesta, jossa toimijuus nähdään vuorovaikutteisena prosessina ja jossa toimijat ovat sidoksissa toisiinsa sosiaalisissa suhteissa ja toimintaympäristöissä (Emirbayer & Mische 1998, 974). Tällöin toimijuuden mahdollisuudet ja vaatimuksetkin rakentuvat erilaisiksi sosiaalisesta kontekstista riippuen (Toiviainen 2019, 38).

Toimijuus ei ole yhtä kuin toimintakyky, sillä toimintakyky on vain osa toimijuutta. Toimijuus ilmentää ihmisten ajankohtaista toimintakykyä ja sen käyttämistä. Toimintakyky viittaa potentiaaliseen kykyisyyteen, kun taas toimijuus määrittyy todellisena toimintamahdollisuutena ja toimintana. Suvi Ronkaisen (2008, 388) mukaan toimijuus tarkoittaa yksilön mahdollisuutta toimia, tehdä valintoja tai merkityksellistää tilannetta. (Jyrkämä 2008, 199; Mäntyneva 2019, 14; Mäntyneva 2020, 19.)

Ihminen on sosiologisen määritelmän mukaan toimija, vaikka hän ei näyttäisi tekevän mitään. Riittää, että hänellä on aikomus toimia. (Lähteenmaa 2011, 52.) Marja-Liisa Honkasalo (2013) puhuu niin sanotusta pienestä toimijuudesta, jota esimerkiksi odottaminen, sietäminen ja jääminen kuvaavat. Vaikka ihminen näyttäisi passiiviselta, hän ei ole vain toiminnan kohde vaan on myös vaikuttamassa takaisin yhteisöön. (Mt., 42, 59.) Jyrkämäkin (2008) tuo esille toimijuuden kokemuksellisuuden ja tulkinnallisuuden, toimijuuden tilanteellisen näkymättömyyden. Toimijuus ei ole yhtä kuin aktiivisuus, sillä toimijuus voi ilmetä myös esimerkiksi joutilaisuutena. (Mt., 196.)

Toimijuudelle on olennaista tietoinen tuntemus toimijuudesta. Toimijuuden tuntoon ja tunteeseen liittyy käsityksiä omista mahdollisuuksista tehdä päätöksiä, näkemyksiä päätöksenteon rajoituksista ja huolta omasta toimijuudesta. Koettuun toimijuuteen vaikuttavat kuitenkin saatavilla olevat sosiaaliset, kulttuuriset ja materiaaliset resurssit sekä niiden asettamat rajoitukset ja ehdot. (Gordon 2005, 114–115; Juvonen 2015, 38; Toiviainen 2019, 41.)

3.2 Toimijuus empiirisissä tutkimuksissa

Sekä Tarja Juvonen (2015) että Sanna Toiviainen (2019) ovat tehneet väitöskirjat nuorten toimijuuteen liittyen. Juvonen on tutkinut syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentumista aikuisuuden kynnyksellä etsivän työn kontekstissa. Tutkimuksessa on tarkasteltu nuorten toimijuuden rakentumista sosiaalisen kontrollin, ammatillisen tuen ja nuorten täytymisen välisissä jännitteissä sekä relationaalisuuden kytkeytymistä osaksi nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista. Toiviaisen tutkimus koskee koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten toimijuutta Pohjois-Karjalan Ohjauksen ja Avoimen ammattiopiston kontekstissa. Tutkimuksessa on tarkasteltu nuorten toimijuuden relationaalisuuden ja resurssien esiintuloa nuorten elämäkerronnassa sekä sitä, miten nuorten elämää kehystävät instituutiot ja ohjaustyön kontekstit asemoivat toimijuutta. (Juvonen 2015, 13–16; Toiviainen 2019, 14.)

Juvosen (2015) tutkimuksen mukaan syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentumista kehystävät erilaiset yhteiskunnalliset rakenteet ja palvelujärjestelmät. Sekä kontrolli että täytyminen ovat tekijöitä, jotka ilmaisevat vapaudesta ja valinnoista muodostuvan toimijuuden rajat. Nuoret joutuvat neuvottelemaan useiden yhteiskunnallisten

toimijoiden kanssa oman autonomiansa ja valinnanmahdollisuuksien rajoista sekä vastamaan vahvemman toimijuuden odotukseen. Nuorten kokemaan toimijuuteen vaikuttavat sosiaaliset kiinnikkeet ja suhteet sekä resurssit, joita heillä on käytössään. Toiviaisen (2019) tutkimuksen mukaan relationaalisuus on tullut esille ennen kaikkea nuorille merkityksellisinä ihmisinä, joilta nuoret ovat saaneet apua ja tukea. Erityisesti relationaalisuus on tullut esiin nuorten tarpeena olla jäsenenä jossain yhteisössä ja huomata että on muitakin samassa tilanteessa olevia nuoria. Relationaalisuus on toisaalta näyttäytynyt myös rakenteellisina, institutionaalisina ja sosiaalisina esteinä ja haasteina, jotka ovat estäneet tai rajoittaneet toimintamahdollisuuksia. Nuorten hallussa olevien resurssien arvo on tutkimustulosten mukaan yhteisö- ja kontekstisidonnaista. Ohjaustyön toimijat ja instituutioiden käytännöt ja toimintamallit asemoivat nuorten toimijuutta kohtaamisen ja tuen sekä kontrollin ja luokittelun kautta. Nuorten kokonaisvaltainen kohtaaminen laajentaa toimijuutta, kun taas kontrollointi kaventaa sitä. Myös Juvonen tuo esille vuorovaikutuksen ja kohtaamisen merkityksellisyyden nuorten ja auttamistyön toimijoiden välillä. (Juvonen 2015, 236–237; Toiviainen 2019, 82–84.)

Kokonaisvaltaisen kohtaamisen merkityksellisyys on tullut esille myös Närhen ym. (2013) tekemässä tutkimuksessa, joka koskee alle 30-vuotiaiden työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten miesten näkemyksiä sosiaali- ja työvoimapalveluiden asiakkuudesta. Tutkimuksessa on selvitetty, minkälaisia osallisuuden esteitä ja mahdollisuuksia palvelujärjestelmät tuottavat nuorten aikuisten näkökulmasta sekä minkälaista toimijuutta palvelujärjestelmät näin ollen nuorille aikuisille tarjoavat. Osattomuuden kokemuksia ovat lisänneet palvelujärjestelmän joustamattomuus ja organisaatiokeskeisyys, järjestelmän kommunikaation ongelmat, ammatillisen vuorovaikutuksen kohtaamattomuus, riippuvuus järjestelmästä ja aktivointipolitiikan tuottamat hankalat tilanteet. Osallisuuden kokemusta edistäviä tekijöitä palveluissa ovat olleet muun muassa henkilökohtaisuus, yksilöllisyys, kuunteleminen, luottamus ja kunnioitus. Kohtaava ja räätälöity palvelu tuottaa osallisuutta, luottamusta ja vahvempaa toimijuutta, kun taas kontrollointi ja epäselvästi selitetyt säännöt aiheuttavat epäluuloisuutta, luottamuspulaa ja heikompaan toimijuutta. (Mt., 113–114, 123, 137, 142–144.)

Åkerbladin ja Haapakosken (2020) jaettua toimijuutta koskevassa tutkimuksessa kuulluksi tuleminen tarkoitti kuntoutuspalvelun joustavuutta, koettua tarkoituksenmukaisuutta, tasa-arvoista neuvotteluasemaa, kokemusta jaetusta ymmärryksestä sekä palvelun rajat ylittävää

tuen tarpeen tunnistamista ja käsittelyä. Åkerblad ja Haapakoski ovat tutkimuksessaan selvittäneet jaettua toimijuutta haurastuttavia toiminta- ja ajattelutapoja ammatillisen kuntoutuksen yhteistoiminnassa. Tutkimustulosten perusteella yhteiseen suunnitteluun ja päätöksentekoon liittyvien toimintatapojen jäykkyys ja jännittyneisyys haurastuttivat jaettua toimijuutta. Sitoutumisen, vastuun ja tuen prosesseissa jaetun toimijuuden rakentumista saattoivat vaikeuttaa motivoituneisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen liittyvät kuntoutuksen ajattelutavat. (Åkerblad & Haapakoski 2020, 220, 232–233.)

Päivi Mäntyneva (2020) on väitöskirjassaan tutkinut kuntouttavaa työtoimintaa osallisuuden, toimijuuden ja toimintamahdollisuuksien kannalta. Mäntyneva on tutkinut toimijuuden vahvistumista kuntouttavassa työtoiminnassa Greimasin koulukunnan modaliteettien teorian ja Jyrki Jyrkämän (2008) soveltaman toimijuuden jäsennyksen avulla. Tutkimustulosten mukaan kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut myönteisesti osallistujien pystyvyyteen, voimavarojen kohentumiseen ja arjessa pärjäämiseen. Kokemukset hyväksytyksi, arvostetuksi ja tasavertaisesti kohdelluksi tulemisesta vahvistivat osallistujien voimavaroja, kykyuskouksia ja pystyvyyttä. Osallistujien toimintavalmiudet eli osaamisen ulottuvuus ilmeni osaamisen vahvistumisena, oma-aloitteisuutena ja koulutuksellisina päämäärinä sekä työtoiminnassa olemisessa luovuuden käyttönä, uuden oppimisena, työprosessien valmiiksi saamisena ja tuotosten syntyminenä. Osallistajat kertoivat työtoimintaan liittyvistä täytymisistä ja pakoista, mikä on voinut auttaa tiedostamaan oman tilanteensa ja sitä kautta johtaa voimaantumiseen ja valtaantumiseen. Toimijuus kytkeytyy erityisesti motivaatioon ja päämäärälähtöisyyteen sekä myönteisiin tulevaisuushorisontteihin. Toimijuuden vahvistuminen ja valtaantuminen on sidoksissa tiiviisti siihen, perustuuko työtoimintaan osallistuminen vapaaehtoisuuteen vai pakkoon ja onko työtoimintaan osallistumisen myötä näkyvissä myönteistä tulevaisuushorisonttia. Ilman myönteisiä siirtymiä työtoiminnan luoma toivo jää katteettomiksi lupauksiksi. (Mäntyneva 2019, 21–28; Mäntyneva 2020, 57–58.)

Saikka ja Kokko (2012) ovat myös soveltaneet Jyrkämän (2008) toimijuuden modaliteettimallia tutkiessaan, millaisin kuntoutuksen käytännöin Paltamon työllisyyskokeilussa on pyritty ja pystytty tukemaan Työvoimatalolle työllistettyjen toimijuutta ja toimintamahdollisuuksia. Tutkimusaineisto on koottu haastattelemalla ammattilaisia. Tutkimuksessa on oltu erityisen kiinnostuneita ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen merkityksestä toimijuuden tukemiselle. Tutkimustulosten mukaan ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä on voitu yhdistää Työvoimatalon käytännöissä työllistettyjen toimijuuden tukemisessa.

Kuntoutuksen käytännöt ovat painottuneet sosiaaliseen vahvistamiseen ja tukeen työympäristössä ja työtehtävissä, mikä samalla luo edellytyksiä ammatilliseen kuntoutukseen. Huomionarvoista on kuitenkin se, että vaikka kuntoutuksella voidaan tukea työttömien toimijuutta, todelliset työllistymismahdollisuudet ja valinnanvapaudet ovat rajalliset yhteiskunnallisten rakenteiden vuoksi. (Saikku & Kokko 2012, 7–8, 14–15.) Tarvitaan Mäntynevan (2019) esiintuomaa myönteistä tulevaisuushorisonttia, jotta toimijuus voi vahvistua kuntoutuksen myötä.

Myös Jaana Lähteenmaa (2011) on soveltanut toimijuuden modaliteettiteoriaa tutkimukseensa. Hän on tutkinut internet-kyselyn avulla alle 30-vuotiaiden toimijuuden kokemuksia ja toimintamahdollisuuksia heidän jouduttuaan tai päädyttyään työttömiksi yllättäen. Kyselyyn vastanneista nuorista suuri osa yrittää pärjätä yksin. Lähteenmaa raportoi nuorten työttömien yliviritetystä toimijuudesta, jolla hän tarkoittaa oman psyykkisen tilan tietoista myönteisenä ja aktiivisena ylläpitämisenä, jotta niin sanottu perustoimijuus mahdollistuisi. Lähteenmaa tähdentää kuitenkin, että vain vähemmistö kyselyyn vastaajista rakentaa tekstuaalisen identiteettinsä yliviritetyn toimijuuden kuvailun ympärille. (Mt., 51–53, 56–58.)

4. TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, mikä merkitys sosiaalisella kuntoutuksella on ollut nuorten aikuisten toimijuudelle. Ymmärrän yksilön toimijuuden rakentuvan suhteessa toisiin ihmisiin, yhteisöihin, instituutioihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (ks. Mäkinen 2016, 5; Juvonen 2015, 41). Tutkimukseni kohderyhmänä ovat työelämän ulkopuolella ja heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevat nuoret aikuiset, jotka ovat osallistuneet SOKU2-hankkeen tarjoamiin sosiaalisen kuntoutuksen toimintoihin. Tarkoitukseni on selvittää millaiset tekijät hankkeen tarjoamissa sosiaalisen kuntoutuksen toiminnoissa ovat tukeneet nuorten aikuisten toimijuutta.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

- 1) Millaiset tekijät ovat haastaneet nuorten aikuisten toimijuutta heidän elämänsä aikana?
- 2) Mikä merkitys sosiaalisella kuntoutuksella on ollut nuorten aikuisten toimijuuden vahvistumiselle?

4.2 Aineiston kuvaus

Käytän tutkimukseni aineistona SOKU2 ”Sosiaalinen kuntoutus osaksi palvelujärjestelmää” -hankkeessa (2018–2020) kerättyä nuorten haastattelumateriaalia. SOKU2-hankkeen tavoitteina on ollut työelämän ulkopuolella ja heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien nuorten aikuisten työ- ja toimintakyvyn parantaminen sekä asiakkaiden sosiaalisen osallisuuden tukeminen. Hankkeen kohdeasiakkaina ovat olleet nuoret aikuiset, jotka ovat siirtymävaiheessa itsenäiseen elämään ja jotka tarvitsevat tähän vaiheeseen tukea. Heitä ovat yhdistäneet vaikeudet kiinnittyä toisen asteen koulutukseen ja työelämään. Hankkeessa on kuvattu ja kehitetty sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleja sekä pyritty juurruttamaan hyviksi koettuja työkäytäntöjä ja ydintoimintoja osaksi palvelujärjestelmää. Hanke on koostunut kolmesta päällekkäisestä osa-alueesta: toiminta kohderyhmän ja verkoston kanssa, sosiaalisen kuntoutuksen palvelu- ja tuotepakettien mallintaminen palvelumuotoilun avulla sekä kehittämis- ja valmennustoiminta (Pyyny 2020, 12). SOKU2-hanke on ollut jatkohanke SOKU –

Nuorten työelämäosallisuuden ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen -hankkeelle (2015–2018). (Räty 2020a, 7–8; Kataja & Romakkaniemi 2020, 19.)

SOKU2-hankkeen sosiaalisen kuntoutuksen toiminnot on kohdennettu 16–29-vuotiaille nuorille, mutta asiakasryhmään on kuulunut jonkin verran myös yli 30-vuotiaita ja vammaisista henkilöistä yli 40-vuotiaita henkilöitä (Räty 2020c, 33). Sosiaalisen kuntoutuksen työmuodot ovat hankkeessa koostuneet psykososiaalisesta työstä, suunnitelmallisesta työskentelyprosessista, työllistämisen tukitoimista ja yhteistyöstä. SOKU-hankkeessa on perustettu kaksi matalan kynnyksen periaatteella toimivaa Potkuri-kohtaamispaikkaa Kemiin ja Sodankylään. Nuoret aikuiset ovat osallistuneet kohtaamispaikkojen suunnitteluun, ja toiminnan lähtökohtana on SOKU2-hankkeen aikanaan ollut nuorten tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaisesti toimiminen. Hankkeessa on perustettu nuorten vertaistukiryhmiä sekä järjestetty muuta toimintaa kuten taide- ja kulttuuriryhmiä, liikuntaryhmiä, teemallisia tapahtumia, opinto- ja työpaikkakäyntejä sekä leiritoimintaa. Hankkeen TuPa-Tulevaisuuspaजा-toiminnassa on sovellettu suunnitelmallista työskentelyprosessia. TuPa-toiminta on alkanut nuoren elämäntilanteen kartoittamisella ja nopealla palveluiden tarjoamisella. Toiminnassa on selvitetty nuoren tulevaisuuden toiveita, työ- ja toimintakykyä sekä opiskelu- ja työvalmiuksia ja -mahdollisuuksia. Toimintaa ovat järjestäneet sosiaalityöntekijä sekä työelämän psykologian asiantuntija. Hankkeen nuoria on ollut työllistämisen tukitoimenpiteissä ja muun muassa kuntouttavan työtoiminnan ja palkkatuen kautta nuoria on päässyt kiinni työelämään. Toiminnassa on tehty moniammatillista työtä, verkostoyhteistyötä sekä yhteistyötä asiakkaan lähiverkoston kanssa. (Räty 2020b, 27–29.)

SOKU2-hankkeessa on kerätty arviointitietoa työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta ja uudenlaisen toimintakonseptin integroimisesta ja juurruttamisesta osaksi palvelujärjestelmän toimintaa. Palvelumuotoiluprosessi on ollut hankkeen arvioinnissa keskeisenä lähtökohtana ja jäsentävänä tekijänä. Arviointitietoa on kerätty ryhmähaastatteluilta palveluita käyttäviltä nuorilta ja sosiaalisia palveluita tuottavilta sekä niihin lähettäviltä tahoilta. Käytän tutkimukseni aineistona nuorten haastatteluaineistoja, sillä haluan tuoda esiin nuorten kokemustietoa. Haastatteluaineistoa on litteroituna tekstinä yhteensä 109 sivua. Nuorille on tehty 4 ryhmähaastattelua kahdella paikkakunnalla. Haastattelut ovat olleet teemahaastatteluja (Liite 1 ja 2) ja kussakin ryhmässä on ollut 4–5 osallistujaa. Nuorten haastatteluissa on keskusteltu heidän kokemuksistaan ja odotuksistaan suhteessa SOKU2-hankkeen toimintoihin, heidän kokemuksistaan sosiaali- ja

terveydenhuollon palveluista, nuorisotyöstä ja peruskoulutuksesta sekä yleisemmin heidän ajatuksistaan nuorten kohtaamisesta palvelujärjestelmässä. (Romakkaniemi & Kataja 2020, 105–107.) Toisella haastattelukierroksella teemahaastatteluissa on käytetty keskustelun virikkeenä tarinoita.

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu korostaa tutkittavien subjektiivisia käsityksiä asioista ja siinä tutkittavien asioille antamat merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Haastattelu ei etene yksityiskohtaisten kysymysten kautta vaan tiettyjen keskeisten teemojen varassa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.) Teemoja tarkentavia kysymyksiä voi tehdä haastattelun edetessä, sillä teemahaastattelu on vapaamuotoinen ja joustava haastattelumenetelmä. Ryhmähaastattelun tavoitteena on saada aikaan yhteinen keskustelu tutkittavasta aiheesta tai siihen liittyvistä teemoista. SOKU2-hankkeen nuorten ryhmähaastatteluissa on ollut kaksi haastattelijaa. Haastattelijat ovat esittäneet kysymykset sekä kaikille osallistujille yhteisesti että tarvittaessa kohdentaneet kysymykset yhdelle osallistujalle kerrallaan. Ryhmähaastattelun etu yksilöhaastatteluun verrattuna on se, että ryhmä voi saada osallistujat keskustelemaan asioista, jotka saattaisivat jäädä kahdenkeskisen haastattelun ulkopuolelle. (Puusa 2020a, 112, 115–116.)

4.3 Aineiston analysointi

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja olen käyttänyt aineiston analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Laadullisessa tutkimuksessa on kyse merkitysten ja niiden suhteiden analysoinnista ja yleensä aineistona on tekstiksi purettu materiaali, kuten tässäkin tutkimuksessa (Ronkainen ym. 2013, 80). Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on todellisuuden ja siitä saatavan tiedon subjektiivinen luonne eli tutkittavien omat kokemukset (Puusa & Juuti 2020, 76).

Analyysin tavoitteena on kuvailla, tulkita ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Aineiston analysoinnissa empiirisestä aineistosta pyritään etenemään kohti käsitteellisempää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. (Juuti & Puusa 2020, 143; Puusa 2020b, 148). Analyysin vaiheisiin kuuluvat haastatteluaineiston luokittelu, analysointi ja tulkinta. Luokittelussa aineisto käydään järjestelmällisesti läpi tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden ja lähtökohtien määrittämällä tavalla. Analyysivaiheessa aineistosta pyritään saamaan irti jotain, joka suorissa

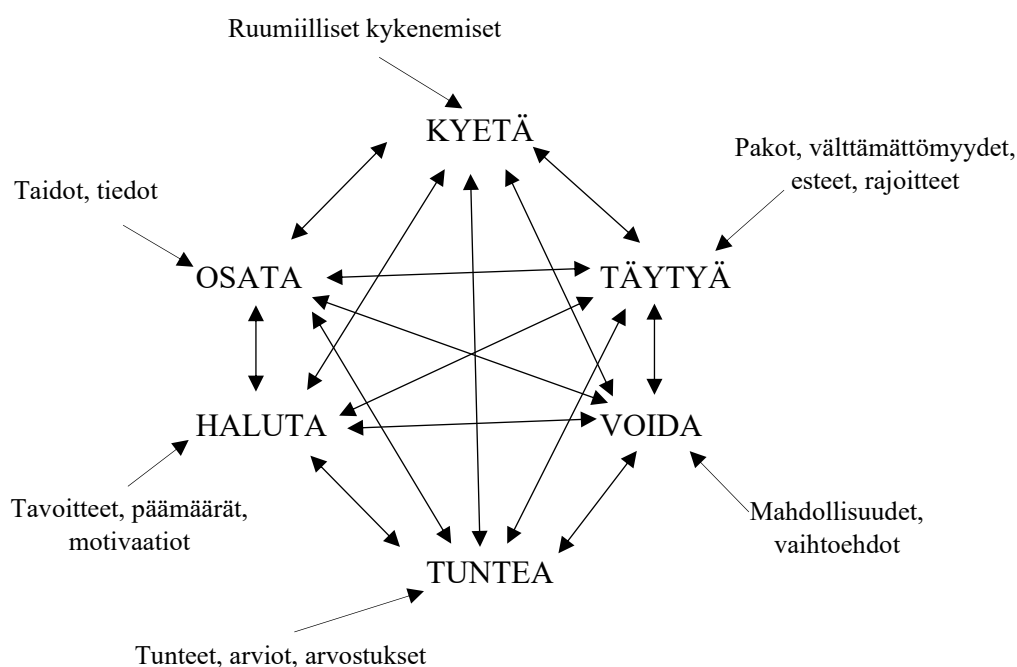
lainauksissa ei sellaisenaan ole läsnä. Aineiston osia tuodaan yhteen ja vertaillaan keskenään ja sitä kautta muodostetaan tuloksia. Aineistosta tehdään havaintoja tutustumalla siihen ja koettelemalla sen rajoja ja rakennetta (Ronkainen ym. 2013, 124). Tulkintavaiheessa tutkimustulokset liitetään teoreettisiin näkökulmiin ja käytäntöön. (Ruusuvuori ym. 2010, 11, 18–19, 23–25, 29.) Ronkainen ym. (2013, 125) lisää analyysiprosessiin vielä viimeiseksi vaiheeksi luennan. Luennassa irrottaudutaan aineistokeskeisestä analyysistä ja haetaan tulkintaideoita. Siinä aineistosta muodostettuja havaintoja tarkastellaan valikoivasti tietyn ajattelukehikon tai idean pohjalta.

Sisällönanalyysi on metodi, jolla tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Se on tekstianalyysiä, jossa etsitään tekstin merkityksiä ja kuvataan sen sisältöä sanallisesti. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet ohjaavat aineiston analyysiä, mutta analyysi etenee kuitenkin aineiston ehdoilla ja analyysiyksiköt valitaan aineistosta. Teoriaohjaavassa analyysissä aikaisempi tieto vaikuttaa analyysin tekemiseen, mutta tarkoitus ei ole testata teoriaa vaan luoda uusia ajatuksia. Kyse on abduktiivisesta päättelystä, jossa tutkijalla on valmiina joitakin teoreettisia johtoideoita, joita aineiston avulla pyritään todentamaan (Hirsjärvi & Hurme 2009, 136). (Tuomi & Sarajärvi 2013, 97, 104–106, 117; Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–110, 117.)

Sisällönanalyysin vaiheisiin kuuluvat analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston kategorisointi ja teemoittelu sekä tulkinta. (Puusa 2020b, 148–149). Tutkimustehtävä ohjaa aineiston pelkistämistä, jossa aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Analyysissä tutkimusaihetta koskevat asiat ja asioita ilmaisevat lauseet pelkistetään yksittäisiksi ilmaisuiksi, joista tehdään oma listaus. Tämän jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään samankaltaisten ja erilaisten ilmaisujen joukoksi. Tätä voidaan kutsua myös teemoitteluksi. Aineiston teemoitteluun kuuluu tarkastella sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle tutkittavalle (Hirsjärvi & Hurme 2009, 173). Onnistunut teemoittelu koostuu teorian ja empirian vuorovaikutuksesta (Eskola & Suoranta 1998, 176). Käsitteet, jotka kuvaavat samaa ilmiötä, ryhmitellään ja yhdistetään eri luokiksi ja näistä muodostuvat alaluokat. Alaluokat nimetään aineiston sisällön mukaan. Klusteroinnin jälkeen aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan, jolloin alkuperäisaineiston käyttämistä kielellisistä ilmauksista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysin alaluokat muodostetaan aineistolähtöisesti, mutta yläluokat eli teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina. Analyysiprosessi ei kuitenkaan

saa loppua pelkkään aineiston kuvailuun vaan lopuksi on vuorossa tulosten tulkinta. (Puusa 2020b, 148–149, 154; Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–125, 133.)

Olen käyttänyt tutkimusanalyysini teoreettisena viitekehyksenä Jyrki Jyrkämän kehittämää toimijuuden modaliteettimallia (ks. Kuvio 1). Jyrkämä on kehittänyt mallin ranskalaisen semiootikon Algirdas Greimasin ympärille muodostuneen Pariisin semioottisen koulukunnan luoman modaliteettiteorian pohjalta. Modaliteettimalli voi toimia viitekehyksenä toiminnan, toimintatilanteiden sekä toimintakyvyn ja toimijuuden tutkimiseen ja analysointiin. (Jyrkämä 2007, 205–206; 2008, 190, 194–195.)

Kuvio 1. Toimijuuden modaliteetit (Jyrkämä 2008, 195.)

Greimasin luokituksessa modaalisuuden päälajit ovat täytyminen, tahtominen, kykeneminen ja osaaminen (Sulkunen & Törrönen 1997, 84). Jyrkämän kehittämän modaliteettimallin mukaan toimijuus sisältäpäin tarkasteltuna rakentuu kuuden modaliteetin yhteen kietoutuvana prosessina sekä sen keskinäisestä kokonaisdynamiikasta. Näitä modaliteetteja ovat kykeneminen, osaaminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen. Kykenemisellä tarkoitetaan fyysisiä ja psyykkisiä kykyjä ja kykenemisiä. Osaaminen viittaa tietoihin ja taitoihin, erilaisiin pysyviin osaamisiin. Haluaminen liittyy motivaatioon ja motivoituneisuuteen, tahtomiseen, päämääriin ja tavoitteisiin. Täytymisellä tarkoitetaan fyysisiä ja sosiaalisia esteitä,

pakkoja ja rajoituksia. Voiminen viittaa mahdollisuuksiin, joita kulloinenkin tilanne ja siinä ilmenevät rakenteet ja tekijät tuottavat tai avaavat. Tunteminen liittyy ihmisen perusominaisuuden arvioida, arvottaa, kokea ja liittää kohtaamiinsa asioihin ja tilanteisiin tunteitaan. Modaalien kokonaisdynamiikkaan vaikuttaa sen moniulotteinen kontekstuaalisuus, sillä ihminen ei elä yhteiskunnallisessa tyhjiössä. Toimijuuden rakenteelliset koordinaatit eli ikä, sukupuoli, kohortti ja sukupolvi, yhteiskuntaluokka, ympäristö, kulttuurinen tausta ja ryhmä sekä ajankohta vaikuttavat toimijuuden rakentumiseen. (Jyrkämä 2007, 206–207; 2008, 193–195.)

Modaliteettimallin avulla voi tutkia, mitä ihminen osaa, kykenee, haluaa, tuntee, voi ja mitä hänen kulloinkin täytyy tehdä tai olla tekemättä (Jyrkämä 2008, 197). Omassa tutkimuksessani olen soveltanut Jyrkämän kehittämää modaliteettimallia ottamalla analyysin kohteeksi modaalisuuden päälajeista pelkästään kykenemisen, osaamisen ja haluamisen, sillä täytyminen viittaa pakkoihin ja rajoituksiin. Olen halunnut tutkia sosiaalista kuntoutusta sen mahdollisuuksia avaavasta näkökulmasta ja ottanut sen vuoksi tarkastelun kohteeksi lisäksi voimisen ulottuvuuden.

Aloitin analyysin teon lukemalla aineistoa läpi ja tutustumalla siihen yleisellä tasolla. Tämän jälkeen karsin aineistosta tutkimustehtäväni ohjaamana epäolennaista materiaalia pois. Samalla teemoittelin aineistoa haastattelussa käytyjen kysymysten perusteella. Seuraavaksi pelkistin aineiston muuttamalla alkuperäiset lauseet yksittäisiksi ilmauksiksi. Pelkistämisen myötä aineisto tuli yhä enemmän tutuksi ja sen avulla aineistosta pystyi etsimään tiettyjä asioita sujuvammin. Pelkistysvaiheessakin tein vielä lisää aineiston karsintaa tutkimustehtäväni ohjaamana. Pelkistäessäni aineistoa tein tekstitiedoston taulukkomalliseksi, jossa vasemmalla olivat alkuperäisilmaukset, keskellä pelkistetyt ilmaukset ja oikealle jätin tilaa tuleville modaliteettiulottuvuus merkinnöilleni.

Pelkistyksen jälkeen otin analyysini tueksi teoreettisen viitekehyksen eli toimijuuden modaliteettimallin. Etsin aineistosta kutakin modaliteettia (kyetä, haluta, osata ja voida) kuvaavia ilmauksia. Käytin analyysiyksikkönä ajatuskokonaisuutta, sillä pelkät lauseet eivät välttämättä tuoneet esiin tarpeeksi informaatiota. Etsin modaliteetteja niistä alkuperäisilmauksista, joissa nuoret puhuivat omista sosiaalisen kuntoutuksen kokemuksistaan. Modaliteetteja koskevia ilmauksia hakiessani tutustuin tarkemmin aiemmin tehtyihin tutkimuksiin, joissa on hyödynnetty modaliteettimallia. Käytyäni koko aineiston läpi modaliteettien osalta,

ryhmittelin eri modaliteetteja koskevat ilmaukset omiin tiedostoihinsa. Tämä ei ollutkaan kovin yksinkertaista, sillä modaliteetit kietoutuvat yhteen ja monesta aineisto-otteesta on löydettävissä useampaa modaliteettiulottuvuutta. Kävin sen vuoksi modaliteetteja koskevat aineisto-otteet vielä tarkemmin läpi, jotta sain muodostettua kutakin modaliteettia kohden oman tiedoston. Modaliteettien yhteen kietoutumisen vuoksi osa aineisto-otteista tuli monen modaliteettiulottuvuuden alle.

Seuraavaksi luokittelin modaliteettien sisällön aineistosta nousevan ilmiön mukaisesti saaden aikaiseksi alustavia luokkia. Alustavien luokkien yhdistelyn myötä lopullisiksi pääluokiksi muodostuivat *toiminnallisuus, elämänhallinta ja sosiaalinen vuorovaikutus, työ-elämä- ja koulutustaidot* sekä *kansalaislähtöisyys*. Hyödynsin sosiaalisen kuntoutuksen teoriaa pääluokkia muodostaessani. Tarkastelin näiden osa-alueiden kautta sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä nuorten aikuisten toimijuuden kykenemisen, haluamisen, osaamisen ja voimisen vahvistumiseen. Toiminnallisuuden osa-alue sisälsi toiminnan aloittamiseen, toiminnan sisältöön ja itsensä toteuttamiseen liittyvien asioiden tarkastelua. Elämänhallinnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen osalta tarkastelin sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä arjenhallinnan, nuorten omien asioiden hoitamisen sekä yhteisöllisen osallistumisen kannalta. Työelämä- ja koulutustaitojen osa-alue kuvasi nuorten koulutukseen ja työelämään liittyvien tavoitteiden tukemisen merkitystä. Kansalaislähtöisyyden osalta tarkastelin yhteiskehittämisen sekä asiakkaan aktiivisuuden ja kokemustiedon painottamisen merkitystä sosiaalisessa kuntoutuksessa. Analyysiprosessin loppuvaiheessa suhteutin saamiani tutkimustuloksia teoreettisiin näkökulmiin. Tulkintavaiheen aikana palasin useita kertoja alkuperäiseen haastattelumateriaaliin tarkistaakseni aineisto-otteiden kontekstia.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Olen sitoutunut noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) määrittelemää hyvää tieteellistä käytäntöä tutkimusta tehdessäni olemalla rehellinen, huolellinen ja tarkka tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Olen allekirjoittanut sitoumuslomakkeen SOKU2-hankkeessa kerätyn nuorten ryhmähaastatteluaineiston käyttöön. Aineiston sisältö on luottamuksellista ja salassa pidettävää, joten olen sitoutunut siihen, etten luovuta aineistoa tai sen osia ulkopuolisille. Olen huolellinen aineiston säilyttämisessä ja käsittelemisessä sekä tutkielman

tuloksista raportoimisessa. Tutkielmani valmistuttua hävitän kaikki muistiinpanot, tiedot ja jäljenteet, jotka voivat sisältää tunnistettavaa materiaalia.

Analyysiä tehdessäni olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman johdonmukainen ja tarkka, jotta analyysini on luotettava. Siksi olenkin tutkielmassani raportoinut tarkkaan analyysiprosessini etenemisen. (ks. Ronkainen ym. 2013, 132.) Tutkimuksen validiteetin eli pätevyyden arvioiminen tarkoittaa kerättyjen aineistojen ja niistä tehtävien tulkintojen käypyyden arviointia eli sitä, miten hyvin tutkimus kuvaa tutkittavaa ilmiötä (Ruusuvuori ym. 2010, 27; Ronkainen ym. 2013, 130.) Olen käyttänyt tutkimuksessani valmista aineistoa, joten aineistoa ei ole kerätty juuri minun esittämiäni tutkimuskysymyksiä ajatellen. Tällöin on vaarana, ettei aineiston sisältö ole juuri sitä, mitä minä tarvitsisin (ks. Ronkainen ym. 2013, 113). Aineistosta löytyy kuitenkin paljon materiaalia, jossa nuoret kertovat omista sosiaalisen kuntoutuksen kokemuksistaan. Ryhmähaastattelut, jotka ovat edenneet teemojen mukaan, on antanut nuorille vapaat mahdollisuudet kertoa omista taustoistaan ja kokemuksistaan. Arvioni mukaan aineiston avulla on pystynyt etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Käyttäessäni valmista aineistoa tutkielmassani, on minun täytynyt ottaa huomioon konteksti, jossa tutkimusaineisto on syntynyt (Kuula & Tiitinen 2010, 456). Haastattelujen sisältöön on vaikuttanut hankkeeseen kuulunut sosiaalisen kuntoutuksen palvelu- ja tuotepaketien mallintaminen. Aineiston syntyehdot vaikuttavat siihen, mistä aineisto voi kertoa (Ronkainen ym. 2013, 109). Nuorilta on haastatteluissa kysytty heidän kokemuksistaan ja odotuksistaan suhteessa SOKU2-hankkeen toimintoihin. Aineiston perusteella olen pystynyt arvioimaan, millainen merkitys SOKU2-hankkeessa käytetyillä sosiaalisen kuntoutuksen toimintatavoilla on ollut nuorten aikuisten toimijuuteen. Toimijuuden tutkimisessa kontekstuaalisuuden tunnistaminen onkin olennaista. Hankekonteksti on ollut yksi toimijuuden rakenteellisista koordinaateista, joka on ollut vaikuttamassa nuorten toimijuuden rakentumiseen. (ks. Jyrkämä 2008, 193–196.)

Yleistäminen tarkoittaa tutkimustulosten siirtämistä kuvaamaan ilmiötä yleisesti. Hyvään tieteelliseen käytäntöön ja tutkimuseettisiin periaatteisiin kuuluu tutkijan kyky perustelemalla selittää tutkimustulostensa yleistettävyyttä sekä tulosten yleistämisen rajojen ymmärtäminen. (Ronkainen ym. 2013, 129). Nuorten kahteen haastattelukierrokseen on osallistunut osittain samoja henkilöitä. Koska en ole varmuudella tiennyt, ketkä kaikki ovat niitä, jotka ovat osallistuneet molempiin haastatteluihin, on se tuonut oman haasteensa tutkimustulosten

sisäiseen yleistettävyyteen. Sisäinen yleistettävyys tarkoittaa aineistosta tehtyjen päätelmien ja analyyttisten löydösten yleistettävyyttä saman tutkimuksen koko aineistoon (Ruusu vuori ym. 2010, 28). Se, että haastatteluaineisto on koottu osana SOKU2-hankkeen arviointia, rajaa tutkimustulosteni yleistämisen mahdollisuutta kaikkeen sosiaaliseen kuntoutukseen. SOKU2-hankkeessa sosiaalisen kuntoutuksen palveluvalikoima on ollut laaja-alainen sisältäen psykososiaalisen työn, suunnitelmallisen työskentelyprosessin, työllistämisen tukitoimet ja yhteistyön tekemisen. Tutkimukseni tarkoituksena on tuoda esiin nuorten subjektiivisia kokemuksia hankkeen tarjoamasta sosiaalisesta kuntoutuksesta ja tutkimustulosteni yleistämisessä on kyse teoreettisesta yleistämisestä eli aineistosta rakennettujen tulkintojen yleistämisestä teoreettiseen keskusteluun (ks. Ronkainen ym. 2013, 144). Käyttämällä tutkielmassani aineisto-otteita voi lukija arvioida tulkinnallisten valintojeni perusteltavuutta (mt., 136).

Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuus on sensitiivinen tutkimusaihe. Näin ollen haastatteluihin osallistuneiden anonymiteetin suojaaminen on erityisen tärkeää. (Juvonen 2015, 71, 74, 77.) Aineiston anonymisointiin kuuluu sekä suorien että epäsuorien tunnisteen poistaminen tai muuttaminen aineistossa (Kuula 2011, 112). Haastatteluihin osallistuneiden nuorten anonymiteetin suojaamiseksi olen poistanut aineisto-otteista henkilöiden, organisaatioiden ja paikkakuntien nimet. Myös vahingon välttäminen kuuluu eettisesti kestäviin tutkimustapoihin (mt., 62–63). Olen pyrkinyt kirjoittamaan tutkimustulokset nuoria kunnioittavaan sävyyn. Valmiin aineiston käyttämisessä tutkielmassani on vahingon välttämisen näkökulmasta se hyvä puoli, ettei minun ole tarvinnut vaivata tutkittavia erillisellä aineistonkeruulla (mt., 63).

5. SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN MERKITYS NUORTEN AIKUISTEN TOIMIJUDELLE

5.1 Nuorten aikuisten toimijuutta haastaneita tekijöitä

SOKU2-hankkeen toiminnot on kohdennettu niille nuorille aikuisille, joilla on sosiaalisen tilanteen tuomien kysymyksien lisäksi fyysisiä, psyykkisiä tai kognitiivisia pulmia tai erilaisen kulttuuritaustan mukanaan tuomia integroitumisen haasteita. Hankkeen asiakkaille on ollut yhteistä laaja-alaisen ja kokonaisvaltaisen ohjauksen ja tuen tarve. Hankkeen toiminnoilla on ollut tarkoitus tehostaa osatyökykyisten, erityisryhmänä vammaisten henkilöiden sosiaalista ja ammatillista kuntoutusta. (Räty 2020c, 33.)

Tutkimukseni nuorten aikuisten toimijuutta ovat haastaneet heidän elämänsä aikana koulukiusaaminen, mielenterveyden häiriöt, kognitiiviset haasteet, haasteellinen perhe-tausta, koulun keskeytys ja vajaakuntoisuus. Koulukiusaaminen nousee nuorten haastattelu-aineistosta yleisimpänä toimijuutta haastaneena tekijänä. Nuorten omien koulukiusaamiskemusten ohessa yksi haastatelluista kertoo myös perheenjäsenensä kokeman koulukiusaamisen vaikuttaneen omaankin elämään. Eräs nuorista kertoo, kuinka hän oli peruskouluai- kana yleensä aina yksin, sillä hänet potkittiin aina kaveriporukasta pois.

Ku itellä ainaki sellasta koulukiusaamistaustaa ni on vähän vaikea luottaa ihmisiin yleensä. (H3)

Jos mennään mun omaan peruskoulu-aikaan niin mä olin pääasiassa aina ittekseni siellä ja yksin. (H2)

Koulukiusaaminen on yksi työn ja koulutuksen ulkopuolelle ajautumisen riskitekijöistä (Herranen ym. 2015, 60). Vamos-palveluissa olevien nuorten hyvinvointia koskevassa tutkimuksessa reilu puolet haastatelluista oli kärsinyt peruskoulun aikana joko osittain tai täysin koulukiusaamisesta (Alanen ym. 2014, 4, 20). Jenni Simosen NEET-nuoria koskevassa tutkimuksessa koulukiusaaminen näyttäytyi merkittävimpänä yksittäisenä hyvinvointia horjuttavana tekijänä. Myös iso osa Sanna Toiviaisen (2019, 14) koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten toimijuudesta koskevaan tutkimukseen osallistuneista nuorista oli kokenut koulukiusaamista. Kiusatuksi tulemisella on ollut yhteys nuorten psyykkiseen oirehtimisiin, yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemuksiin sekä kouluvaikeuksiin. (Simonen

2019, 7, 23–24; ks. Gretschel & Myllyniemi 2020.) Koulukiusaamisella on todettu olevan yhteys masentuneisuuteen, itsetuhoajatuksiin ja sosiaaliseen ahdistuneisuuteen (Luopa ym. 2008, 34–35). Koulukiusaamisella voi olla negatiivisia terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia pitkälle aikuiselämään asti. Sillä on todettu olevan yhteys sekä heikompaan terveydentilaan että koulutus- ja työmarkkina-asemaan, heikompiin sosiaalisiin suhteisiin ja heikentyneeseen elämänlaatuun myöhemmällä iällä. (Takizawa ym. 2014, 777, 779.)

Mielenterveyden häiriöistä masennus ja vaikeudet sosiaalisissa tilanteissa tulevat tutkimukseni nuorten haastatteluissa esille. Kahden nuoren kohdalla tulee esille se, että vaikka heillä on ammatti, eivät he koe olevansa valmiita tai tarpeeksi vahvoja työelämään.

Saattaa olla masennus siellä (-) joka voi olla jo pitemmältä ajalta, niin kumulla (oli), koulukiusaamiset sun muut. (H12)

Minulla on itelläni vielä tässä vaiheessa vaikeuksia sosiaalisissa tilanteissa. (H9)

Se on just se syy minkä takia minä tulin tänne säätiölle koska en minä ollut vielä valmis työelämään. (H9)

Niin ettei ehkä oo tarpeeks vahva siihen ammattiin kuitenkaan. (H3)

Mielenterveyden häiriöt ovat yleisiä nuorilla aikuisilla. Suvisaaren ym. (2009) tutkimuksen mukaan 40 prosentilla suomalaisista 19–34-vuotiaista nuorista aikuisista oli ollut elämänsä aikana jokin mielenterveyden häiriö ja melkein 60 prosentilla heistä oli useampi kuin yksi mielenterveyden häiriö. Yleisimpiä elinikäisiä häiriöitä ovat olleet masennus, päihdehäiriö ja ahdistuneisuushäiriö. Matala koulutustausta ja työttömyys liittyivät voimakkaasti nykyisiin ja elinikäisiin häiriöihin, erityisesti päihteiden käyttöön. (Mt., 287.) Mielenterveyden häiriöt ovat yleisempiä NEET-nuorilla verrattuna muihin nuoriin (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 27).

Rauno Pietiläinen on toiminut SOKU2-hankkeessa nuorten psykologisena ammatinvalinnanohjaajana, ja hän toteaa, että asiakkaiden oppimisvaikeudet ovat olleet keskeinen syy heidän vaikeuksiinsa työmarkkinapoluilla (Pietiläinen 2020, 74). Nuorten haastatteluissa kognitiivisista haasteista tulevat esille puheen kehityksen häiriö sekä luetun ymmärtämisen vaikeus.

Ja mun ainoa vamma on se että, mulla oli vaikeuksia oppia puhumaan ja luetun ymmärtämisen vaikeutta ja piti kulkea sen takia pienryhmässä ja luetun ymmärtämisen kanssa mulla teetätettiin monta vuotta kovasti töitä. (H2)

Its-, olen ollut puheterapeutilla kun opin myöhemmin puhumaan. (H15)

Oppimisvaikeuksien on todettu olevan yhteydessä myöhempiin mielenterveyden ongelmiin, kouluttamattomuuteen ja pitkittyneeseen työttömyyteen. Aron ym. (2018) tekemässä tutkimuksessa matematiikan vaikeus oli lukemisen vaikeuteen verrattuna vahvemmin yhteydessä masennuslääkkeiden käyttöön ja työttömyyteen. (Mt., 79.)

Haasteellinen perhetausta tulee esille kahden haastatellun nuoren puheessa. Toinen kertoo perhetilanteensa olevan vaikea ja toisella on taustalla huostaanotto.

Siis yleisesti miettii päivä kerrallaan että on silleen aika vaikee perhetailanne, se on vaikuttanu sit siihen et miten aattelee elämästä. (H3)

Minut on huostaanotettu, 2010 tammikuussa. Ja asun nykyään mummoni luona. (H15)

Sijaishuollossa olo lisää nuorten riskiä jäädä NEET-statukselle (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 120). Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa tehty vertaileva tutkimus osoittaa, että 21–23-vuotiaista sijaishuollossa olleista on NEET-statuksella huomattavasti suurempi osa muihin samanikäisiin verrattuna. Tanskassa ja Ruotsissa noin neljäsosa ja Suomessa kolmasosa sijaishuollossa olleista nuorista on tutkimuksen mukaan NEET-statuksella. Sekä sijaishuollossa ololla että heikolla koulumenestyksellä oli yhteys riskiin joutua NEET-statukselle. (Berlin ym. 2020, 1, 10–11).

Koulun keskeyttäminen tulee haastatteluissa esille kahden nuoren puheessa. Toisella näistä nuorista koulukeskeytyksen taustalla on väärä alavalinta, joka oli yhteydessä nuoren vajaa-kuntoisuuteen. Hän oli kiinnostunut alasta, mutta sai kesken opintojen kuulla, ettei hänen kannata opiskella koulua loppuun, sillä todennäköisesti kyseisen alan mukautetuilla opinnoilla ei työllisty. Kyseinen nuori on kuitenkin opiskellut tämän jälkeen ammatin, mutta ei ole työllistynyt fyysisen vamman heikentäessä olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Soveltuvan työn tarjonnan vähäisyys on yksi tekijä, joka voi olla NEET-statukselle pitemmäksi aikaa jäämisen taustalla (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 28). Eurofoundin (2012, 2) raportin

mukaan nuoret, joilla on jokin vamma tai terveysongelma, päätyvät 40 prosenttia todennäköisemmin NEET-statuksella kuin nuoret, joilla on hyvä terveydentilanne. Toinen nuori kertoo ihosairauden rajoittavan sitä, millaisiin työtehtäviin hän voi jatkossa hakeutua. Samaisella nuorella on koulukeskeytyksen taustalla. Hän kertoo mielenkiinnon lopahtaneen opintojen aikana. Nuori kertoo sairastuneensa opintojen aikana masennukseen, joten se voi olla motivaation puutteen taustalla.

Mutta sitten taas tämmöinen fyysinen poikkeavuus niin, (--) hyvin paljon ettei pysty, vaikka haluais käytännössä tehdä niin, tilat ei sovellu. (H11)

En mie tiiä mikä siinä oli. Se ei vaan, mun mielenkiinto vaan lopahti siinä loppuvaiheessa. (H6)

Motivaation puute, mielenterveysongelmat, väärä alavalinta ja oppimisvaikeudet ovat nuorten kohdalla yleisimpiä syitä toisen asteen koulutuksen keskeyttämiselle. Koulukeskeytyksen taustalla on tutkimusten mukaan oppimisvaikeuksien lisäksi usein myös koulukiusaamista, heikkoa peruskoulusuhdetta ja haastavia perhetilanteita (Souto 2014, 20). Motivaatio-ongelmat voivat olla yläkäsitteenä monelle muulle keskeyttämisen syyllä. Esimerkiksi mielenterveysongelmat voivat näkyä myös motivaation puutteena. (Ahola ym. 2009, 99–101).

5.2 Toiminnallisuus

Toiminnallisuus on olennainen osa sosiaalista kuntoutusta. Sen avulla on mahdollista tukea nuorten toimijuutta, ja nuorten pystyvyyden kokemukset voivat tekemisen kautta palautua tai vahvistua (Ketola ym. 2018, 311). Toiminnallisuus pohjautuu osallistamisen ja aktivoinnin periaatteisiin, jossa asiakkaan osallisuuden vahvistamista tuetaan asiakkaan toiveisiin perustuen toiminnallisilla menetelmin ja eri sektoreiden kanssa yhdessä toimien. (Lindh & Lappi 2018, 25). Väyrösen ja Lindhin (2013, 423) mukaan voidaan puhua toiminnallisen kuntoutumisen politiikasta eli yhteisöllisimpien kuntoutumiskäytäntöjen korostumisesta, missä keskeistä on yksilön tilanteen kokonaisvaltainen arvioiminen ja kuntoutumisen tukeminen toiminnallisissa yhteyksissään. Nuorten aikuisten toimijuus, toimintamahdollisuudet ja selviytymiskyvyt eli resilienssi korostuvat kuntoutuksen toiminnallisuutta painottavassa ajattelu- ja toimintatavassa (Lindh & Lappi 2018, 27; Romakkaniemi ym. 2018, 67).

Toiminnan aloittaminen

SOKU2-hankkeen toimintoihin osallistuminen on jännittänyt monia nuoria, varsinkin ensimmäisen askeleen ottaminen on ollut haastavaa. Tärkeää onkin, että ryhmätoiminnot muokataan nuorten tavoitteiden ja toimintakyvyn mukaisiksi ja että nuorilla on mahdollisuus syvennettyyn yksilöohjaukseen osana toiminnallista ryhmämuotoista kuntoutusta (Lindh & Lappi 2018, 26). Toimijuuden vahvistumisen kannalta toiminnan aloittamisessa korostuvat toimijuuden kykenemisen ja haluamisen ulottuvuudet.

Mutta kaikista vaikeinta saada ottamaan se ensimmäinen askel uskaltautua lähtemään sinne. Minäkin olin ainakin, se eka askel just lähteä tähän, itte omalta mukavuusalueelta lähteä vähän pois siirtymään ni se oli kyllä aika, haastava. Kyllä se sitte, veti mukanaan ja, sai sieltä sitte semmosta kannustavaa tukea ja muuta niin, se sitten auttoi siihen että, uskal(-) lähteä uudestaan ja uudestaan mukkaan. (H9)

Olihan siinä ne perinteiset alkusysteemit jota tosiaan mielti että mitäköhän tää on ku ensimmäistä kertaa meni mutta se tosiaan aika äkkiä hälveni. Pääs mukkaan siihen, tavallaan sisään ettei se ollu mikään uus pelottava systeemi siinä mielessä. (H6)

No mun mielestä, mä siis kävin sellasella reissulla, [paikkakunnalla] kävin. Siellä, tai siis, ku mua jännitti kauheesti mennä sinne mut mä aattelin et no, mennään sitten kuitenkin. (H3)

Myös mielenterveyskuntoutujille kohdennetun OPI-hankkeen arviointitutkimuksessa on tullut esille se, että kuntoutuksen aloittaminen ja ryhmään tuleminen voi jännittää monia nuoria. Nuoret ovat hankkeessa tarvinneet paljon tukea, kannustusta ja motivointia kuntoutuksen aloittamiseen. Riittävä ennakkotieto ja mahdollisuus tutustua paikkaan madalsivat kuntoutuksen aloittamisen kynnystä. (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2015, 52, 61.)

Ryhmäkuntoutukseen osallistuminen voi olla haasteellista nuorille, jotka ovat ahdistuneita tai pelkäävät sosiaalisia tilanteita (mt., 53). Tutkimukseni nuoret kertovat haastatteluissa, että mikäli toimintaan osallistuminen on nuorelle vaikeaa esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelon vuoksi, olisi tärkeää selvittää ensin, mistä asioista nuori on kiinnostunut ja mitä hän tykkäisi tehdä. Mieluisen tekemisen kautta nuoren on helpompi lähteä toimintaan mukaan kuin että heti ensimmäiseksi olisi tapaaminen pelkän juttelun merkeissä. Ryhmäkeskusteluihin nivottu toiminnallinen osallistuminen helpottaa ja vapauttaa myös hiljaisempia nuoria osallistumaan (mt., 36; Saikkonen ym. 2015, 40; ks. myös Ketola ym. 2018, 311).

Onnistumisen kokemusten saaminen on yhteydessä itsetunnon ja toimijuuden kasvuun (Lindh & Lappi 2018, 25). Toimintaan osallistujan pelot ja epävarmuus voivat vähentyä, kun hän saa onnistumisen kokemuksia siitä, että kykenee, jaksaa ja pystyy (Mäntyneva 2019, 21).

Ehkä yrittää löytää joku semmonen että mitä hän nyt jo tykkää tehdä, tykkää (-) piirtää tai tommosta että niitten kautta yrittää jotenki, saaha sitä onnistumisen tunnetta ensin nostettua ja sitä kautta sit eteenpäin. (H12)

Jotenkin ehkä se että, just semmonen ihminen joka kokee, on kokenut tai on tavallaan samalla aaltopituudella, niin tavallaan yhdessä alettais, jotenki juttelemaan ja tekemään ja vähän, sillee tukee, hän ois tukenut tavallaan viemään just vaikka eläinten pariin ensiks ja sit pikkuhiljaa, toisten ihmisten seuraan. (H13)

Niin ettei oo vaan semmosessa pienessä huoneessa ainoastaan kaikkien semmosten et, pelkästään näin ja sitten vaan pitää puhua niin, siinä sitten varmaan (-) jännittää (H15)

Kun ensimmäinen askel on otettu, saattaa toiminta viedä niin sanotusti mukanaan. Jotkut nuorista ovat lähteneet suosituksesta tutustumaan SOKU-hankkeen toimintaan ja innostuneet sen myötä käymään toiminnoissa laidasta laitaan.

[Ohjaaja] sen Soku ykkösen aikaan se [ohjaaja] mainosti sitä, projektia niin siinä sitten innostuin että käymään niissä Potkurissa ynnä muissa tapahtumissa, mielenkiinto sitä kautta sitte heräs pikku hiljaa. (H6)

Sillon oli vähän kirjaimellisesti tyhjän päällä ettei ollu oikeestaan mitään tekemistä. Ja sitten, suositeltiin sitä, SOKU 1:tä ku se oli ihan alluillaan vasta. Mä sit että no voihan mä käyvä yhen kerran vilkassee ja, miten siinä sitte kävi. (H10)

Haluun osallistua toimintaan ovat vaikuttaneet hyvin pitkälti nuorten omat kiinnostuksen kohteet. Jotkut ovat päätyneet SOKU-hankkeen toimintoihin nimenomaan sen vuoksi, että ovat sen kautta päässeet harrastamaan jotain tiettyä asiaa, esimerkiksi musiikkia tai taidetta. Sosiaalinen kuntoutus on antanut mahdollisuuden nuorten omien mielenkiinnon kohteiden harrastamiseen. Tässä yhdistyvät toimijuuden voimisen ja haluamisen ulottuvuudet. Myös uusien juttujen kokeileminen voi motivoida nuoria osallistumaan toimintaan.

Mul oli sillain että sillon ku minä tonne muutin ja minä rupesin tuolla [paikkakunnan facebookryhmässä] kyselemään että onko popkuoroa

täällä, niinku laulua tälleen ni sit ei ollu ja ruvettiin perustamaan ja sillon [ohjaaja] tarjos että Potkuriin voi tulla, et siellä voidaan tehdä, se on kohtaamispaikka et siellä voidaan sitte harjotella, ku se on ihan ilon kautta näin niin. (H7)

Mie ajauduin oikeestaan vahingossa. Koska mie tykkään musiikista ja mie olin lukiossa, kolmosella, ja sitte mul oli yks kaveri joka kerto Potkurin tiloista, et siel on soittimia ja siel on perjantaisin jamit et sinne voi tulla soittaa ja kaikkee, ni sit mä olin silleen että jee että vois käydä kahtoon, sitte mie kävin siellä ja aloin käymään useammin ja sitte sitä kautta mie tutustuin näihin kaikkiin ihmisiin täällä ja, sitte [ohjaajaan] just ja, emmä tiä, sit se vaan jotenki lähti, karkas käsistä homma [naurua], ja niin, sitä kautta pääty sitte kaikkiin muihinkin toimintohommiin. (H8)

Joo ja, muutenkin oon kiinnostunu kaikenlaisista taiteen asioista ni, se siinä sit oli hyvä (H15)

Semmonen mihin ei oo tutustunu todennäkösesti aikasemmin. (H1)

Toimintaa suunniteltaessa täytyisi myös muistaa se, että osa nuorista voi tykätä harrastaa asioita itsekseen. Tärkeää onkin, että työmuodot ja toiminnan sisällöt lähtevät nuorten tarpeista (Saikkonen ym. 2015, 41).

Ei mulla varmaan mitään niin suurta intohimoo kuitenkaan oo et mä oisin silleen. Ei semmost oo. Varmaan monesti tykkään itekseni tehdä. (H3)

Ohjaajalla on ollut suuri merkitys nuorten kykyyn ja haluun osallistua toimintaan. Henkilökohtaisuus, yksilöllisyys, kuunteleminen, luottamus ja kunnioitus palveluissa edistävät asiakkaiden osallisuutta ja tuottavat vahvempaa toimijuutta (Närhi ym. 2013, 137, 144). Vuorovaikutus ja kohtaaminen ovat auttamistyössä merkityksellisiä ja nuorten toimijuuden vahvistamisessa tarvitaan pitkäaikaista kumppanuutta ja tukea (Juvonen 2015, 103). Ohjaajan aktiivisuus, kannustus, innostus, reiluus ja tuttuus on edesauttanut tutkimukseni nuorten kykyä osallistua toimintaan. Kun ohjaaja pyytää mukaan ja tukee henkilökohtaisesti toimintaan osallistumista, on toimintaan helpompi lähteä. Eräs nuori kuvaa, että ohjaaja tuli melkein kotoa sohvalta hakemaan toimintaan. Toinen nuori toteaa, että juuri siihen pitäisi yhteiskunnassamme panostaa, että nuoret haetaan tarvittaessa kotoa asti. Aktiivinen tiedottaminen toimintoista on erityisen tärkeää.

Kyllä se melkein tuli kotoa sohvalta hakemaan, et se on.. positiivista [ko. ohjaajassa], et se jaksaa innostaa ja.. laittaa viestiä ja pyytää mukaan ja keksiä kaikennäköstä. (H7)

Ja sitten pitää kans myös panostaa siihen että, hakee nuoria sieltä kotoa, että ne jää sinne. (H1)

Itellä ainakin, jos on ihan kokonaan vieras porukka ni on vähän, isompi kynnys lähteä. Mut esimerkiks tää SOKU-projekti ku mä tiesin sen [ammattinimikkeen] ja sit mä tiesin [ohjaajan] sillee vähän, se sitten helepotti että uskals tulla mukkaan. Mutta, jos mä en olis tienny kettään ni emmä ois varmaan tullu. (H5)

Varmasti muutki on kannustavia, mä en oo juuri hirveesti ollu hirveen monen kans tekemisissä mut [toinen ohjaaja], joo se lähettää viestiä, se huolehtii silleen mutta [aiemmin mainittu] pommittaa niillä viesteillä, se on hyvin uniikki, se pitää kyllä huolen että kaikki saa tietää aina että missä tapahtuu milloin tapahtuu. (H8)

[Ohjaaja] on aina positiivinen vaikka ite ois kuinka, paskalla fiiliksellä ni [ohjaaja] kyllä saa sen, hymyn huulille. (-) just tommonen innostuva persoona et sen, jos se ide-, se saa jonkun idean ni, siin kyllä iteki innostuu ku, se on jo menossa. (H13)

Mul on ainakin mul on niin huono muisti ja näin ni mä unohtaisin jos mulle vaan kerran sanotaan. Se on hyvä että [ohjaaja] sitten laittaa vielä, sinä päivänä viestiä et nyt on tämmöstäkin. (H7)

Sosiaalisen kuntoutuksen aloittamiseen vaikuttavat nuorten aikuisten psyykkiset kyvyt ja motivaatio. Monille nuorille toimintaan lähteminen on voinut olla ensi alkuun hyvin haasteellista, mutta kun he ovat päässeet alkuun, on toiminta voinut viedä niin sanotusti mukanaan. Sosiaaliseen kuntoutukseen lähteminen on vahvistanut nuorten kykyjä ja varsinkin ohjaajan kokonaisvaltaisella kohtaamisella on ollut suuri merkitys nuorten toimijuuden vahvistumiselle erityisesti kykenemisen ja haluamisen ulottuvuuksien osalta. Toiminnallisen tekemisen kautta nuoren on helpompi lähteä osallistumaan, joten on tärkeää, että toiminta on sellaista, mikä nuoria kiinnostaa. Toiminnan antamat mahdollisuudet ja vaihtoehdot tukevat nuorten omien tavoitteiden toteutumista.

Toiminnan sisältö

SOKU2-hankkeen toiminta on ollut hyvin monipuolista ja nuoret ovat päässeet kokeilemaan eri juttuja ja uusia harrastuksia. Toiminta on näin ollen laajentanut nuorten toimintamahdollisuuksia eli toimijuuden voimisen ulottuvuutta. Toimijuutta laajentavat sosiaalisissa konteksteissa avautuvat mahdollisuudet ja vaihtoehdot (Toiviainen 2019, 38). Toimintaan on

kuulunut muun muassa toiminnalliset ryhmät, keskusteluryhmät ja reissut. Nuoret eivät ole olleet välttämättä tietoisia, mitä kaikkia harrastusmahdollisuuksia omalla kotipaikkakunnalla on ollut tarjolla ja SOKU-toiminnan kautta he ovat päässeet näihin tutustumaan.

Se on tosiaan hyvä ollu et, hyvin hoidettu siinä myös et laidasta laitaan on ollu toimintaa. (H6)

Sehän vie meitä vaelluksella ja onkimaan ja, grillaamaan. Se on ihan laidasta laitaan. Sit on myöski niitä että istutaan siinä pöydän ääressä ja jutellaan. Se on niin monipuolista et siihen on hankala enää hirveesti lisätä-kään. (H7)

Sitten mitä kaikkea nyt sitä on tehty, (--) laavuretkiä, melontaa, kaikennäköset harrastustoiminnat yleensäki käyty [paikkakunnalta] läpi. (H1)

Toisaalt on päässy tekee uusia juttuja niinku just mitä meillä on ollu lauluharjoituksia ja näitä, ni sitte siellä on ollu mukavaa ja tälleen, (H8)

Tämän SOKU 2 -hankkeen avulla oon sitten saanu ittelleni vähän uusia juttuja koettua ja, käytyä läpi. (H11)

SOKU-toiminta on antanut mahdollisuuden nuorten omien mielenkiinnon kohteiden harrastamiseen. Se, että toiminnalliset menetelmät sopivat nuorille sisällöllisesti, on kuntoutumisen etenemisen ja nuoren motivaation kannalta tärkeää (Nieminen 2018, 18).

No mulla ainakin se taide ja, pääsee tekemään eri asioita. (H15)

Mulla ainakin tuo että jos Potkuri nyt lopetetaan, niin sitte ei olis enää mitään musiikkijuttua tai tämmöstä. Siihen sitte oikeestaan se musiikki(-) sitten päättyisi. (H15)

Niin, ja sit että on ollu asia mikä kiinnostaa itseäkin. Ja mä oon, kyllä mä oon pääasiassa osallistunut aika useaan. (H2)

Oppiminen on yksi toiminnallisen ryhmämuotoisen kuntoutuksen tärkeistä tekijöistä (Lindh & Lappi 2018, 25). Uuden oppiminen ja itsensä toteuttaminen edistää nuorten osallisuutta maailmaan ja yhteiskuntaan sekä tukee kasvamista ja kehittymistä (Böckerman 2018, 238). SOKU-toiminnan sisällöllä on ollut merkitys nuorten osaamiseen tiedon saamisen kautta. Nuoret ovat ryhmistä saaneet sekä asiantuntijatietoa että yleistä tietoa esim. harrastusmahdollisuuksista. Tämän myötä he ovat itsekin voineet olla tiedottamassa asioita eteenpäin. Toiminnallisten ryhmien voi ajatella vahvistaneen myös nuorten taitoja nuorten oppiessa

uusia asioita erilaisiin toimintoihin tutustuessaan tai vanhoja mielenkiinnonkohteita harras- taessaan.

Ja sitte jos [ohjaaja] ei osaa jotakin, esim. jotakin mitä näitä on keskuste- lupäiviä ku on pitäny et jos on joku semmonen asia mihinkä se ei itte osaa vastaa ni sit se hommaa ihmisen joka osaa vastata kyllä. Se on kans hyvä. (H7)

Emmie muista tai tiä oliko se Soku-hankkeen, mutta siis peliriip-, tai siis riippuvuudesta ylipäättänsä oli näistä, on käyny juttusilla asiantuntijat ja sitte Potkurin tiloissa on käyny nämä Kelan ihmiset, työkkärin ihmiset tai siis tämmösiä infotilaisuuksia on ollu. (H6)

Koulusta on ollu puhumassa porukkaa. Opiskelumahdollisuuksista. (H7)

Mut sitte tämmösten ryhmien kautta saa sitten enemmän tietää kaikkea. Sit on silleen et aha, täälläkö on tommostakin, en oo ikinä tienny. Koko elä- män asunu [paikkakunnalla] ja en tienny. (H5)

Tällä hetkellä tuntuu et se tieto leviää ehkä parhaiten just tälle että, ite käy jossakin ja sit kertoo siitä etteenpäin. (H5)

Päässy laulamaan. Oppinu. (H7)

Sosiaalisen kuntoutuksen sisältöä tarkasteltaessa nuorten aikuisten toimijuuden voimisen ja osaamisen ulottuvuudet korostuvat. Toiminta on antanut nuorille mahdollisuuden tutustua uusiin juttuihin ja harrastaa omia mielenkiinnon kohteita. Nuorten toimijuuden osaamisen ulottuvuus on vahvistunut nuorten oppiessa uusia tietoja ja taitoja.

Itsensä toteuttaminen

Sosiaalisen kuntoutuksen toimintakeskeisessä ajattelu- ja toimintatavassa otetaan nuoren tar- peet, elämäntilanteet ja resurssit kokonaisvaltaisesti huomioon (Lindh & Lappi 2018, 26). Sosiaalinen kuntoutus on antanut mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen nuorten omat haa- veet ja unelmat huomioiden. Samalla nuorten osaaminen kyseisissä asioissa on vahvistunut. Toiminta on vahvistanut nuorten toimijuuden voimisen, haluamisen ja osaamisen ulottu- vuuksia.

Mullehan tää näkyy ihan konkreettisesti nyt, viimimpänä aikana mä oon tosiaan justin pari päivää sitten tullu, toiselta paikkakunnalta poissa,

käyny viikon reissun [paikkakunnalla], ja mul on aina ollu kirjottaminen hyvin vahvana niin, tämän hankkeen avulla on sitten saatu mut sysäyttää tämmöselle kirjoituskurssille. Ja ton hankkeen avulla sitten hankittiin siihen kirjoituskurssiin vielä rahotus, haettiin apuraha, nimenommaan siihen. Ja nyt on sitte se oma, tekstin työstäminen jatkuu tuon kirjoituskurssin jälkeen nytkö päästään taas kottiin asettumaan. Katotaan sitten että mihin se lähtee viemään. Mutta, mul oli ennen tätä [paikkakunnan] kurssin käymistä niin tarkoituksena julkasta se mun tarina mitä mä kirjoitan ja mä oon sitten nyt, menossa tämän kurssin jälkeen vielä mahdollisesti on, miettiny muita kursseja sitten vastaavia tai, tämmöstä. Mutta ajatuksena on edelleenkin että saisin, julkastua tätä tarinaa, kirjaa. (H11)

Ja, (-) me tosiaan [kaverin] kanssa tutustuttiin ja, päädyttiin sitten yhteisiä niin biisiprojekteja tekemään, joka sitte taas toteutti mun unelmaa ku mä kirjoittelen sanotuksia, silloin tällön. Nytte vähään aikaan ei tosiaan, tosin oo inspiraatiota niin hyvin tullu ku ennen. Mutta niin aina ku tulee jotain mieleen niin kirjoittelen ylös ja, katon jos siitä tulee sit joku kunnollinen. Ja, [kaveri] auttaa sitten mua siinä että, jos siin on jotakin viilaamista sanotuksissa ni, tekee ne biisiin sopivammaksi ja, sitten hoijetaan se finaaliin. (H2)

Voimavaralähtöisellä työotteella voidaan tukea nuoren kuntoutumista ja voimaantumista. Keskeistä kyseisessä työotteessa on nuoren tavoitteista lähteminen, nuoren kuuleminen ja dialogisuus. Nuoren kohtaamisessa tulisi luoda sellaiset puitteet, että nuori voi löytää omat voimavarat ja vahvuudet ongelmiansa ratkaisemiseen. (Keskitalo & Vuokila-Oikkonen 2018, 86.) On tärkeää, että nuori saa osallistua oman toimijuutensa määrittelyyn ja rakentamiseen siinä määrin kuin itse kykenee sen tekemään. Ilman nuoren osallisuutta päätetyt ratkaisut eivät lisää nuoren itseymmärrystä tai autonomisuutta. (Juvonen 2015, 103–104). Voimavaralähtöinen työote on yhteydessä ratkaisukeskeisyyteen, jossa olennaista on nimetä ongelmat uudelleen tavoitteiksi. Ratkaisukeskeisyydessä korostuvat asiakaslähtöisyys, yhteistyö ja asiakkaan näkökulman korostaminen. (Keskitalo & Vuokila-Oikkonen 2018, 89–90.)

Asiakas- ja voimavarakeskeiseen työotteeseen kuuluu jaetun toimijuuden korostuminen prosessin aikana (Romakkaniemi ym. 2018, 75). Jaettuun toimijuuteen eli yhteistoimijuuteen kuuluu sopimuksellisuus tavoitteista, luottamus ja valtasuhteiden selkeys. Hankkeen järjestämisessä sosiaalisen kuntoutuksen toiminnassa asiakkaan ja työntekijän valtasuhde on erilainen verrattuna julkisen sektorin järjestämään toimintaan. Kontrolli on asiakasta tukevaa ja hänen toimijuuttansa edistävää eikä rajoittavaa. (Väyrynen & Lindh 2013, 419; ks. myös Närhi ym. 2013, 144.)

SOKU2-hankkeessa nuorten yksilöllisyys, heidän omat voimavaransa, vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet on huomioitu suunnitelmia tehdessä. Tämä on tukenut nuorten toimijuuden haluamisen ulottuvuutta. Eräs nuori kuvaa tätä niin sanottujen ”omien lokeroiden” tarkastelulla ja siinä toimijuuden haluamisen ja kykenemisen ulottuvuudet kietoutuvat yhteen. Myös tässä kohtaa tulee haastatteluissa esille ohjaajan aktiivisuus ja innostuneisuus tukena nuoren tavoitteiden asettelussa ja niiden saavuttamisessa. Sosiaalinen kuntoutus on myös luonut nuorelle uskoa luottaa omiin kykyihinsä ja antanut toivoa siitä, että omien tavoitteiden saavuttaminen on mahdollista. Rohkaiseminen ja positiivisen palautteen antaminen sekä toivon herättäminen ja ylläpitäminen kuuluvat jaetun toimijuuden supportiiviseen ulottuvuuteen (Romakkaniemi & Järvikoski 2013, 41). Ratkaisukeskeinen lähestymistapa vahvistaa minäpystyvyyttä eli asiakkaan uskoa omiin kykyihinsä (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 174). Nuoren toimijuutta vahvistavat kokemukset itsenäisesti selviytymisestä (Saikkonen ym. 2015, 40). Mikäli nuoren kykyihin ei uskota eikä nuorta tueta, se voi hidastaa tai jopa estää nuoren omien suunnitelmien ja tavoitteiden toteuttamista.

Ainakin mulla on ollu se että jos itte haluaa, suuntautua johonkin tämmöseen harrastukseen tai koulupuolelle tai työhön niin sitte täältä konkreettisesti on joku auttanut sitte siinä että mitä lomakkeita pittää täyttää, millä lailla pittää täyttää. Ja sitten, katotaan juuri sitä että miten voi, mikä sopisi itselle parhaiten. (H11)

Että vähän, kattoo niitä, omia lokeroita missä viihtyy ja pystyy. (H11)

Joo, sama se on käyvä kokkeilemassa ja, saaha lissää näkemystä siihenkin. Sillai että, kattoo kuitenkin sitä että mikä tukee sitä omaa haavetta, omia unelmia ja sen pohjalta lähtee ehdottamaan. (H2)

Mutta, tämän SOKU-hankkeen kautta se on tullu se että se, konkreettisesti vois ajatella että tämä olis mahdollista että pystyy hankkimaan rahotusta ja pystyy työstämään sitä materiaalia siihen oikeaan suuntaan että voijaan julkasta sitten jossain vaiheessa. (H11)

Mutta se että kukaan muu ei uskois suhun eikä kukkaan tukis sua siinä, niin, sillonhan sun usko itseesikin myös laantuu sitä mukkaa vaikka ei sais laantua. (H2)

Eräät nuorista tuovat esille sen, kuinka kokonaisvaltaiset mahdollisuudet sosiaalinen kuntoutus on antanut heidän elämälleen. Sosiaalinen kuntoutus on näin ollen vahvistanut nuorten toimijuuden voimisen ulottuvuutta. Kyseiset nuoret eivät osaa sanoa, missä olisivat tai mitä kaikkea olisi voinut jäädä kokematta ilman toimintaan osallistumista. Juvonen (2015,

104) arvioi, että vaikuttavuudessaan etsivän työn kohtaamisissa voi olla kyse nuoren loppuelämästä. Näin voi olla myös SOKU2-hankkeen sosiaalisen kuntoutuksen toimintoihin osallistuneiden nuorten kohdalla.

Joo, silloin ni, samalla mulle mainittiin tästä. Eikä mulla, mitään käsitystä että mitä tää pitää sisällään tai näin niin, ihan uteliaisuudesta/mielenkiinnosta, että tää kuulostaa järkevältä toiminnalta, niin mä päätin sitten ihan kokkeilla ja lähteä mukkaan. Ja, en oo sitä päivää katunu vielä. Tää toiminta on siis mulle itelle antanu niin jäätävän paljon että, tiiä että mitä kaikkea ois jääny kokematta, ilman tätä. --- Mutta siis, kaikki tän, [XXX-säätiön] kautta Potkuriin niin ansiota. Semmonen pieni, niin sanottu elämäntarina, mun kohalla. (H2)

Ei minullakaan ole kyllä.. mitään sen erikoisempaa ku vaan että.. tämä säätiötoiminta ainaki on, olen ite ainaki huomannu et on ollu hyvin.. tosi positiivinen juttu minulle että en haluais ajatellakaan että missä oisin jos en olis tänne tullu. (H9)

Itsensä toteuttamisen osalta nuorten toimijuus on sosiaalisessa kuntoutuksessa vahvistunut sekä voimisen, haluamisen, osaamisen että kykenemisen ulottuvuuksien kautta tarkasteltuna. Sosiaalinen kuntoutus on antanut nuorille mahdollisuuden toteuttaa omia unelmia, mikä on samalla vahvistanut heidän tietojaan, taitojaan, kykyjään ja minäpystyvyyttä. Voimavaralähtöisellä ja ratkaisukeskeisellä työotteella voidaan hyvin tukea nuoria heidän henkilökohtaisissa prosesseissaan.

5.3 Elämänhallinta ja sosiaalinen vuorovaikutus

Asiakkaan elämänhallinnan ja sosiaalisten taitojen vahvistuminen ovat osa sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteista (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 164–165). Sosiaalinen kuntoutus on antanut tutkimukseni nuorten arkeen uudenlaisia mahdollisuuksia vahvistaen näin ollen toimijuuden voimisen ulottuvuutta. Toiminta on ensinnäkin antanut mahdollisuuden lähteä kotoa pois. Väyrysen ja Lindhin (2013, 418) päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen integroivaa avokuntoutusmallia koskevassa tutkimuksessa on tullut esille tärkeys tukea kuntoutujaa hänen toiminnallisissa ympäristöissään. Tutkimukseni nuoret kertovat, että ilman kokoontumispaikkoja jää helposti kotiin neljän seinän sisään ja että ilman sosiaalista kuntoutusta moni heistä saattaisi olla edelleen pelkästään kotona. Pelkästään kotona oloa ei nähdä hyväksi asiaksi ja sillä viitataan nuorten puheessa syrjäytyneeseen nuoreen. Tällainen

käsitys syrjäytymisestä on tullut esiin myös Romakkaniemen ym. (2018, 44) tutkimuksessa, jossa arjen rytmin murtuminen ja voimattomuus muuttaa tilannettaan on nuorten näkökulmasta yksi syrjäytymistä kuvaava seikka.

Sosiaalinen kuntoutus on mahdollistanut nuorille perusrutiinin saamisen arkeen. Se voi tuoda nuoren elämään konkreettisen syyn, minkä vuoksi nousta sängystä ylös ja antaa sen myötä merkitystä ja rytmiä päivään (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2015, 50). Sosiaalinen kuntoutus on vahvistanut nuorten toimijuuden kykenemisen ulottuvuutta, kun nuoret ovat pystyneet lähtemään kotoa toimintaan ja saaneet perusrutiinia arkeen. Kuntouttavan työtoiminnan merkitystä toimijuuden vahvistumiseen tutkineen Päivi Mäntynevan (2019, 21) tutkimustulosten mukaan juuri säännöllistynyt arkirytmisi on yksi usein mainituista kykenevyyksistä, joka on muuttunut osallistujien elämässä työtoimintaan osallistumisen myötä.

Se oliski varmaan ollu että jos sitä ois jäänyki kotiin ni siel ois vieläki. (H7)

Kyllä se välillä tulee semmonen fiilis että, oisko sitä lähteny minnekään kylille tai missään käymään että jos ei olis ollu näitä, toimintoja. (H14)

No tosiaan jos.. ei jää tosiaan kotiin makaamaan laakereille että, toimintaa päivään ... Se jotenkin rytmittää, sitä. (H14)

Lähinnä se että putoaa tämmöseen, sanotaanko yhteiskuntaympyrän ulkopuolelle että ei, tee justinsa nimenomaan mitään muuta ku on kotona. Sehän nyt ei ole hyvä kenellekään, pitkän päälle että, lyhytaikaisena mukava ajatus mutta itteki ku olin kolme vuotta tekemättä mittään ni alko olla jo aika semmonen että, no, mille tässä nyt alkas ja mitä kautta. (H10)

Kyllä sen yleensä syrjäytymisen merkit näkkee että ei liiku neljän seinän sisältä mihinkään tai tämmöstä. (H10)

Nuoret kokevat saaneensa sosiaalisen kuntoutuksen avulla sisältöä ja niin sanottua järkevää tekemistä ja vaihtelua arkeen. Sosiaalisen kuntoutuksen matalan kynnyksen toimintapaikka voi olla joillekin nuorille myös niin sanotusti viimesijainen paikka, joka antaa mahdollisuuden osallistua ”edes johonkin”.

Ja, en kadu hetkeäkään että lähettiin matkaan. Oli aivan, oli mahtavaa vaihtelua tähän arkeen. (H2)

Sitä kautta varmaan ku mietittiin että vois olla jotaki, sisältöä vois saada elämään tai jotain sellast varmaan. On se varmaan antanukin vähän sellasta jotain, erilaista, vähän toimintaa. (H3)

Sit on saanu enemmän tekemistä vapaa-ajalle, semmosta järkevää tekemistä, muutaki ku pleikkarilla pelaamista. (H8)

Minun mielestä epäjärkevä on se kun, ei oo hirveesti täällä noita silleen tuttuja tullu ittelle, niin se meinaa se arki sit olla sitä että menee töistä kotiin ja lysähtää siihen sohvalle ja on siinä sohvannurkassa loppuillan. Että pääsee justiin sosiaaliseen tekemiseen myöski työn ulkopuolella ihmisten kanssa ja, se on ainaki mulle järkevää tekemistä, se on aivoilleki vähän jumppaa ku ei tarvi vaan Facebookia selata. (H7)

Ja sitte semmonen että pääsee itekin niin osallistumaan edes johonkin. (H2)

Sosiaalinen kuntoutus on mahdollistanut avun saamisen omien asioiden hoitoon. Avun tarve nuorilla vaihtelee, toiset voivat tarvita apua esimerkiksi hakemusten täyttämiseen, toiset voivat tarvita tiiviimpää henkilökohtaista tukea ylipäänsä toimintaan osallistumiseen. Nuorten osaaminen omien asioiden hoitamisessa on voinut kehittyä toiminnan myötä heidän oppiesaan esimerkiksi täyttämään tiettyjä lomakkeita tai viemään jokin idea käytännön tasolle. Peppi Saikun ja Riitta-Liisa Kokon (2012, 13) sosiaalista ja ammatillista kuntoutusta koskevassa tutkimuksessa osaamisen näkökulmasta keskeiseksi nousivat juuri elämänhallinnan ja arkielämän taitojen tukeminen.

Ja sitten jos on tarvinnu apua joihinkin asioihin niin on sieltä saanu apua aina. (H1)

No, totta kai tää on semmonen joka pitäs saaha koska, kuitenkin on paljon paikkoja, mihin itekään ei ois pystyny menemään ilman, että on joku joka lähtee. (-- ois pystynyt tulemaan ilman että, ois ollu joku joka.. (H13)

Täältä konkreettisesti on joku auttanu sitte siinä että mitä lomakkeita pitää täyttää, millä lailla pittää täyttää. (H11)

Ja sitten kun ittellä saattaa olla se että no, ideoita kyllä oisi mutta kun käytännössä niitä ei oikein ossaa viiä etteenpäin, niin jonkun kanssa etitään, (H11)

Eräs nuori kuvaa sitä, kuinka sosiaalinen kuntoutus on antanut mahdollisuuden lähteä haastamaan itseään, ja sen kautta on saanut tukea omaan kuntoutusprosessiin. Sosiaalisella kuntoutuksella voi olla suuri merkitys nuoren elämänlaatuun nuoren itsetunnon ja resilienssin vahvistuessa sekä aktiivisuuden lisääntyessä elämässä (Böckerman 2018, 239). Kuntouttava

työtoiminta on ollut nuoren apuna ”omasta kuplasta” ulostulossa. Sekä säätiötoiminta että SOKU-hankkeen toiminta ovat olleet tukena nuoren kuntoutusprosessissa.

Se oli sitten aika lailla sitten, ammattikoulun jälkehen, tulin tänne (-) kuntouttavaan työtoimintaan ja siin samalla aloitin ton psykoterapian. Niin se on sit ollu semmosta pikkuhiljaa, lähteä sieltä omasta kuplasta pikkuhiljaa aina ulospäin ja muuta. (--) pari vuotta ja aika paljon on kyllä kuitenkin edistystä tullu siinä. Ja SOKU-hanke on varmasti ollu ainakin yks semmonen joka on, että päässy työn ja terapian ulkopuolellakin, itteään haastamaan. (H9)

Tutkimukseni nuorten puheessa korostuu toiminnan sosiaalisen ulottuvuuden tärkeys. Potkuritoiminta on matalan kynnyksen paikkana antanut mahdollisuuden osallistua sosiaaliseen toimintaan. Ryhmätoimintaan osallistumisen myötä nuorilla on ollut mahdollisuus saada uusia kontakteja ja kokea kuuluvansa johonkin ja samalla nuorten osallisuus yhteisöissä on voinut lisääntyä (ks. Böckerman 2018, 238). Sosiaalinen kuntoutus edellyttää sekä yhteisöllisiä suhteita että mahdollisuuden yksilölliseen kohtaamiseen (Ketola ym. 2018, 313). Perkiön ja Koivun (2017, 52) tekemän tutkimuksen mukaan sosiaaliseen kuntoutukseen osallistuneet asiakkaat ovat kokeneet ryhmämuotoisessa toiminnassa merkityksellisimmiksi asioiksi mielekkään tekemisen saamisen ja uudet ihmissuhteet.

Tosiaan sosiaalinen toiminta, tai siis toiminta ylipäätänsäkin ettei jää kotio, sitä muutaki toimintaa ku kotitoiminta. (H6)

No, ainakin se antaa semmosta, vapaa-ajalla justiin tuolla Potkurissa on jotakin semmosta, vähän matalan kynnyksen semmosta, sosiaalista toimintaa. Että ollaanko siellä sitten, puhutaanko ja kahvistellaanko ja sitten tietenkin se [työpaja] niin, se on sitten semmosta taiteellista hommaa ja semmosta justiin. (H9)

Joo ne on kyllä ollu. Minulle kyllä, ilman niitä ni ei minulla oikein olis kyllä, työn ulkopuolella oikein mittään muuta semmosta, sosiaalista kanssakäymistä, paljon. Se ois aika lailla omissa oloissa olemista. (H9)

Eri toiminnat että pääsee tosiaan tekemään eri juttuja. Ja sitten, pääsee, tai siis voi olla muuallakin ku jossain kotona, neljän seinän sisällä että, sinne kotiin homehtua ynnä muuta. Sosiaalista toimintaa, tosiaan. (H14)

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintojen voimavarana on vertaisuus ja ryhmätoimintojen tavoitteena on tukea nuorten sosiaalisia vuorovaikutussuhteita ja -taitoja (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018, 174–175). Ryhmätoiminnot tarjoavat mahdollisuuden harjoitella

sosiaalisia tilanteita sekä ryhmätilanteita (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2015, 50). Näin ollen sosiaalinen kuntoutus tukee nuoren sosiaalista toimijuutta (Saikku & Kokko 2012, 13). SOKU2-hankkeen projektityöntekijöiden mukaan nuorten mielestä hankkeen toiminnassa on parasta ollut yhdessä tekemisen meininki, osallisuus ja vertaistuki sekä sosiaalisten taitojen karttuminen (Harju ym. 2020, 41).

Haastatteluun osallistuneista nuorista yksi kuvaa sosiaalisten taitojen kehittyneen sosiaalisen kuntoutuksen myötä. Toiminnalla on ollut suuri merkitys nuoren toimijuuden voimisen ja kykenemisen vahvistumiseen. Matalan kynnyksen toimintapaikka on mahdollistanut nuorelle sosiaalisten taitojen kehittämisen ja harjoittamisen. Vaikka sosiaaliset tilanteet ovat olleet vaikeita, nuori on kyennyt ja uskaltanut osallistua toimintaan ja sen myötä kehittänyt sosiaalisia taitojaan. Tulkitsen tämän myös osaamisen kehittymiseksi, sillä toimintaan osallistumisen myötä nuori on voinut saada pysyviä sosiaalisia taitoja.

Minulla on itelläni vielä tässä vaiheessa vaikeuksia sosiaalisissa tilanteissa ni se on ollu hyvä semmonen matalan kynnyksen semmonen, paikka jossa voipi muitten kanssa keskustella ja muuta. (H9)

Sitä se on kyllä ihan, täsmälleen justiin minun kohalla sitä että, käydä sitä tässä, minun terapian ja minun tämän kuntouttavan työtoiminnan niin semmosena yhtenä, tuki-, semmosena -hommana, sitä silleen justiin sosiaalista kuntoutusta. Pääsee näitä, sosiaalisia taitoja yrittää kehittämään. (H9)

Relationaalinen näkökulma korostaa toimijuuden sosiaalista ja kontekstuaalista lähtökohtaa yksilökeskeisyyden sijaan. Sen mukaan autonominen toimijuus rakentuu ihmisten välisissä suhteissa sekä keskinäisissä riippuvuuksissa. Kyky liittyä toisiin ihmisiin vaikuttaa nuorten hyvinvointiin. Suhteiden puuttuminen ja yksinäisyys leimaavat monen heikompiosaisen elämää. (Juvonen 2015, 235.) Marginaalisissa asemassa olevien nuorten yksinäisyyteen ja sosiaaliseen eristyneisyyteen onkin yhteiskunnassamme tärkeä puuttua (Toiviainen 2019, 81).

Matalan kynnyksen toimintapaikka on antanut nuorille mahdollisuuden luoda uusia sosiaalisia suhteita. Eräs nuorista kertoo, että yksi sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautumisen syistä oli hänellä se, että hän halusi tutustua uusiin ihmisiin. Sosiaalinen kuntoutus mahdollisti näin ollen omien tavoitteiden toteuttamisen. Sosiaalisten suhteiden luomisen osalta toiminta on vahvistanut nuorten toimijuuden voimisen ja haluamisen ulottuvuuksia. Ryhmätoimintaan osallistuminen voi helpottaa toisiin ihmisiin tutustumista ja edesauttaa kavereiden

löytymistä, sillä ryhmän kautta voi löytyä toisten kanssa yhteisiä piirteitä tai kiinnostuksen kohteita. Osa on saanut toiminnasta kavereita ja osa ystäviä. Kaikki nuoret eivät ole toiminnasta kuitenkaan kavereita saaneet. Yksi nuorista kertoo, ettei ole pystynyt tutustumaan uusiin ihmisiin, muttei myöskään koe kavereiden hankkimista itselleen tärkeäksi asiaksi. Tässä yhdistyvät toimijuuden kykenemisen ja haluamisen ulottuvuudet.

Joo ja sitte ku ei tuntenu ketään täältä ni vähän oli silleen että haluais tutustua ihmisiin ja.. ihan uutena tullu paikkakunnalle ja näin. (H7)

Ja uuet kaverit tietenkkin. Sieltä ku, ryhmässä toimittaan ni, helposti löytyy niitä yhteisiäkin piirteitä ja harrastuksia. (H10)

Just ajattelin että, kyl mie oon saanu ainakin pari kaveria sieltä että, sieltä [työpajasta]. (H15)

Siinä mielessä että, tuttu on semmonen, jonka kanssa saattaa jutella vähän aikaa kun näkkee sitä vaikka kaupassa, mutta kaveri on semmonen minkä kanssa viettää vapaa-aikaa muutenkin. Yhen ystävän oon tosta SOKU-hommasta saanu. (H1)

Kyllähän siellä on tutustunu ihmisiin. Vähintään hyvänpäiväntuttuja on saanu että jos ei muuta. (H14)

Joo, ei oo tullu kavereita. (En oo kyllä ite) ollu niin mukanakkaan. (H4)

Emmä sillee oo miettiny, ettei se oo silleen niin tärkeä mulle et saisko kavereita vai ei. Muuten, niin hankala tutustua ihmisiin muutenkin, ja avautua varmaan just sillee ettei uskalla sillee oikein sanoo sitten. Ei sitä varmaan sitten oikein tuu ku on niin hiljaa ite, tai sillee. (H4)

Elämänhallinnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kannalta toimijuuden voimisen ulottuvuus korostuu tutkimuksessani. Sosiaalinen kuntoutus on antanut nuorille mahdollisuuden päästä lähtemään kotoa pois sekä saada perusrutiinia, sisältöä ja järkevää tekemistä arkeen. Toiminta on mahdollistanut tuen saamisen omien asioiden hoitoon sekä omaan kuntoutusprosessiin. Varsinkin mahdollisuus osallistua sosiaaliseen toimintaan on ollut nuorille tärkeää. Nuoret ovat päässeet kehittämään sosiaalisia taitoja sekä luomaan uusia sosiaalisia suhteita. Yhteisöllinen osallistuminen onkin olennaista toimijuuden lisääntymisen kannalta. Nuorten toimijuuden kykenemisen ulottuvuus on vahvistunut säännöllistyneen arkirytmien myötä sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen helpottuessa. Osaamisen ulottuvuus on voinut vahvistua nuorten oppiessa paremmin hoitamaan omia asioita ja kartuttamaan sosiaalisia taitoja.

Toimijuuden haluamisen ulottuvuus tulee ilmi sosiaalisten suhteiden luomisen osalta. Sosiaalisen kuntoutuksen myötä nuoret ovat saaneet halutessaan luoda uusia sosiaalisia suhteita.

5.4 Työelämä- ja koulutustaidot

Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) 17 §:n mukaan nuorten sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu nuorten työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sijoittumisen tukeminen sekä näiden keskeyttämisen ehkäiseminen. SOKU2-hankkeen toiminnoilla on tuettu nuorten työelämä- ja koulutustaitoja. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena ei ole välitön työllistyminen vaan se, että nuori saisi vahvistettua työllistymisessä ja opinnoissa tarvittavia voimavarojaan ja pystyisi osallistumaan esimerkiksi työllistymistä tukeviin palveluihin tai sosiaali- ja terveyspalveluihin (Romakkaniemi ym. 2018, 19). Toimintaan osallistuminen voi kasvattaa itsetuntoa, minkä myötä nuori voi alkaa nähdä mahdollisuuksia omalla työllistymisen polullaan sekä alkaa asettaa itselleen tavoitteita, joita kohti pyrkii (Böckerman 2018, 240). Vauhkosen ja Hoikkalan (2020, 75) mukaan työpajavalmennuksen on todettu pienentävän NEET-statuksella olon pitkittymistä sekä lisäävän työhön ja koulutukseen siirtymistä erityisesti niiden nuorten kohdalla, joilla on mielenterveyden diagnoosi.

Opiskeluihin ja töihin hakeutumisessa nuoren omalla motivaatiolla on olennainen osuus. Nuoret ovat motivoituneita opiskeluihin ja työhön niiden heijastaessa merkityksellisyyden ja arvokkuuden kokemuksia (Toiviainen 2019, 72). Motivaatioon vaikuttaa myös se, onko toimintaan osallistujan näköpiirissä myönteistä tulevaisuushorisonttia. Osallistujan aiomukset ja lähitulevaisuuden suunnitelmat voimaannuttavat ja antavat merkitystä toimintaan osallistumiselle. (Mäntyneva 2019, 25.) Tuen saaminen tulevaisuuden suunnitteluun on merkityksellinen asia sosiaalisessa kuntoutuksessa (Perkiö & Koivu 2017, 52). SOKU2-hankkeessa nuoret ovat päässeet suunnittelemaan ja toteuttamaan koulutukseen ja työelämään liittyviä haaveitaan ja tavoitteitaan, mikä on tukenut heidän toimijuutensa haluamisen ja voimisen ulottuvuuksia. Sosiaalisen kuntoutuksen sisällöt ja toimintatavat ovat auttaneet nuoria heidän omien tavoitteiden saavuttamisessa. Nuoret ovat saaneet tukea opintojen suunnitteluun sekä kouluun ja töihin hakeutumiseen. Kaksi haastatteluihin osallistuneista nuorista on aiemmin päässyt SOKU-toiminnan myötä töihin.

Toivottavasti oon kolmen vuoden päästä joko ammattikorkeassa tai sitte ehkä, (--), opiskelisin just jotakin semmosta alaa mistä vois tuntea intohimoa tehdä sitä työtä ja muuta. (H9)

Ei ole nyt sinänsä mitään mielessä että sitä tässä on, just nyt kartotetaan minun ohjaajan kanssa sitä just että mitä sitä lähtis tekemään. (H9)

Mä, tän kautta, töihin tonne kaupungille ku tehtiin sitä [projektia], jossa mä olin matkassa, siitä puolen vuojen työsuhde, ...ja tätä kautta myöskin nyt ohjauduin sitte tonne, opiskelemaan tonne [paikkakunnalle] missä mä nytten siis, olen. (H2)

Tuosta tuli mieleen että, silloin SOKU-hankkeen alkuaikoina SOKU yhteistyössä etsivän nuorisotyön kanssa järkkäs mulle, [kaverille], puolen vuoden (työ) (H12)

Ohjaajan aktiivisuudella ja kannustamisella on ollut suuri merkitys nuorten haluun ja kykyyn toteuttaa koulutus- ja työelämäsuunnitelmiaan. Nuoren omat kyvyt eivät ole välttämättä riittäneet esimerkiksi työhakemusten tekoon, työhaastatteluihin valmistautumiseen tai kouluun tutustumiseen. Haastatteluissa tuli esille myös se, että nuori voi tarvita opintojen suunnitteluun hyvin tiivistä tukea, jolloin pelkkä kevyt ohjaus ei välttämättä ole riittävää. Nuorilta edellytetään palvelurakenteissa usein oma-aloitteellisuutta, itseohjautuvuutta ja kommunikointitaitoja (Toiviainen 2019, 84). Osa nuorista tarvitsee kuitenkin palveluihin auttamista ja viemistä (Määttä & Määttä 2015, 34).

Se että kiitos [ohjaajan] minä ylipäätänsä hakeuduin tuohon kouluun, mistä mä nyt valmistuin. Se raahas mut sinne tutustumaan ja (--) hei mä haluan tänne. (H12)

Ja, sitte tosiaan niin, auttaa noissa niin, työhakemuksissa ja haastatteluissa, näin. (H2)

Ja sitte ku [sama ohjaaja] sanoo just asiat niin silleen suoraan ja tälleen ja sit se jaksaa kannustaa, just hakemaan töitä ja, tekemään sitä ja tätä ja tulemaan mukaan. Niin sitte ku saa ylitettyä sen laiskuuden kynnyksen päästä elämässä eteenpäin tekemään jotain niin sitte on hauskaa. (H8)

Mul oli vähän se tuossa viime vuoden puolella että, niin niin.. mä mietin opiskelemaan lähtöä, mutta ku minä en tienny että kehenkä mä otan yhteyttä täällä. En minä voi marssia työkkäriin ku ei siellä oo ketään. Tai silleen oisin halunnu tietää justiin että aikuiskoulutuksesta, minkälaiset nuo tuet on ja minkälaiset opiskelumahdollisuudet on ja muuta niin, se sitte jäi ku ei mulla ollu ketään, en minä tienny ketään. [Ohjaajalta] minä kysyin ja [hän] sitte vinkkas henkilön jolleka minä voin mennä puhumaan mutta ei sekään silleen, jotenki se ei tullu sitte ku minun ois pitäny

puhelimella soittaa ja minä oon hirmu huono soittamaan kellekään, niin niin.. en minä sitte, se sitte jäi. (H7)

Osalla nuorista heidän koulutus- ja työelämäänsä liittyvä osaaminen on karttunut SOKU-toiminnan myötä. Yksi haastatteluun osallistujista kertoo päässeensä harjoittamaan omaan haaveammattiin liittyvää osaamistaan SOKU-toiminnassa. Työkokemus ja ammattiin valmistuminen ovat vahvistaneet ammatillista osaamista.

[Ohjaaja] on välillä kysynykin mua, johonkin matka-, niin ku se ilmasutaitohomma justtiinsa aatellen sitä että ku mulla se näytteleminen on haaveena ja näin ni sen pohjalta sit ehdotti mulle sitä (-), joo, sama se on käyvä kokkeilemassa ja, saaha lissää näkemystä siihenkin. Sillai että, kattoo kuitenkin sitä että mikä tukee sitä omaa haavetta, omia unelmia ja sen pohjalta lähtee ehdottamaan. (H2)

Se että kiitos [ohjaajan] minä ylipäätänsä hakeuduin tuohon kouluun, mistä mä nyt valmistuin. (H12)

Toimijuuden haluamisen ulottuvuus korostuu tarkasteltaessa työelämä- ja koulutustaitojen kehittymistä sosiaalisessa kuntoutuksessa. Nuoret ovat saaneet SOKU2-hankkeessa tukea tulevaisuuden suunnitteluun ja päässeet toteuttamaan työhön ja koulutukseen liittyviä tavoitteita. Haluamisen ulottuvuus on yhteydessä voimisen ja kykenemisen ulottuvuuksiin sosiaalisen kuntoutuksen antaessa mahdollisuuksia ja tukea omien tavoitteiden toteuttamiseen. Nuorten kyvyt ja osaaminen ovat vahvistuneet työ- ja koulutuskokemusten myötä.

5.5 Kansalaislähtöisyys

Kansalaislähtöisellä sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan tapaa ja käytäntöä ottaa kuntoutuksen kohdeilmiö kokonaisvaltaisesti haltuun. Siinä painotetaan asiakkaiden kokemustietoa ja tavoitteita, mikä liittyy nuorten yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen toimijuuden vahvistamiseen. Nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa kansalaislähtöisellä ajattelu- ja toimintatavalla pyritään sitouttamaan ja motivoimaan nuoria oman kuntoutumisensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Nuoret nähdään aktiivisina toimijoina eikä passiivisina palveluiden vastaanottajina. Kansalaislähtöisessä sosiaalisessa kuntoutuksessa pyritään vähentämään viranomaisroolia sekä ammatillisen asiantuntijuuden korostamista ja painottamaan kokemusasiantuntijuutta, jolloin asiakkaan rooli laajentuu kansalaisen rooliin. Sillä pyritään asiakkaiden valtaistumiseen sekä heidän omassa elämässään että suhteessa palveluorganisaatioihin

(Lindh & Lappi 2018, 23–25.) Nuoren diagnoosi- tai ongelmalähtöinen kohtaaminen sekä järjestelmä- ja organisaatiokeskeinen palveluorientaatio voivat heikentää nuoren toimijuutta (Alanen 2015, 81; Närhi ym. 2013, 135). Nuoren toimijuutta laajentavat kohtaaminen, kuunteleminen ja yhdessä tekeminen (Toiviainen 2019, 83).

SOKU2-hankkeessa on hyödynnetty kansalaislähtöistä ajattelu- ja toimintatapaa. Nuoret on otettu mukaan toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen, mikä on tukenut nuorten toimijuuden voimisen ja haluamisen ulottuvuutta. Eräs nuorista on ollut mukana SOKU-hankkeen suunnitteluprosessissa jo ennen hankkeen alkamista.

Mä oon [nimi], ja mä oon ollut tässä SOKU-hankkeessa mukana, käytännössä ennen ku se ehti kunnolla alkaa. Mä olin mukana siinä suunnittelu-projektissa. (H12)

Tarvelähtöisyys on sosiaalisessa kuntoutuksessa tärkeää, jotta asiakkaat saavat tarvitsemansa tuen, mutta liiallinen keskittyminen sosiaalisen toimintakyvyn puutteisiin voi heikentää asiakkaan luottamusta omiin kykyihin niiden ratkaisijana. Kansalaislähtöisessä toimintatavassa korostuu yhteiskehittäminen eli asiakkaiden ja työntekijöiden välinen yhteistointa. Yhteiskehittämisen avulla voidaan vahvistaa nuorten osallisuutta palveluissa ja edistää kokonaisvaltaisempaa, suhteissa rakentuvaa toimijuutta sekä luottamusta asiakkaiden ja ammattilaisten kesken. Yhteiskehittäminen sekä edellyttää osallisuuden kokemuksia että tuottaa niitä. (Hietala 2018, 118–124.) SOKU2-hankkeessa yhteiskehittämistä on tehty sekä nuorten oman kuntoutumisen että palveluiden kehittämisen näkökulmasta. Hankkeessa on kehitetty palveluiden avoimuutta, seinättömyyttä ja saavutettavuutta yhdessä nuorten, sosiaalisen kuntoutuksen toimijoiden sekä viranomais- ja yhteistyöverkoston toimijoiden kanssa (Räty 2020a, 8).

SOKU2-hankkeessa nuorten toimintaan osallistumismahdollisuuksia eli toimijuuden voimisen ulottuvuutta ovat laajentaneet mahdollisuus osallistua itse toiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun. Toimijuutta laajentavat sosiaalisissa konteksteissa avautuvat mahdollisuudet ja vaihtoehdot ja kaventavat samoissa konteksteissa vallitsevat valtarakenteet (Toiviainen 2019, 38). SOKU2-hankkeen toiminnat ovat tukeneet nuorten toimijuutta valtarakenteiden ollessa matalat. Yhteiskehittämisen myötä nuoret ovat voineet tuntea, että heitä kunnioitetaan ja pidetään samanarvoisena toisten kanssa. Näin ollen nuoret ovat voineet kokea olevansa toteuttamassa toimintaa yhdessä ammattilaisten kanssa omista perusteistaan käsin

niin, ettei kyse ole enää asiakkuudesta tarvitsevuutta korostavassa merkityksessä (Hietala 2018, 124).

Ollu mun mielestä tässä, SOKUssa mukava et on ite voinu vaikuttaa siihen että, mitä tekkee. Se on tosi tärkeätä että annetaan sen omankin panoksen näkyä jossakin. (H10)

Ja jokkaista otetaan myöskin sitten kans huomioon ja, jos on joku, (-) on joku, ide-, hyvä idea, niin sitä lähetään sitten kehittelemään ja mahollisuuksien mukkaan sitten myöskin, toteutetaan. Että kaikki otetaan huomioon samanarvosina. (H2)

Että sillon yhteen välliin koetin sitä, oli SOKUlla yhteen välliin se nettikahvila. En tiiä onko vielä. (H10)

Mutta että sitä koetin siihen sitten tuua. (H10)

Se, että nuorten toiveita on kuunneltu toimintaa järjestettäessä, vaikuttaa nuorten motivaatioon osallistua toimintaan eli toimijuuden haluamisen ulottuvuuteen. Toiminnan pitäisikin olla nuoria motivoivaa ja toiminnan tavoitteiden pohjautua nuorten vahvuuksiin ja tuen tarpeisiin (Ikonen 2018, 267). Osallistujan kokemustiedon kuuleminen yhdistettynä yksilöllisten tavoitteiden huomioimiseen sekä yksilö- ja ryhmätoimintoihin on merkityksellistä sosiaaliseen kuntoutukseen motivoitumisessa sekä sitoutumisessa (Kinnunen 2018, 198).

Kyllä edelleenkin ehotellaan, ja peli-iltoja ja tälleen näin ja niitähän järjestetään ainakin. Muusta sitten niin, en ossaa sanoa, itsekään. (H2)

Tosi hyvin on minusta kuultu. Ja otettu huomioon, kaikkia toiveita. Ei tuu mieleen tällä hetkellä ainakaan mitään semmosta toteuttamatonta toivetta. (H8)

[Ohjaaja] välillä kysyykin että mitä te haluaisitte tehdä ja, onko jotain semmosta, jotain tiettyä. (H7)

Nuoret kokevat SOKU-toiminnan tärkeäksi myös yhteiskunnalliselta kannalta, sillä se on apuna nuorten syrjäytymisen, pahoinvoinnin ja yksinäisyyden ehkäisemisessä. Eräs nuori toteaa haastatteluissa, että haluaisi itsekkin omien kokemustensa perusteella olla apuna nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Kokemus siitä, että omasta toiminnasta on hyötyä myös muille, vahvistaa toimijuutta ja hyvinvointia (Alanen 2015, 89).

Mutta aika samalla linjalla varmaan menny ku ensimmäinenkin että, se mun mielest on ihan hyvä asia et on tämmönen, sanotaanko vaikka

*kokoontumisympäristö olemassa, että voi nuoret kokoontua ja, ylipäättän-
säkin tämä nuorten syrjäytymisen ehkäseminen on tosi hyvä asia. (H10)*

*Elikkä emme kuulu niin sanotusti normaaliväestöön, niin tässä on meillä
se että, normaalinuorissakin on tätä syrjäytymistä ja tämmöistä pahoin-
vointia aika paljon niin tämmösten erityisryhmien kanssa se on vielä ylei-
sempää kun muuten. Niin on ihan suotavaa olla muitakin naamoja ympär-
illä sitten että ei oo, yksin. (H11)*

*Se on minun mielestä, nuorten hyvinvointi on minun mielestä tärkeä. Ja
tää Soku-hanke täähän on hyvä siihen. Just että ne kiusatut pääsee sinne,
ne huomaaki että ei kaikki oo semmosia. (H7)*

*Minusta on tosi hyvä et järjestetään just tämmöst Soku-toimintaa, tällasta,
saa tutustua uusiin ihmisiin ja antaa mahdollisuuksia nuorille joilla ei vält-
tämättä oo muuta semmosta.. sisältöä vapaa-ajassa. (H8)*

*Haluaisin itekin juuri oman kykyni ja (-) mukkaan niin kaikin tavoin auttaa
ehkäisemään syrjäytymistä ja tällai näin. (H2)*

Kansalaislähtöisellä toimintatavalla on näin ollen vahvistettu nuorten toimijuuden voimisen ja haluamisen ulottuvuutta. Kun nuoret ovat saaneet itse olla mukana kehittämässä heille suunnattuja palveluja, on se laajentanut heidän toimintamahdollisuuksiaan ja motivoinut osallistumaan toimintaan. Nuorten on helpompi sitoutuakin sosiaaliseen kuntoutukseen, kun he kokevat, että heidän omaa ääntänsä on kuultu ja mielipiteitä arvostettu.

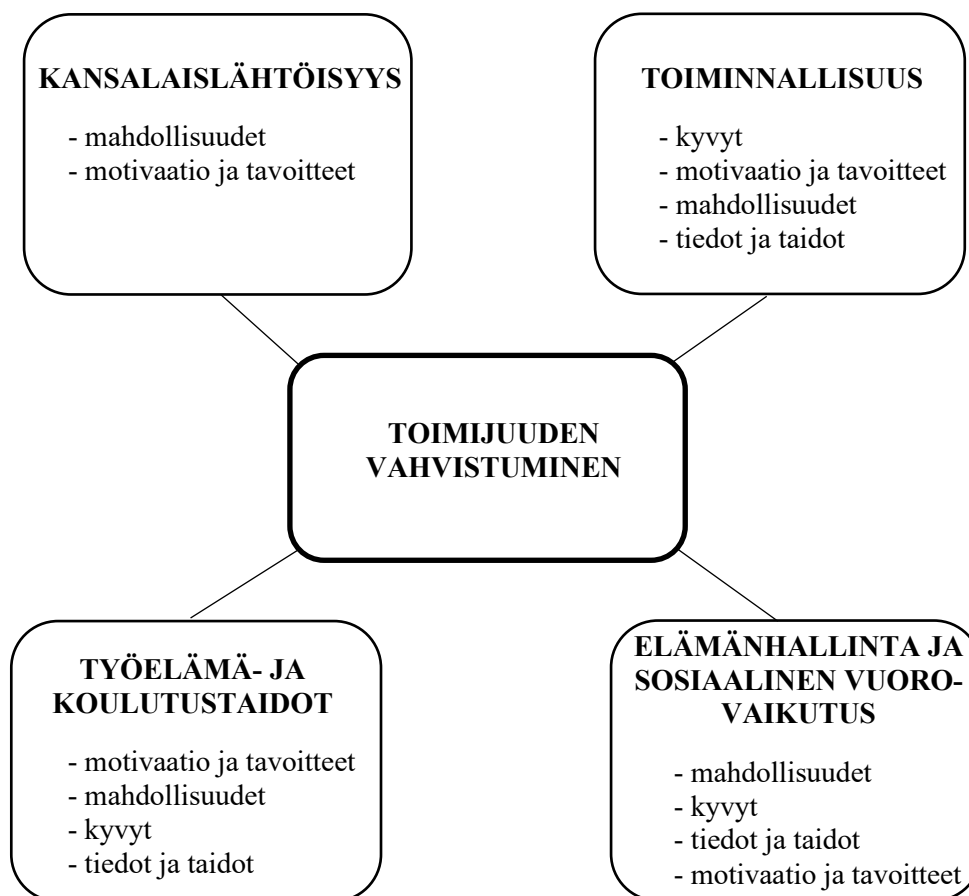

6. POHDINTA

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä nuorten aikuisten toimijuudelle. Halusin tutkia, millaiset tekijät ovat haastaneet nuorten aikuisten toimijuutta heidän elämänsä aikana ja mikä merkitys sosiaalisella kuntoutuksella on ollut nuorten aikuisten toimijuuden vahvistumiselle. Käytin tutkimukseni aineistona SOKU2-hankkeessa kerättyä nuorten ryhmähaastattelumateriaalia.

Tutkimustulosteni perusteella koulukiusaaminen on ollut yleisin nuorten aikuisten toimijuutta haastanut tekijä heidän elämänsä aikana. Tutkimustulos vahvistaa aiemmin tehtyjä tutkimuksia, sillä koulukiusaamisen yleisyys nuorten hyvinvointia horjuttavana tekijänä on tullut esille myös muissa tutkimuksissa (ks. Alanen ym. 2014, 4, 20; Gretscher & Myllyniemi 2020, 7; Herranen ym. 2015, 60; Simonen 2019, 7; Toiviainen 2019, 14). Muita nuorten aikuisten toimijuutta haastaneita tekijöitä ovat olleet mielenterveyden häiriöt, kognitiiviset haasteet, haasteellinen perhetausta, koulun keskeytys ja vajaakuntoisuus. Näillä tekijöillä on aiempienkin tutkimusten perusteella todettu olevan yhteys nuorten koulutuksen, harjoittelun tai työelämän ulkopuolella oloon (ks. Aro ym. 2018, 79; Berlin ym. 2020, 1, 10–11; Eurofound 2012, 2; Vauhkonen & Hoikkala 2020, 28, 120).

Tutkimustulosten mukaan sosiaalisella kuntoutuksella on ollut suuri merkitys nuorten aikuisten toimijuuden vahvistumiselle (ks. Kuvio 2). Sosiaalinen kuntoutus on laajentanut nuorten toimintamahdollisuuksia tarjoamalla nuorille mahdollisuuden harrastaa omia mielenkiinnon kohteita sekä tutustua uusiin asioihin. Toiminta on antanut mahdollisuuden lähteä kotoa pois, saada rutiinia ja sisältöä elämään, tukea omien asioiden hoitoon sekä tulevaisuuden suunnitteluun. Sosiaalinen kuntoutus on tukenut nuorten yhteisöllistä osallistumista, kun nuoret ovat päässeet osallistumaan sosiaaliseen toimintaan, kehittämään sosiaalisia taitoja sekä luomaan halutessaan uusia sosiaalisia suhteita. Nuorten toimintamahdollisuuksien laajentumisessa keskeistä on ollut toiminnan suunnittelu ja kehittäminen yhteistyössä nuorten ja työntekijöiden kanssa.

Kuvio 2. Sosiaalisen kuntoutuksen merkitys nuorten aikuisten toimijuuden vahvistumiselle

Toimintaan lähteminen on ollut osalle nuorista aluksi haasteellista, mutta päästyään alkuun ovat nuorten kyvyt voineet vahvistua. Nuorten arkirytmii on voinut säännöllistyä ja sosiaalinen vuorovaikutus helpottua. Toiminta on myös tukenut nuorten kykyä toteuttaa koulutus- ja työelämäsuunnitelmia. Nuoret ovat oppineet uusia tietoja ja taitoja toiminnallisten ryhmien kautta. He ovat voineet oppia hoitamaan paremmin omia asioitaan sekä päässeet kartuttamaan sosiaalisia taitojaan. He ovat päässeet toteuttamaan työhön ja koulutukseen liittyviä tavoitteitaan saaden samalla työ- ja koulutuskokemusta. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla nuoret ovat päässeet toteuttamaan itseään ja omia unelmiaan sekä saaneet sen myötä minäpystyvyyden kokemuksia. Yhteiskehittäminen on edistänyt nuorten motivaatiota ja sitoutumista toimintaan.

Ohjaajalla on ollut iso merkitys nuorten toimijuuden vahvistumiseen. Vuorovaikutuksen ja kohtaamisen merkityksellisyys on tullut esille myös aiemmissa nuorten toimijuutta koskevissa tutkimuksissa (ks. Närhi ym. 2013, 137, 144; Juvonen 2015, 103; Toiviainen 2019,

83). Nuoren kokonaisvaltainen kohtaaminen ja aktiivinen ote on vahvistanut nuorten kykyjä ja halua osallistua toimintaan sekä suunnitella tulevaisuuttaan. Moni nuorista on tarvinnut tiivistä tukea ja kannustusta omien tavoitteidensa toteuttamiseen, jolloin pelkkä kevyt ohjaus ei ole ollut riittävää.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat yhdenmukaisia aiemmin tehtyihin tutkimuksiin verrattuna. Toiminnallisuus on tärkeässä roolissa nuorten aikuisten sosiaalisessa kuntoutuksessa ja sen myötä myös toimijuuden vahvistumisessa. Toiminnallisuuden kautta nuoret voivat muun muassa tutustua uusiin ihmisiin ja saada vertaistukea, toteuttaa itseään, oppia uusia asioita sekä saada pystyvyyden ja onnistumisen kokemuksia. (Ks. Ketola ym. 2018, 311; Lindh & Lappi 2018, 25–27; Böckerman 2018, 238–239; Romakkaniemi y. 2018, 67.)

Sosiaaliseen kuntoutukseen sisältyy sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) 17 §:n mukaan asiakkaiden elämänhallinnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tukeminen. Tutkimustuloksistani korostuu sosiaalisen kuntoutuksen luomat toimintamahdollisuudet. Nuorille järjestetyt kohtaamispaikat ovatkin mahdollistaneet nuorten tukemisen heidän toiminnallisissa ympäristöissään (ks. Väyrynen & Lindh 2013, 418). Sosiaalinen kuntoutus on tukenut nuorten kykyjä ja osaamista elämänhallinnan näkökulmasta. Päivi Mäntynevan (2019, 21) tutkimuksen mukaan juuri säännöllistynyt arkirytmii on yksi usein mainituista kykeneväisyyksistä, joka on muuttunut osallistujien elämässä kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen myötä. Peppi Saikun ja Riitta-Liisa Kokon (2012, 13) tutkimuksessa elämänhallinnan ja arkielämän taitojen tukeminen nousi keskeiseksi tekijäksi osaamisen näkökulmasta.

Mahdollisuus toimia sosiaalisissa suhteissa ja yhteisöissä tukee nuorten sosiaalista toimijuutta (mt., 13). Sosiaalisen vuorovaikutuksen tukeminen on tärkeää, sillä toimijuus rakentuu aina suhteessa toisiin ihmisiin, yhteisöihin, instituutioihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (ks. Emirbayer & Mische 1998, 974; Juvonen 2015, 41; Mäkinen 2016, 5). Moni tutkimukseni nuorista on saanut luotua toiminnan kautta uusia sosiaalisia suhteita (ks. Ketola 2018, 311), mikä on Perkiön ja Koivun (2017, 52) mukaan ryhmämuotoiseen toimintaan osallistumisessa yksi merkityksellisimmistä asioista.

Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) 17 §:ssä korostetaan nuorten työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sijoittumisen tukemista sekä näiden keskeyttämisen ehkäisemistä. Työelämä- ja koulutustaitojen vahvistamisen tärkeys tulee ilmi

tutkimustuloksissani. Kaksi haastatteluihin osallistuneista nuorista on päässyt aiemmin SOKU-toiminnan myötä töihin. Toimijuuden vahvistumisen kannalta onkin tärkeää, että nuorilla olisi näköpiirissään myönteinen tulevaisuushorisontti (Mäntyneva 2019, 25). Työllistyminen ei ole kuitenkaan sosiaalisen kuntoutuksen ensisijainen tavoite, vaan tavoitteena on pyrkiä vahvistamaan nuorten työllistymisessä ja opinnoissa tarvittavia voimavaroja (Romakkaniemi ym. 2018, 19). Työelämä- ja koulutustaitojen vahvistumista tukee nuorten elämänhallinnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tukeminen.

Kansalaislähtöinen toimintatapa sekä siihen liittyvä yhteiskehittäminen on vahvistanut tutkimustulosteni mukaan nuorten aikuisten toimijuutta. Yhteiskehittämisen avulla voidaan vahvistaa nuorten osallisuutta, toimijuutta sekä luottamusta asiakkaiden ja työntekijöiden välillä (Hietala 2018, 122). Kansalaislähtöiseen toimintatapaan kuuluvalla nuorten kokemusasantuntijuuden ja aktiivisuuden painottamisella voidaan vahvistaa nuorten yhteisöllistä ja yhteiskunnallista toimijuutta (Lindh & Lappi 2018, 23–24).

Sovelsin Jyrki Jyrkämän (2008, 195–197) kehittämää toimijuuden modaliteettimallia tutkiessani, mikä merkitys sosiaalisella kuntoutuksella on ollut nuorten aikuisten osaamisiin, kykenemisiin, haluamisiin ja voimisiin. Analyysia olisi voinut laajentaa ottamalla esimerkiksi esteisiin, pakkoihin ja rajoituksiin viittaavan toimijuuden täytymisen ulottuvuuden tarkastelun kohteeksi. Jätin tämän ulottuvuuden kuitenkin tarkoituksella pois, sillä halusin keskittyä sosiaalisen kuntoutuksen toimintamahdollisuuksia avaavaan näkökulmaan. Koen modaliteettimallin olleen sopiva työkalu tutkimustehtäväni selvittämiseen, sillä se tuo esille toimijuuden moniulotteisuuden.

Työskenneltyäni pitkään aikuissosiaalityössä minulla oli tiettyjä ennakko-oletuksia tarkasteltaessa sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä nuorille aikuisille. Koska en ole kerännyt aineistoa itse, eivät omat ennakko-oletukset ole päässeet muovaamaan aineiston sisältöä. Pyrin tekemään analyysin aineiston ja teorian ohjaamana jättäen omat ennakko-oletukset taustalle. Saamani tutkimustulokset vastasivat odotuksiani, mutta opin tutkielmaa tehdessäni myös uusia asioita. Tutkielman tekemisen myötä sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja käytännöt selkiytyivät itselle verratessani saamiani tutkimustuloksia teoreettiseen viitekehykseen. Vaikka tiesin aiempaan kirjallisuuteen tutustumisen perusteella koulukiusaamisen olevan yksi yleisimmistä nuorten hyvinvointia horjuttavista tekijöistä, oli itselleni kuitenkin pieni yllätys, kuinka merkittävä rooli koulukiusaamisella on nuorten toimijuuden heikentymisessä.

Myös toiminnallisen tekemisen tärkeys sosiaalisessa kuntoutuksessa havahdutti itseäni. Yleensä esimerkiksi aikuissosiaalityössä asiakkaita tavataan nimenomaan työhuoneissa keskustelun merkeissä, mikä voi olla haasteellista varsinkin mielenterveyshäiriöistä kärsiville nuorille. Mieluisen tekemisen kautta nuoren olisi helpompi avautua omista asioistaan. Hankekontekstissa nuoren kohtaamiselle on erilaiset mahdollisuudet kuin julkisessa palvelujärjestelmässä, jossa viranomaisroolia ei voi sivuuttaa. On hyvä, että aikuissosiaalityössäkin pyritään lisäämään niin sanottua asiakkaiden luokse ”jalkautumista”, jolloin asiakkaiden kokonaisvaltainen kohtaaminen voi mahdollistua paremmin.

Nyt kun SOKU2-hankkeen päättymisestä on aikaa reilu vuosi, olisi mielenkiintoista tietää, minkälaisessa tilanteessa haastatteluihin osallistuneet nuoret aikuiset tällä hetkellä ovat. Se olisi mielestäni hyvä jatkotutkimusaihe, mikäli osallistujilta olisi alkuperäisen tutkimuksen aikana pyydetty lupa ottaa jälkepäin yhteyttä. Toimijuus on dynaaminen prosessi, minkä myötä muun muassa kyvyt, osaamiset, haluamiset ja voimiset muuttuvat ajan saatossa (Jyrämä 2008, 196). Jatkotutkimuksessa voisi selvittää, onko sosiaalisen kuntoutuksen palveluilla ollut pitemmällä tähtäimellä vaikutusta nuorten toimijuuteen. Tärkeää olisi myös tutkia, miten SOKU2-hankkeessa kehitettyjä sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleja ja hyviä työkäytäntöjä on saatu juurrutettua olemassa olevaan palvelujärjestelmään. Tutkimustulosteni perusteella hankkeessa käytetyt sosiaalisen kuntoutuksen toimintatavat ovat olleet hyvin merkityksellisiä nuorten aikuisten toimijuuden vahvistumisen kannalta.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Myllylä, Martta 2019: Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (3), 301–311.
- Ahola, Sakari & Galli, Loretta & Ikonen, Sari 2009: Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Turun yliopisto. Turku. <https://www.utupub.fi/handle/10024/43498>. Viitattu 8.3.2021.
- Ala-Kauhaluoma, Mika & Tuusa, Matti 2015: Sosiaalinen kuntoutus nuorten osallisuuden vahvistajana. *Kuntoutus* 1, 35–41.
- Alanen, Olli 2015: Nuoret osallisiksi. Teoksessa Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.): Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015, 77–89. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79533>. Viitattu 11.3.2021.
- Alanen, Olli & Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2014) Vamos tekee vaikutuksen. Vamosnuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsingin Diakonissalaitos. Helsinki. <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisu-vamos-tekee-vaikutuksen.pdf>. Viitattu 7.3.2021
- Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Wessmann, Jenni & Salmelainen, Ulla & Tuulio-Henriksson, Annamari & Sipilä, Noora & Ahonen, Sanna & Luoma, Minna-Liisa 2015: Nuorten avomuotoinen OPI-mielenterveyskuntoutus. Koettu hyöty ja vaikuttavuus sekä kuntoutusmallin soveltuvuus. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 92. Kelan tutkimusosasto. Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/154438>. Viitattu 11.3.2021.
- Aro, Tuija & Eklund, Kenneth & Eloranta, Anna-Kaija & Närhi, Vesa & Korhonen, Elisa & Ahonen, Timo 2019: Associations Between Childhood Learning Disabilities and Adult-Age Mental Health Problems, Lack of Education, and Unemployment. *Journal of Learning Disabilities* 52 (1), 71-83.
- Bandura, Albert 2000: Exercise of Human Agency Through Collective Efficacy. *Current Directions in Psychological Science* 9 (3): 75-78.
- Bandura, Albert 2001: Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology* 52, 1-26.
- Berlin, Marie & Kääriälä, Antti & Lausten, Mette & Andersson, Gunnar & Brännström, Lars 2020: Long-term NEET among young adults with experience of out-of-home care: A comparative study of three Nordic countries. *International Journal of Social Welfare* 0, 1–14.
- Björklund, Liisa & Sarlio-Siintola, Sari 2010: Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Hiilamo, Heikki & Saari, Juho (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka - johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. A-tutkimuksia 27. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki, 38–41.
- Böckerman, Heidi 2018: Sosiaalinen kuntoutus työelämäosallisuutta edistämässä. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.): Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki, 231–244.
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Anne 1998: What Is Agency? *The American Journal of Sociology* 103 (4), 962-1023.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.
- Eteläpelto, Anneli & Heiskanen, Tuula & Collin, Kaija 2011: Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa Eteläpelto, Anneli & Heiskanen, Tuula & Collin, Kaija (toim.): Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa. Aikuiskasvatuksen 49. vuosikirja. Kansanvalistusseura. Vantaa.

- Eurofound (2012), NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2012/labour-market-social-policies/neets-young-people-not-in-employment-education-or-training-characteristics-costs-and-policy>. Viitattu 17.2.2021.
- Eurofound (2016), Exploring the diversity of NEETs, Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2016/labour-market-social-policies/exploring-the-diversity-of-neets>. Viitattu 17.2.2021.
- Giddens, Anthony 1984: The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration. Polity press. Cambridge.
- Gordon, Tuula 2005: Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Meurman-Solin, Anneli & Pyysiäinen, Ilkka (toim.): Ihmistieteet tänään. Gaudeamus. Helsinki, 114–130.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami 2017: Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu. Nuorisotutkimusseura ry/Nuorisotutkimusverkosto. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/hankkeet/nuorisobarometrin-erillisnayte/eriarvoistumistyoryhma_gretschelmyllyniemi_neet_aineistokooste_05122017_nettiin.pdf. Viitattu 21.11.2020
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami 2020: Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Kunnallisan alan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 220. Pole-Kuntatieto Oy. Helsinki. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/01/tutkimusjulkaisu-110_nettiin.pdf. Viitattu 12.1.2020.
- Haimi, Tea & Kahilainen, Jaana 2012: Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen historiaa Suomessa. Kuntoutus 35 (4), 41–46.
- Harju, Sari & Pulju, Kaisu & Raappana, Mikko & Vuori, Emilia 2020: Ohjaten osallisuuden. Teoksessa Rätty, Rauni & Pietiläinen, Rauno (toim.): Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi. Sosiaalisen kuntoutuksen aseman ja toimintojen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä – SOKU2-hankkeen tuotoksia, tuloksia ja kokemuksia. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2020. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 39–49. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisolle/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f>. Viitattu 12.3.2021.
- Heikkinen, Riitta-Liisa 1987: Sosiaalinen toimintakyky I. Gerontologia 2, 32–36.
- Herranen, Jatta & Määttä, Mirja & Souto, Anne-Mari 2015: Opiskelu mahdolliseksi. Teoksessa Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.): Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015, 57–76. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79533>. Viitattu 7.3.2021.
- Hietala, Outi 2018: Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisessä osallisuus avautuu kaikille. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.): Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki, 118–138.
- Hinkka, Terhi & Koivisto, Juha & Haverinen, Riitta 2006: Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2009: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudemaus Helsinki University Press. Helsinki.

- Honkasalo, Marja-Liisa 2013: Katveessa – Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. *Tiede ja edistys* 1, 42–61.
- Ikonen, Piia-Elina 2018: Oikeastaan ei ole kyse sosiaalisesta kuntoutuksesta – on kyse nuorista. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.): *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki, 261–280.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu 2020: Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. Helsinki, 141–144.
- Juvonen, Tarja 2015: Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 165. Unigrafia. Helsinki.
- Jyrkämä, Jyrki 2007: Toimijuus ja toimijatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.): *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. PS-kustannus. Jyväskylä, 195–217.
- Jyrkämä, Jyrki 2008: Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia* 22 (4), 190–203.
- Jyrkämä, Jyrki 2013: Vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus. Teoksessa Heikkinen, Eino & Jyrkämä, Jyrki & Rantanen, Taina (toim.): *Gerontologia*. 3. uudistettu painos. 1. painos 2003. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina 2011: *Kuntoutuksen perusteet*. 5. uudistettu painos. 1. painos 2004. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Kannasoja, Sirpa 2013: Nuorten sosiaalinen toimintakyky. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 484. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kannasoja, Sirpa 2018: Sosiaalinen toimintakyky – käsitteen suomalainen kehityshistoria. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.): *Sosiaalinen kuntoutuksessa*. Lapland University Press. Rovaniemi, 39–60.
- Kataja, Kati & Romakkaniemi, Marjo 2020: Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä ja sisällöt. Teoksessa Rätty, Rauni & Pietiläinen, Rauno (toim.): *Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi. Sosiaalisen kuntoutuksen aseman ja toimintojen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä – SOKU2-hankkeen tuotoksia, tuloksia ja kokemuksia*. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2020. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 17–24. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisolle/Julkaisut/Lapin-AM-Kin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f>. Viitattu 3.12.2020.
- Keskitalo, Elsa & Vuokila-Oikkonen, Päivi 2018: Voimavaralähtöisyys sosiaalisen kuntoutuksen viitekehyksenä. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.): *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki, 84–96.
- Ketola, Tuija & Era, Taina & Moilanen, Johanna 2018: Tulkintoja sosiaalisesta kuntoutuksesta työvalmennuksen arjessa. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.): *Sosiaalinen kuntoutuksessa*. Lapland University Press. Rovaniemi, 291–317.
- Kinnunen, Seija 2018: Osaksi yhteisöjä yhdessä kehittämällä – aikuissosiaalityön uusi suunta. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.): *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki, 177–199.

- Kippola-Pääkkönen, Anu 2018: Vertaistuen hyödyt ja haasteet kuntoutuksessa. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.): Sosiaalinen kuntoutuksessa. Lapland University Press. Rovaniemi, 174–191.
- Kokko, Riitta-Liisa & Veistilä, Minna 2016: Sosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.): Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus. Helsinki, 215–225.
- Kuula, Arja 2011: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. painos. 1. painos 2006. Vastapaino. Tampere.
- Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni 2010: Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere, 446–459.
- Lindh, Jari & Lappi, Carita 2018: Hallinnan rationaliteetit sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kuntoutus 41 (4), 20–33.
- Lindh, Jari & Suikkanen, Asko 2011: Vammaisuuden teoriat ja kuntoutuksen problematiikka. Teoksessa Järvikoski, Aila & Lindh, Jari & Suikkanen, Asko (toim.): Kuntoutus muutoksessa. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi, 121–134.
- Luopa, Pauliina & Pietikäinen, Minna & Jokela, Jukka 2008: Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007. Opetusministeriön julkaisuja 2008:7. Opetusministeriö. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79106>. Viitattu 7.3.2021.
- Lähteenmaa, Jaana 2011: Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. Nuorisotutkimus 4, 47–60.
- Myllyniemi, Sami 2014: Syrjintä ja syrjäytyminen. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja (verkkojulkaisu), 51. Opetus- ja kulttuuriministeriö, 29–52.
- Mäkinen, Sanna 2016: Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrottuna. Nuorisotutkimus 34 (2), 3–18.
- Mäntyneva, Päivi 2019: Toimijuuden vahvistumisen edellytykset kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, Vol 20 Vuosikirja 2019, 11–36.
- Mäntyneva, Päivi 2020: Aktiivisen sosiaalipolitiikan ytimessä: Etnografinen tutkimus kuntouttavasta työtoiminnasta. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 175. Unigrafia, Helsinki.
- Määttä, Mirja & Määttä, Anne 2015: Tiivistelmä työpajojen annista. Teoksessa Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.): Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015, 33–36. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79533>. Viitattu 11.3.2021.
- Niemi, Veikko 1983: Sosiaalinen toimintakyky ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntoutus 3, 1-2.
- Nieminen, Ari 2018: Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.): Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki, 10–24.
- Nussbaum, Martha & Sen, Amartya 1993: Introduction. Teoksessa Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (toim.): The quality of life. Oxford University Press. Oxford, 1-6.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena 2013: Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot sosiaali- ja työvoimapaalveluissa. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.): Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino. Tampere, 113–145.

- OECD 2016: Society at a Glance 2016 (Summary in English): OECD Social Indicators, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264261488-en>. Viitattu 22.11.2020.
- Ojala, Hanna 2010: Opiskelemissa tavallaan. Vanhat naiset ikäihmisten yliopistossa. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Perkiö, Mikko & Koivu, Annariina 2017: Tampereen sosiaalisen kuntoutuksen mallilla toimintakykyä. Kuntoutus 40 (2), 48–55.
- Pietiläinen, Rauno 2020: Psykologinen tuki Tupa-toiminnassa. Teoksessa Rätty, Rauni & Pietiläinen, Rauno (toim.): Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi. Sosiaalisen kuntoutuksen aseman ja toimintojen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä – SOKU2-hankkeen tuotoksia, tuloksia ja kokemuksia. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2020. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 71–101. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisöille/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f>. Viitattu 5.3.2021.
- Piirainen, Keijo 2018: Yhdenmukaisuutta ja tapauskohtaisuutta sosiaaliseen kuntoutukseen – palveluohjaus julkisen toimijan ratkaisuna. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.): Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Dia-konia-ammattikorkeakoulun julkaisu. Helsinki, 39–57.
- Piirainen, Keijo & Kettunen, Aija 2018: Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskunnalliset vaikutukset. Teoksessa Raivio Helka (toim.): Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 2015–2018 loppuraportti. Työpaperi 7. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 58–60. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136144/URN_ISBN_978-952-343-070-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 2.1.2011.
- Piirainen, Keijo & Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko 2018: Palkkatyötavoitteista sosiaaliseen kuntoutukseen – tehostetun tuen keinoin yksilöllisiin muutoksiin? Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.): Sosiaalinen kuntoutuksessa. Lapland University Press. Rovaniemi, 98–122.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020: Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Helsinki, 75–85.
- Puusa, Anu 2020a: Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Helsinki, 103–117.
- Puusa, Anu 2020b: Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Helsinki, 145–156.
- Puromäki, Henna & Kuusio, Hannamaria & Tuusa, Matti & Karjalainen, Jarno 2016: Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 47. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131975/URN_ISBN_978-952-302-803-6.pdf?sequence=1. Viitattu 18.1.2021.
- Pyyny, Heidi 2020: Esipuhe. Teoksessa Rätty, Rauni & Pietiläinen, Rauno (toim.): Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi. Sosiaalisen kuntoutuksen aseman ja toimintojen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä – SOKU2-hankkeen tuotoksia, tuloksia ja kokemuksia. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2020. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 11–13. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisöille/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f>.

- [yhteisoille/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f](https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisoille/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f). Viitattu 3.3.2021.
- Robertson, Peter 2018: Developing Career Capabilities in “NEET” young people: Experiences of Participants in the Prince’s Trust Team Programme. *British Journal of Guidance & Counselling* 46 (6), 752–764.
- Romakkaniemi, Marjo & Järvikoski, Aila 2013: Jaetun toimijuuden rakentuminen mielen-terveyspalveluissa. *Kuntoutus* 36 (1), 39–44.
- Romakkaniemi, Marjo & Kataja, Kati 2020: Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi – Sosiaalisen kuntoutuksen aseman vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä. Teoksessa Rätty, Rauni & Pietiläinen, Rauno (toim.): Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi. Sosiaalisen kuntoutuksen aseman ja toimintojen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä – SOKU2-hankkeen tuotoksia, tuloksia ja kokemuksia. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2020. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 105-129. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisoille/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f>. Viitattu 3.12.2020.
- Romakkaniemi, Marjo & Lindh, Jari & Laitinen, Merja 2018: Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 147. Kela. Helsinki.
- Ronkainen, Suvi 2008: Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointi ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (4), 388–401.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija 2013: Tutkimuksen voimasanat. 1.–2. painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010: Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere, 9–36.
- Rätty, Rauni 2020a: Lukijalle. Teoksessa Rätty, Rauni & Pietiläinen, Rauno (toim.): Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi. Sosiaalisen kuntoutuksen aseman ja toimintojen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä – SOKU2-hankkeen tuotoksia, tuloksia ja kokemuksia. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2020. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 7–9. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisoille/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f>. Viitattu 3.12.2020.
- Rätty, Rauni 2020b: Sosiaalinen kuntoutus toimintana ja käytäntöinä. Teoksessa Rätty, Rauni & Pietiläinen, Rauno (toim.): Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi. Sosiaalisen kuntoutuksen aseman ja toimintojen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä – SOKU2-hankkeen tuotoksia, tuloksia ja kokemuksia. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2020. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 25-30. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisoille/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f>. Viitattu 3.3.2021.
- Rätty, Rauni 2020c: Hankematkan reiteillä ja etapeilla. Teoksessa Rätty, Rauni & Pietiläinen, Rauno (toim.): Palvelutarpeesta palvelutuotteeksi. Sosiaalisen kuntoutuksen aseman ja toimintojen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmässä – SOKU2-hankkeen tuotoksia, tuloksia ja kokemuksia. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2020. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi, 33-37. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisoille/Julkaisut/Lapin-AMKin-julkaisut?itemid=2570&showlocation=a318a90d-6e54-4407-87e7-e228aa8e400f>. Viitattu 3.3.2021.

- Saikkonen, Paula & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna 2015: Palvelut kuntouttaviksi. Teoksessa Määttä, Mirja & Määttä, Anne (toim.): Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015, 37–56. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79533>. Viitattu 11.3.2021.
- Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa 2012: Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa. Toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. *Kuntoutus* 35 (4), 5–16.
- Simonen, Jenni 2019: ”Mä koitan itse selviytyä kaikesta”. Tutkimus työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista. e2 Tutkimus. Helsinki. https://e2.fi/julkaisut/ma_koitaa_itse_selviytya. Viitattu 21.11.2020.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21.
- Souto, Anne-Mari 2014: ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu”. Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. *Nuorisotutkimus* 32 (4), 19–35.
- Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka 1997: Arvot ja modalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka 1997 (toim.): Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus. Helsinki, 72–95.
- Suvisaari, J. & Aalto-Setälä, T. & Tuulio-Henriksson, A. & Härkänen, T. & Saarni, S. I. & Peräjä, J. & Schreck, M. & Castaneda, A. & Hintikka, J. & Kestilä, L. & Lähtenmäki, S. & Latvala, A. & Koskinen, S. & Marttunen, M. & Aro, H. & Lönnqvist, J. 2009: Mental disorders in young adulthood. *Psychological Medicine* 39 (2), 287–299.
- Takizawa, Ruy & Maughan, Barbara & Arseneault, Louise 2014: Adult health outcomes of childhood bullying victimization: evidence from a five-decade longitudinal British birth cohort. *American Journal of Psychiatry* 177 (7), 777–784.
- Tiikkainen, Pirjo & Heikkinen, Riitta-Liisa 2011: Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. Suositus. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132198/18_Sosiaalisen%20toimintakyvyn%20arviointi%20ja%20mittaaminen%20vaestotutkimuksissa.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Luettu 13.1.2021.
- Toiviainen, Sanna 2019: Suhteisia elämänpolkuja – yksilöiden elämänhallintaa? Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten toimijuus ja ohjaus. *Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja* 217. Unigrafia. Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu painos. 1. painos 2002. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. 1. painos 2002. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 6.12.2020.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen Satu 2010: Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 126–149.
- Vanhalakka-Ruoho, Marjatta 2014: Toimijuus elämäkulussa – ohjaustyön perusta? *Aikuiskasvatus* 34 (3), 192–201.

- Vauhkonen, Teemu & Hoikkala, Tommi 2020: Syrjäytymisen lasku. Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 153.
- Vuokila-Oikkonen, Päivi & Keskitalo, Elsa 2018: Sosiaalisen kuntoutuksen voimavara- ja ratkaisukeskeiset menetelmät. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.): Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki, 164–176.
- Väisänen, Raija 2018: Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.): Sosiaalinen kuntoutuksessa. Lapland University Press. Rovaniemi, 19–38.
- Väyrynen, Sanna & Lindh, Jari 2013: Yhteistoimijuuden rajakohteet päihde- ja mielenterveyskuntoutuksessa. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.): Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino. Tampere, 405–426.
- Åkerblad, Leena & Haapakoski, Kaisa 2020: Hauras jaettu toimijuus ammatillisessa kuntoutuksessa. *Janus* 28 (3), 220–236.

Virallislähteet

SHL Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301)

SOKU2 - Sosiaalinen kuntoutus osaksi palvelujärjestelmää

Haastattelurunko

Ensimmäinen haastattelukierros, jossa tavoitteena kartoittaa lähtötilannetta tarpeineen ja toiveineen: Mikä on se maaperä, josta lähdetään liikkeelle? Sekä miten sosiaalisen kuntoutumisen asiakkuus lähtökohtaisesti ymmärretään: Kenelle tarjottu palvelu soveltuu – kenelle ei?

Nuorille:

I Mitä sosiaalisella kuntoutuksella ymmärretään?

- Mitä mielestänne kuuluu (riittävän) hyvään elämään, millaisia kaikkia asioita siihen liittyy? Millaista oli hyvä arki, kuvailkaa.
- Millaisia suunnitelmia ja tavoitteita teillä itsellänne on tulevaisuudelle?
- Minkälaisia ajatuksia teillä on koulutuksesta, ammatista, työstä ja työelämästä?
- Tuntuuko teistä, että nuo tavoitteet ovat saavutettavissa?
- Mitä seikkoja näkisitte pahimpina esteinä noiden suunnitelmien saavuttamisessa? (tarkoitus mm. selvittää, näkevätkö nuoret ne itseensä vai järjestelmään liittyvinä)
- Mitä odotuksia teillä on aikuisille, esimerkiksi opettajalle, nuorisotyöntekijälle, eri virastojen työntekijöille työökärissä, sosiaalitoimessa tms.? Entä tämän hankkeen vetäjille?
- Oletteko saaneet mielestänne vastauksia tarvitsemiinne kysymyksiin tai muuta apua? Keneltä/mistä olette saaneet parhaiten apua? Miksi se on ollut teistä parasta?
- Mitä luulette syiksi, että ette ole saaneet tarvitsemaanne apua?
- Miten olette kokeneet osallistumisen tähän toimintaan? Mitä koette eniten saavanne tästä toiminnasta? Millaisia vaikutuksia odotatte toiminnalta? Millaisesta toiminnasta parhaiten hyötyisitte? Miksi?
  - o (esimerkkejä, jos ei muuten puhetta synny): uusien taitojen oppiminen (mitä taitoja), uusien ystävien löytäminen, koulutus- tai työpaikan löytäminen, it-seluottamuksen vahvistuminen, tulevaisuudennäkymien ja suunnitelmien selkiytyminen, uusien tietojen karttuminen (mitä tietoja)?
- Onko jotain, mitä ette saaneetkaan, vaikka olisitte sitä toivoneet/odottaneet? Mistä tämä mielestänne johtui?

- Koetteko jonkin asian tässä toiminnassa turhana/ tarpeettomana? Miksi?
- Onko toiveenne otettu huomioon, oletteko voineet vaikuttaa toimintaan?
- Onko sillä väliä, missä päin ja miten asuu? Millä tavalla se vaikuttaa?

II Ymmärrys asiakkuudesta

- Mitä kautta löysitte mukaan tähän toimintaan? Keneltä tuli aloite? Mikä toiminnassa kiinnosti?
- Tavoitetaanko tällaista toimintaa tarvitsevat nuoret? Jääkö joku ulkopuolelle kokonaan tai jääkö joku toiminnassa muiden jalkoihin?
- Miten ulkopuolelle (mahdollisesti) jääviä nuoria voisi paremmin tavoittaa? Mitä voitaisiin tehdä, jotta saataisiin toiminnan piiriin kaikki ne nuoret, jotka hyötyisivät tästä avusta?
- Tunnistetaanko mielestänne nuorten toiveet ja odotukset hyvästä arjesta ja elämästä? Jos ei, miksi ei? Tunnistetaanko niitä hyvän arjen tiellä olevia esteitä, joita nimesitte?
- Mitä voitaisiin tehdä, että nuoret tulisivat paremmin kuulluiksi näissä asioissa?
- Oletko ollut tekemisissä useiden eri virastojen (mikä olisi hyvä sana..?) kanssa (esim. työnvälitystoimisto, nuorisotyöntekijät...mitä muita)?
- Miten näiden eri tahojen toiminta toiminut mielestäsi yhteen? Tuntevatko nämä eri tahot teidät ja tilanteenne vai joudutteko selittämään samat asiat aina uudestaan alusta alkaen?

Vapaa keskusteluosio

- Jäikö teille mieleen jotain muuta, jota haluaisitte kertoa? Heräsikö jotain kysymyksiä - kysykää?
- Millaisia terveisiä haluaisitte lähettää niille, jotka päättävät nuorten asioista ja kehittävät palveluja, jotka vastaisivat paremmin nuorten tarpeisiin?

LIITE 2: Haastattelurunko 2

SOKU-haastattelu, 2. haastattelukierros

Työntekijöille ja nuorille samat kysymykset:

Ohjeistus

Esittelykierros

Lämmittelyä:

- Mitä tällä hetkellä ajatellaan SOKU2:sta, kun puoliväli ohitettu?
- Mikä on muuttunut toiminnassa siitä kun aloitettiin? Mitä on opittu?
- Onko se, miten määrittelisitte sosiaalisen kuntoutuksen, matkan varrella muuttunut tai kehittynyt?
  - o Miten? Mahdollisimman seikkaperäisiä esimerkkejä
  - o Mitä sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan?
- Miten SOKU2-projekti näkyy omassa työssäsi/ arjessasi /elämässäsi tällä hetkellä?
  - o mahdollisimman monia seikkaperäisiä kuvauksia
  - o minkälainen mielikuva projektista on syntynyt. Perusteluja?
  - o koetko, että se onnistuu tavoitteessaan? Mitä ajattelet näiden tavoitteiden olevan? Millaisia haasteita tavoitteiden toteutumisessa?
  - o minkälaisia haasteita näet nuorten sosiaalisen kuntoutuksen palvelun muotoutumisessa?
  - o miten nuorten aikuisten palvelu on kehittynyt?
- millaisia ajatuksia tuotteistamiseen liittyen?
- missä kaikessa asiakkaat mukana: mihin asioihin voi nuoret vaikuttaa? (toiminnan sisältö, hallinnointi, kokoukset, tuotteistaminen...)

Tällä kertaa mietitään kuvitteellisten hahmojen mahdollisia soku-polkuja; esitämme kolme asiakasprofiilia ja mietitään yhdessä heidän kulkuaan.

Profiilit:

Sissi

Sissi on ollut koko ikänsä piinallisen ujo ja kärsinyt sosiaalisista tilanteista aiheutuvista paniikkihäiriöistä. Sosiaalinen jännittäminen on invalidisoiva ja johtanut erilaisten sosiaalisten tilanteiden välttelyyn ja ennen pitkää erakoitumiseen. Peruskoulun jälkeiset ammattiopinnot ovat keskeytyneet tämän ongelman vuoksi. Tilanteesta johtuen myös Sissin sosiaaliset taidot ovat heikot, sillä hänelle ei ole kertynyt kokemuksia sosiaalisissa tilanteissa toimimisesta siten kuin hänen ikätovereillaan.

- Millaista palvelua Sissi tarvitsisi? Kuka tätä tarjoaisi? Onko tällaista palvelua tällä hetkellä riittävästi tarjolla? Jos ei, mistä johtuu?
- Mitä kautta Sissi löytäisi SOKU-toiminnan tai muun palvelun piiriin?
- Mitä erityisiä haasteita näkisitte Sissin tilanteen parantamisessa? Miten nämä haasteet voitaisiin poistaa?
- Kenenkään polku ei ole suoraviivainen: mitä yllätyksiä ja sattumia Sissin kuntoutuksen varrelle saattaisi osua? Miten näitä voitaisiin estää/korjata?
- Mistä arvelette Sissin ongelmien lähtökohtaisesti kumpuavan? Mikä hänen tilanteestaan tekee hänelle itselleen erityisen vaikean?
- Pitäisikö Sissin jotenkin oleellisesti muuttua, jotta hän pääsisi yli haasteistaan? Miten? Entä mitä häntä ympäröivien ihmisten pitäisi toimia häntä auttaakseen ja tukeakseen?
- Kenen pitää erityisesti aktivoitua, Sissin itsensä vai palveluntuottajien? Kenellä on viime kädessä vastuu Sissin kuntoutuksesta?
- Jos Sissi aloittaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun, mitä tavoitteita hänelle asettaisitte? Minkälaisessa tilanteessa katsotaan, että hän ei enää tarvitse palvelua? Ovatko mainitsemanne tavoitteet mielestänne realistisia? Jos ei, miksei? Perusteluja?

Anselmi

Anselmilla on hiljattain diagnosoitu ADHD. Diagnoosi on helpotus, sillä hän saa samalla vastauksen moniin itseään hämmentäviin kysymyksiin, kuten kyvyttömyyteen keskittyä ja jatkuvaan tärkeiden asioiden unohteluun. Hänellä on kuitenkin paljon kiinni kurottavaa, sillä peruskoulutodistus on heikko eikä juurikaan avaa ovia paikkakunnan jatkokoulutusmahdollisuuksiin. Hän on myös huonosti perillä siitä, mistä saa tietoa koulutukseen hakeutumisesta. Strateginen tiedonhaku on hänelle haastavaa, sillä oleellisen erottaminen kaikesta tarjolla olevasta informaatiosta on aina ollut hänelle ylivoimaista.

- Millaista palvelua Anselmi tarvitsisi? Kuka tätä tarjoaisi? Onko tällaista palvelua tällä hetkellä riittävästi tarjolla? Jos ei, mistä johtuu?
- Mitä kautta Anselmi löytää SOKU-toiminnan tai muun palvelun piiriin?
- Mitä erityisiä haasteita näkisitte Anselmin tilanteen parantamisessa? Miten nämä haasteet voitaisiin poistaa?

- Kenenkään polku ei ole suoraviivainen: mitä yllätyksiä ja sattumia Anselmin kuntoutuksen varrelle saattaisi osua? Miten näitä voitaisiin estää/korjata?
- Mistä arvellette Anselmin ongelmien lähtökohtaisesti kumpuavan? Mikä hänen tilanteestaan tekee hänelle itselleen erityisen vaikean?
- Pitäisikö Anselmin jotenkin oleellisesti muuttua, jotta hän pääsisi yli haasteistaan? Miten? Entä mitä häntä ympäröivien ihmisten pitäisi toimia häntä auttaakseen ja tukeakseen?
- Kenen pitää erityisesti aktivoitua (ottaa itseään niskasta kiinni), Anselmin itsensä vai palveluntuottajien? Kenellä on viime kädessä vastuu Anselmin kuntoutuksesta?
- Jos Anselmi aloittaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun, mitä tavoitteita hänelle asettaisitte? Minkälaisessa tilanteessa katsotaan, että hän ei enää tarvitse palvelua? Perusteluja?

Ville-Veikko

Ville-Veikon taustaa sävyttävät ongelmien monimuotoisuus. Hänet on huostaan otettu 12-vuotiaana ja teinivuodet hän on asunut eri lastensuojelulaitoksissa; sosiaalityöntekijät ovat vaihtuneet tiuhaan. Hän ei ole saanut peruskoulua suoritettua jatkuvien poissaolojen ja luokalle jäämisten vuoksi. Hänen tilillään on näpistyksiä, pahoinpitelyä ja ilkivaltaa. Lastensuojelun jälkihuollon jälkeen hän on 21-vuotiaana jäänyt omilleen, sillä hänellä ei ole yhteyksiä vanhempiinsa. Hän viettää päivänsä hengaillemalla julkisissa tiloissa muiden nuorten muodostamassa ryhmässä, käyttää päivittäin päihteitä ja on haluton miettimään tulevaisuuttaan.

- Millaista palvelua Ville-Veikko tarvitsisi? Kuka tätä tarjoaisi? Onko tällaista palvelua tällä hetkellä riittävästi tarjolla? Jos ei, mistä johtuu?
- Mitä kautta Ville-Veikko löytäisi SOKU-toiminnan tai muun palvelun piiriin?
- Mitä erityisiä haasteita näkisitte Ville-Veikon tilanteen parantamisessa? Miten nämä haasteet voitaisiin poistaa?
- Kenenkään polku ei ole suoraviivainen: mitä yllätyksiä ja sattumia Ville-Veikon kuntoutuksen varrelle saattaisi osua? Miten näitä voitaisiin estää/korjata?
- Mistä arvellette Ville-Veikon ongelmien lähtökohtaisesti kumpuavan? Mikä hänen tilanteestaan tekee hänelle itselleen erityisen vaikean?

- Pitäisikö Ville-Veikon jotenkin oleellisesti muuttua, jotta hän pääsisi yli haasteistaan? Miten? Entä mitä häntä ympäröivien ihmisten pitäisi toimia häntä auttaakseen ja tukeakseen?
- Kenen pitää erityisesti aktivoitua, Ville-Veikon itsensä vai palveluntuottajien? Kellä on viime kädessä vastuu hänen kuntoutuksestaan ja tulevaisuudestaan?
- Jos Ville-Veikko aloittaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun, mitä tavoitteita hänelle asettaisitte? Minkälaisessa tilanteessa katsotaan, että hän ei enää tarvitse palvelua? Perusteluja?

Kokoavaa keskustelua

- Ovatko Sissi, Anselmi ja Ville-Veikko teille tuttuja hahmoja? Herättikö äskeinen keskustelu jotain uusia tapoja nähdä heidän tilanteensa?
- Tuleeko mieleenne jotain muita tällaisia tyypillisiä asiakastyyppejä, joita erityisesti tapaa palveluissanne? Kertokaa niistä + muita niihin liittyviä jatkokysymyksiä.